

TRIKRAT »ČE«...

Če ne bi v SFRJ beležili take stopnje inflacije (cene so porastle za 13 %), če ne bi vladalo splošno stanje nelikvidnosti (terjatve jugoslovanskega gospodarstva so porastle za 43 %), če ne bi beležili tako velikih izgub (ki so se povečale za 27 %) in če ne bi že letos enkrat devalvirali dinarja in če ne bi kljub temu izredno porastel primanjkljaj trgovinske bilance s tujino — bi lahko rekli, ko prelistavamo zbrane podatke, ki jih je objavila Služba družbenega knjigovodstva na podlagi periodičnih obračunov delovnih organizacij za letošnje prvo polletje, da je naša država na pragu največje gospodarske prosperitete. Poglejmo nekaj teh informacij:

V šestih mesecih 1971 je jugoslovansko gospodarstvo ustvarilo za 35 odstotkov večji družbeni proizvod, dohodek je večji za 30 odstotkov, ostanek dohodka za razdelitev pa za 32 odstotkov! S tem se je delež gospodarstva v družbenem proizvodu (dohodek skupaj z amortizacijo) povečal od 67,8 na 69,8 odstotka.

Gospodarski vestnik, 28. IX. 1971

USPEŠNI IN NEUSPEŠNI

Po podatkih, ki jih je prejšnji teden navedel Milenko Bojanić, so v Srbiji podjetja, ki poslujejo z izgubo, zvišala plače za 31,5 odstotka, večji del gospodarstva, tisti, ki imajo dobre poslovne uspehe, pa le za 22 odstotkov. Predsedniku republiške vlade Srbije so ti podatki rabili za sklep o obnašanju, kakršnega si »ne moremo zamisliti« in ki je v tem, da tisti, ki delajo z izgubo, kupujejo brez kakršnihkoli sprememb, si kreditirajo, delijo, trošijo več, kot imajo, trošijo tisto, kar je tuje, in pri tem niti ne mislijo, da počno nekaj slabega.

Ekonomika politika, 27. IX. 1971

ALI JE ŠTIPENDIRANJE RES TOLIKŠNO?

Mesečna oskrbnina v slovenskih dijaških domovih je letos jeseni skokovito narasla in dosegla povprečno višino 450 do 500 dinarjev. Zvišanje cen je sicer v skladu s politiko štipendiranja, saj bi štipendija po družbenem dogovoru morala dosegati za srednješolce 640 dinarjev, ne ve pa se, če so štipendije res tolikšne.

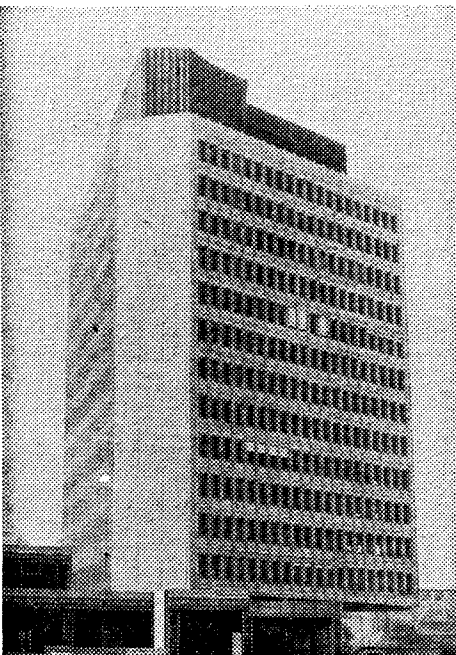
Delavska enotnost, 25. IX. 1971

JIM BO USPELO?

V kombinatu »Soda-sol« v Tuzli, kjer je zaposlenih okoli 4500 delavcev, bo v kratkem uveljavljen v naši samoupravni praksi edinstven pravilnik o osebnih in kolektivni odgovornosti vseh zaposlenih. S tem želijo pri izvajanju stabilizacije zagotoviti popolno disciplino, onemogočiti korupcijo, preprečiti nedelavnost, obvarovati podjetje pred investicijskimi napakami in podobno.

Borba — 28. IX. 1971

LJUBLJANSKA BANKA

PRAVI NASLOV
ZA DENARNE ZADEVE

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX - št. 41

7. okt. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borč v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišej ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Veliki manevri tudi na slovenskih tleh

Na območju Bele Krajine, Gorskega kotarja, Like, Korduna, Banije in Bosanske Krajine so se v petek začeli veliki manevri Jugoslovanske ljudske armade, enot teritorialne obrambe in civilne zaštite. Dosedanji potek manevrov je pokazal, da so naše oborožene sile odlično opremljene in pripravljene za odpor proti slehernemu napadalcu, pokazal pa je tudi resnično bratstvo in enotnost naših narodov. Manevri so pokazali, da so vrednote osvobodilnega boja med preprostim ljudstvom še vedno žive in da so vsi ljudje, zlasti pa mladina, pripravljeni braniti pridobitve socialistične graditve, samoupravne pravice delovnih ljudi in enakopravnost narodov in narodnosti Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Namen manevrov je:

- da ob 30. letnici vstaje pokažemo moč in pripravljenost celotne družbe na obrambo domovine,
- da pregledamo osnovna izhodišča splošnega ljudskega odpora v približno takih pogojih, v kakršnih bi se država znašla v primeru napada tujcev,
- da na podlagi pridobljenih izkušenj in s pomočjo izkušenj iz teh manevrov dokažemo in nadalje izpopolnimo celoten sistem splošnega ljudskega odpora.

Slovenec oziroma prebivalec Bele krajine je pripadla častna naloga, da pokažemo vse možne oblike odpora proti sovražniku, če bo leta zasedel naše ozemlje in uvedel okupacijski sistem. Belokrajinci so se te naloge lotili kot en mož (Berite reportažo našega vojnega poročevalca na 3. str!). Pokazali so, da je Bela krajina upravičeno zaslužila vzdevek »zibelka partizanstva«.

Na področje manevrov je v ponedeljek popoldne prišel tudi predsednik Socialistične federativne republike Jugoslavije in komandant oboroženih sil

maršal Josip Broz-Tito, v torek dopoldne pa si je ogledal veliko pokazno vajo enot JLA ob nasilnem prehodu »plavih« čez Kolpo pri Vinici.

Manevri se bodo zaključili te dni z veliko parado enot operativne vojske, partizanskih enot in enot civilne zaštite v Karlovcu. Naš list bo manevrom po-

svetil vsestransko pozornost in bo naše zveste bralce sproti seznanjal z najvažnejšimi izsledki in pridobljenimi izkušnjami.

S. F.

O MANEVRIH »SVOBODA 71« BOMO POROČALI TUDI V NASLEDNJI ŠTEVILKI

Belokranjski partizanski odred je dobil v Stranski vasi pri Semiču bojno zastavo, ki sta mu jo poklonili skupščini občin Črnomelj in Metlika.

DOGODKI TEDNA

● V Karlovcu, na področju Bele krajine, Korduna, Banije, Like in zahodne Bosne so se začeli 2. oktobra manevri oboroženih sil SFRJ. Na manevrih sodelujejo poleg enot JLA še enote teritorialne obrambe, civilne zaštite in druge strukture vseljudske obrambe s področij, na katerih bodo manevri. Manevri sodijo v sklop proslav 30-letnice vstaje in ustanovitve JLA. Po obsegu in vrsti značilnosti manevri predstavljajo vsestransko preverjanje delovanja in učinkovitosti vseljudske obrambe. Vrhovni poveljnik oboroženih sil SFRJ maršal Josip Broz Tito neposredno spremlja manevre, skupaj z najvišjimi državnimi, političnimi in vojaškimi funkcionarji. Manevre opazujejo tudi tuji vojaški predstavniki, ki so akreditirani v naši državi. Vojaske operacije teh manevrov poveljuje načelnik generalnega štaba JLA generalpolkovnik letalstva Viktor Buhanj. Po končanih manevrih — trajali bodo do 9. oktobra — bo veliko množično zborovanje, na katerem bo, kot pričakujejo, govoril predsednik republike in vrhovni komandant oboroženih sil tovariš Tito.

● Na podlagi 6. odstavka 4. točke XXXVI. ustavnega dopolnila je predsednik republike Tito sklenil uvesti funkcijo posebnega svetovalca predsednika republike in vrhovnega poveljnika oboroženih sil za vprašanja varnosti. Na to mesto je imenoval generalpolkovnika JLA Ivana Miškovića.

● Iz Londona poročajo, da je sovjetske vohune v Veliki Britaniji izdal britanski oblastem 34-letni Oleg Ljanin, bivši član sovjetske trgovinske misije v Londonu. Obenem je britanska televizija obvestila svoje gledalce, da jim bo predvajala film, ki so ga pred 4 leti posneli britanski agenti, o nekem sovjetskem vohunu v trenutku, ko mu je neki britanski znanstvenik, dogovorjen s protiočveščevalno službo, izročal tajne dokumente. — Tudi v Moskvi skušajo ugotoviti, zakaj so Britanci izgnali sovjetske diplomate pod obtožbo vohunstva. Menijo, da je ta konservativna britanska vlada ena najbolj reakcionarnih, kar jih je Velika Britanija imela v tem stoletju, to da je razvidno iz njene zunanje kot iz notranje politike. S tem v zvezi govori Pravda o napadu na britanske delavce ter o barbarski kolonialni vojni v Ulstru. — Sklep o izgonu 105 sovjetskih diplomatov iz Britanije je ostal še nadalje veljaven kljub sovjetskemu opozorilu, da bodo na tak ukrep v polni meri odgovorili.

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, propekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstodnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

ZVIŠANJE INVALIDNIN

Poslanci zbora narodov in družbeno-političnega zbora Zvezne skupščine so na skupni seji 1. oktobra poslušali med drugim tudi poročilo skupščinske komisije za vprašanja borcev in vojaških vojni invalidov. V tem poročilu je komisija utemeljevala zahtevo, naj bi pred koncem leta še enkrat obravnavali valorizacijo invalidnin za 23 odstotkov, ki naj bi veljala že od 1. maja letos; za to naj bi našel potrebna sredstva Zvezni izvršni svet.

Ta predlog sta sprejela oba skupščinska zbora. Predstavniki ZIS pa so v tej zvezi obljubili, da bodo še enkrat razpravljali o možnosti izvedbe tega predloga, kajti s popravo zveznega proračuna je predvideno zvišanje invalidnin za 23 odstotkov šele od letošnjega 1. oktobra dalje.

Po »Borbic«

● Na Dunaju so zaprli 60-letnega celovškega gostilničarja Ernesta Lercha, bivšega oficirja SS. Baje je zapleten v uboj 1.800.000 Židov. Nacist Lerch je bil med drugo svetovno vojno oficir v »organizaciji Reinhard«, ki je bila odgovorna za likvidacijo Židov v okupirani Poljski.

● V Celovcu se je zbralo kakih 300 znanstvenikov in strokovnjakov iz 9 držav na mednarodnem srečanju o solidarnosti pri preprečevanju naravnih katastrof. Proučevali so različne naravne nesreče, kot npr. poplave in plazove, pri čemer so še posebej obravnavali številne nedavne katastrofalne poplave in plazove na Koroškem. Sprejeli so dokument, ki je pravzaprav program nujnih praktičnih ukrepov za preprečevanje naravnih nesreč.

● Blizu mesta Gorgana v Iranu se je smrtno ponesrečil v avtomobilski nesreči novoimenovalni jugoslovanski veleposlanik v Indiji dr. Radijoje Uvalič, ko je potoval na svoje službeno mesto. Pokojnikove posmrtno ostanke so s posebnim letalom prepeljali v Beograd.

● V drugi polovici oktobra se bosta srečala predsednika Tito in Ceausescu, in sicer pred odhodom predsednika Tita na obisk v ZDA. Osrednja tema pogovorov med jugoslovanskim in romunskim predsednikom bodo rezultati nedavnega obiska generalnega sekretarja sovjetske KP Leonida Brežnjeva v Beogradu.

● V prvem polletju znašajo tekoče izgube v jugoslovanskem gospodarstvu 1,245 milijonov dinarjev. Največje so v železniškem prometu, nato v industriji in rudarstvu. Osebnih dohodkov so se v prvem polletju poprečno povečali za 22 odstotkov. V Sloveniji je to povečanje v primerjavi z drugimi republikami najmanjše, saj znaša le 20 odstotkov, največje pa je na Hrvaškem — 25 odstotkov. Podatki SDK kažejo, da veljajo poslovne izgube v gospodarstvu glede na ustvarjeni dohodek za vso Jugoslavijo 2,3 odstotka in da je ta odstotek največji na Kosovu — 13,6. Sledijo Crna gora — 4,3, BiH 3,3, ožja Srbija — 2,6. Makedonija 1,3, Hrvaška 2,3 medtem ko so izgube v gospodarstvu Slovenije najmanjše saj znašajo le 0,9 odstotka.

● Izraelski zunanji minister Aba Eban je v govoru na zasedanju generalne skupščine OZN predlagal Egiptu direktne pogovore o odprtju Sueškega prekopu s posredovanjem predstavnikov ZDA kot »tretje strani«. Eban je prav tako predlagal Egiptu direktne pogovore s posredovanjem veleposlanika Gunnarja Jarringa, v katerih bo poiskal sporazum za dokončno rešitev krize na Bližnjem vzhodu.

● Z banketom v zunanjem ministertvu v Pekingu, ki se ga je udeležilo okrog 2000 gostov, so se začele proslave ob 22. obletnici LR Kitajske. To je bil od kulturne revolucije sem prvi banket brez govorov in zdravic. Poleg več sto kitajskih gostov so bili na banketu tudi vsi šefi diplomatskih misij, vojaški predstavniki in tuji dopisniki.

● CK ZK Slovenije je po dvodnevni zasedanju sprejel poročila sekretariata CK ZKS o njegovem delu med 20. in 23. sejo CK ZKS, stališčih, ki jih je leta sprejel o akciji nekaterih poslancev komunistov pri kandidiranju članov predsedstva SFRJ iz Slovenije in izvajanju sklepa 21. seje CK ZKS o ustanovitvi občinskih organizacij ZK v Ljubljani.

● Potem ko so bila na izredni seji ZIS usklajena medrepubliška stališča o financiranju federacije do konca leta, je zbor narodov na kratki seji sprejel zakone, ki se nanašajo na financiranje federacije v zadnjih treh mesecih in spremenjeni zakon o tarifah davka na promet. Makedonski veto so sporazumno s predsedniki republiških in pokrajinskih izvršnih svetov na seji ZIS likvidirali tako, da so regresi za umetna gnajla ostali v zveznem proračunu, sredstva za proizvajalce tobaka pa bodo zbrali s podražitvijo cigaret, in to za 30 par pri škafli, razen cigaret najnižjega, to je četrtega razreda (tipa Drava), ki se bodo podražile za 20 par.

● Negativne posledice splošne nelikvidnosti, navzoče tudi v slovenski industriji, je vedno bolj čutiti tudi na tistih področjih, kjer tega niso pričakovali. Dobave domačega in uvoženega reprodukcijskega materiala so neredne in nezadostne, pogosto pa je tudi kvaliteta slaba. Številna industrijska podjetja so zaradi tega prisiljena spreminjati svoje proizvodne programe in tehnološke procese. Stanje neplačanih računov se slabša vsak mesec. Kritično je bilo v eni tretjini vseh industrijskih podjetij v Sloveniji, v več kot polovici podjetij pa zelo slabo. Vsi ukrepi za izterjavo računov niso prispevali k zmanjšanju salda dolgov v večini podjetij v Sloveniji.

POLITIČNI RAZGLEDI

Cesarjev prvi korak v svet

Japonski cesar Hirohito je pred dnevi odpotoval na daljšo turnejo po svetu — od ZDA do Švice — s čimer je naredil konec tisočletni tradiciji, po kateri cesar ni smel zapustiti domovine. Seveda je to veljalo le za cesarja, kakaj Hirohito je bil pred petdesetimi leti, ko je bil še prestolonaslednik, celih šest mesecev na potovanju po raznih evropskih deželah.

Zanimivo je, da je dinastija, katere 124. cesar je današnji Hirohito, na čelu Japonske že poltretje tisočletje, pri čemer so se tisti cesarji, ki niso imeli moškega naslednika, izmazali iz težav tako, da so na prestol posadili posinovljenca.

Vendar japonskih cesarjev ne moremo primerjati s tistimi, na primer evropskimi vladarji, ki so nekoč zares krojili usodo svoje dežele in dostikrat tudi usodo sveta. Japonski cesarji so bili dolga stoletja potisnjeni v ozadje političnega dogajanja in namesto njih so deželi vzhajajočega sonca vladali omenovani »šoguni« ali generali. Tudi po drugi polovici prejšnjega stoletja, ko je Japonska doživela revolucijo ter začela prodirati v svet (prej je bila tako kot Kitajska povsem zaprta vase), se cesarjeva vloga ni bistveno spremenila.

Današnji cesar Hirohito je imel na zunaj vso oblast, vendar pa dosti ni mogel (ali pa ni hotel storiti), ko so militaristi v dvajsetih in tridesetih letih tega stoletja začeli pripravljati vojaško ekspanzijo države. Mnenja o Hirohitovi vlogi v pripravi druge svetovne vojne so sicer danes deljena, vendar so močnejši in prepričljivejši tisti, ki pravijo, da je bil Hirohito le lutka v rokah visokih oficirjev.

Od napada na Pearl Harbour do Hirošime in Nagasakije je cesar živel v popolni senci, oglašil pa se je tedaj, ko je povedal Japoncem, da so poraženi in da bo treha živeti v miru ter obnoviti deželo. Ameriški general McArthur je tedaj na lastno pest sestavil nekakšno ustavo, jo vsilil Japoncem in dosegel predvsem to, da se Japonska ne sme ponovno oborožiti (ima le tako imenovano samoobrambno vojsko, ki ni ne številčno močna ne najsodobnejše oborožena). Toda Japonci so kljub porazu sprejeli svojega cesarja, mu potem zgradili nov dvor in pozabili nanj. Ta pozaba je bila prisiljena, saj se Japonci dolga leta niso smeli ponašati ne s svojo zgodovino ne s svojo nacionalnostjo. Cesar je začel živeti kot »navaden državljan«, se pravi, da so na japonskem dvoru zavlada takšne razmere »visokega meščanstva«, kot jih poznamo z evropskih dvorov, na primer oredsem britanskega.

Toda gospodarski razvoj je naredil Japonsko za eno svetovnih velesil in Japonci so se spet lahko vrnili k svojemu ponosu. V marsičem so prvi na svetu vendar pa še zmerom premočno odvisni od Zruženih držav Amerike, na katere so vezani predvsem s svojim izvozom. V zelo razgibanem političnem življenju pa skorajda ni glasu, ki bi se postavil zoper cesarja. Skrajna desni-

ca se celo zavzema za popolno obnovo starih tradicionalnih vrednot japonskega življenja, skrajna levica je komunistično obarvana, sredina pa je — li levo okarvano delavstvo ali desno obarvani poslovno-meščanski svet. Vendar nikomur ne pride na misel, da bi se obregal ob cesarja, saj bi potem izguoil podporo ljudstva. Japoncem se pač dobro zdi, da imajo cesarja, radi ga imajo, včasih so tudi ponosni nanj, predvsem pa jim ni do tega, da bi ga preganjali.

Zato je cesar na sedanjem potovanju po svetu obenem tudi predstavnik japonske politike, tiste politike, ki bi rada dosegla nekaj več samostojnosti. Japonska je v skrbih zaradi nenehnega povezovanja ZDA z LR Kitajsko (čeprav je jasno da bodo ZDA storile vse, samo da bi Japonska prevzela njihovo vlogo v Aziji), v še večjih skrbih pa je zaradi najnovejše Nixonove gospodarske politike, ki je najhuje prizadela ravno japonsko gospodarstvo. Povišane uvozne dajatve so hud udarec za japonsko gospodarstvo in bržkone bo dolgo trajalo, preden se bodo partnerji sporazumeli. Zato je tudi razumljivo da se je Hirohito srečal z Nixonom le v Anchorageu na Aljaski in da je bil obisk silno kratek, in da je teža njegovega potovanja namenjena Evropi, tisti zahodni Evropi, ki je doslej po japonskem mnenju kupovala premalo japonskega blaga, čeprav je kot EGS gospodarska velesila. Cesar, s katerim ne potuje samo soproga, marveč tudi zunanji ministar Fukuda, je napovedovalec nove tokijske evropske politike, katerih smernic v zahodni Evropi niso ravno najbolj veseli, saj je znano, kako neusmiljeni so japonski izvozniki, kadar »napadejo« kakšno tržišče.

Cesar bo po vrnitvi v Tokio opravil svoje poslanstvo in spet se bo lahko ukvarjal z morsko biologijo, kjer je velik strokovnjak, nadaljnje politično-gospodarske korake pa bo prepustil politikom. Tako je bil izlet cesarja Hirohita v dejavno politično življenje izredno kratek.

KOMENTATOR

Zbor bivših borcev iz vse Evrope v Rimu

Na seji predsedstva zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije, ki je bila 24. septembra, so se pogovorili tudi o udeležbi predstavnikov ZBZ NOV na splošnem evropskem zboru borcev, ki bo v Rimu od 18. do 23. oktobra. Ugotovili so, da predstavniki naše organizacije zelo aktivno sodelujejo pri pripravi tega pomembnega zbora.

Na sestanku tajnikov splošnega evropskega borčevskega biroja, v katerem sodelujeta dva predstavnika ZBZ NOV, bodo obravnavali več načrtov gradiva, ki bo predloženo temu zboru:

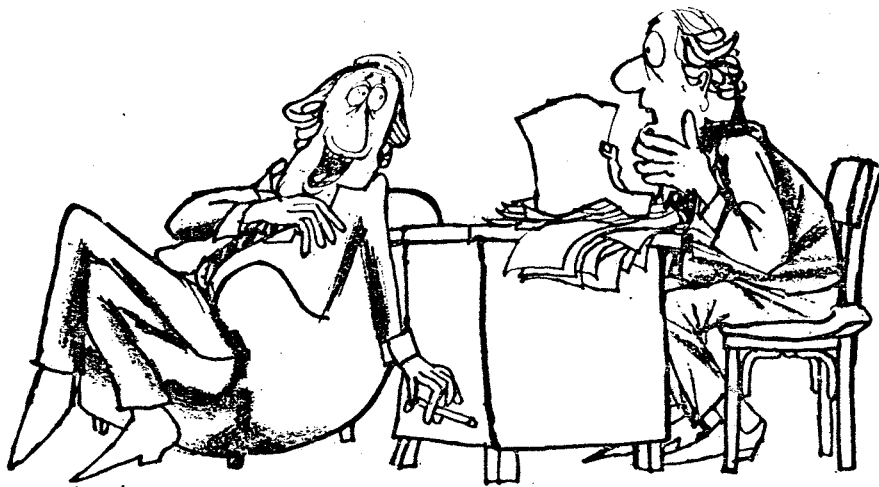
Uvodno poročilo, ki ga bo podal predstavnik ZBZ NOV.

Načrt končnega poziva, ki ga bo predlagal predstavnik francoskih borčevskih organizacij.

Načrt poslovnika, s katerim je določen način dela zbora borcev v Rimu.

Delegacijo Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije, ki se bo udeležila tega zbora, bo vodil Marjan Cvetković, predsednik ZBZ NOV Jugoslavije.

VSAK TEDEN ENA ...

»Kaj, 45 dnevnic? Saj ima mesece samo 30 dni.«
»Potoval sem tudi ponoči.«

REPORTAŽA Z MANEVROV »SVOBODA 71«

Dnevnik vojnega poročevalca

VSEM OBČANOM!

Vsi občani, posebno pa še člani Zveze združenja borcev NOV vključite se aktivno v akcije proti okupatorju in aktivno sodelujte v enotah proti sovražniku!

VSI V BORBO PROTI PLAVEMU OKUPATORJU!

ŽIVELA OF!

Krajevna organizacija
ZZB NOV
ČRNOMELJ

Sobota, 2. oktobra:

Ob 8. uri prispel v Črnomelj. Na štabu za splošni ljudski odpor Socialistične republike Slovenije mi niso mogli dati nobenih »javk«, da bi laže prihajal do novic o posebno važnih dogodkih. Pobuda je v rokah občanov in vaščanov. Sami poiščite stike z njimi! Dogovoril sem se s tovarišem Radetom Kordičem, da mi bo pomagal pri navezavi stikov. Toda ob dogovorjenem času ga ni bilo na dogovorjeni točki. Moral je drugam po »opravkih«, ki niso bili predvideni in ki jih je rojeval čas »izrednega stanja«. Priskrbel mi je le sobo.

Občinski komite ZKS je bil še na svojem mestu. Predstavil sem se in poskušal dobiti obvestila o tem, kam naj se usmerim. Diskretno so mi pritrdili, da je tovarna Cosmos Belt v »igri« in da bi tam utegnel izvedeti kaj zanimivega.

Ob 9. uri sem se znašel pred tovarno Cosmos Belt, Baraka, v kateri je vodstvo podjetja, je bila prepleljena z gesli: »Ignorirajte plave!«, »Bodimo enotni v borbi proti plavim!«, »Ne nasedajte propagandi plavih!« Taka in podobna gesla so bila izobešena tudi na tovarniških ha'ah. Vratar, ki je pravkar izobešal razglas osnovne organizacije Zveze komunistov, je na vsa moč vprašanja odgovarjal: »Ne vem nič...« Tudi nevtralna novinarska značka ni nič pomagala. Kar na slepo sem moral poiskati direktorja. Ta je potem poklical Paška Bilića, sekretarja osnovne organizacije ZK Cosmos Belt. Ta je povedal, da je dosedanje vodstvo osnovne organizacije prešlo v ilegalo, določen je novi vojni sekretariat in sekretar iz vrst tistih, ki niso bili znani iz javnega delovanja. Ta sekretariat se je že sestel in razdelil naloge. Prek noči so napisali in natisnili »poziv«. Ta lepak sem potem našel na avtomobilu in se glasi: »Sovražnik je že na ozemlju Bele krajine in je že začel z akcijami. Osnovna organizacija ZK Cosmos Belt poziva vse delovne ljudi naše tovarne, da začno boj proti okupatorju. Tovariši in tovarišice, naša dolžnost je, da sodelujemo z naprednimi silami, to je rdečimi, ker je zmaga v njihovih rokah. Pomagajmo pri vseljudskem odporu proti

okupatorju in njegovim pomagačem! Bodimo previdni pred delovanjem sovražnika! Ne nasedajmo njegovi propagandi in ne dajamo nobenih izjav o našem delu! Vsak, kdor ljubi domovino, se bo priključil rdečim. Le s skupnimi močmi bomo pregnali sovražnika iz naše dežele in si ohranili svobodo — to je srečno prihodnost...«

Tovariš Paško Bilić mi je povedal, da so vaje civilne zaštite, gasilcev in zdravstvenih skupin, ki imajo nalogo braniti tovarno, izvedli v rekordnem času. Mnogo delavcev je bilo vpoklicanih v Belokrajinski odred, tako da se kažejo precejšnje težave v proizvodnji. Toda delavci so pokazali veliko zavest in solidarnost. Prevzamejo dela nekdanjih svojih tovarišev ter jih dovršujejo ne glede na delovni čas. Od ponedeljka dalje se začne dežurstvo enot, predvidenih za obrambo tovarne. Naloge Zveze komunistov se izvajajo, kakor da je vojno stanje, pri tem pa sodelujejo tudi nečlani. Osnovna organizacija ZK Cosmos Belt šteje 86 članov s povprečno starostjo 28 let. Po končani vaji bo sprejem za tiste mladince, ki se bodo pri manevrih še posebej izkazali.

Po vrnitvi iz tovarne sem v ulici Heroja Starihe naletel na pionirje, ki so s kosi opake risali na asfalt velika in lično izpisana gesla. Prek noči so bila ta gesla prekrita z novimi. Skoraj ni bilo koščka cestišča, da ne bi bilo izpisano z gesli.

Ob 13. uri je bila tiskovna konferenca n skupščini občine Črnomelj. Na poti tja sem srečal Vilka Černiča, Nosil je nekakšen paket z električnim dvotarifnim števcem. Nevtralne oznake niso nič pomagale. Ni me takoj spoznal, čeprav sva bila nekoč skupaj v 3. bataljonu Tomšičeve brigade. Dajal mi je nejasne odgovore in me pošiljal popolnoma v drugo smer. Šele pozneje mi je pomagal.

Na tiskovni konferenci sem slišal le splošne in že znane reči. Pač pa me je tedaj poiskal Černič in mi predstavil Jožeta Kolenca, ki me je seznanil s sabotažnimi akcijami železničarjev na vojaški transport »plavih«. Zapeljali smo se v Primostek, kjer so železničarji s tremi eksplozivnimi nabojji

(tako imenovanimi razpočniki) ustavili vojaški transport, na katerem je bilo 17 vlačilcev in težkih haubic, in sicer ravno na križišču proge s cesto, tako da se je na cesti nabrala velika kolona vozil. Že pred tem pa je sindikat železničarjev izvedel še dve sabotažni akciji na ta transport »plavih«. Na železniški postaji Črnomelj, kjer so napajalne naprave za vodo, so zaprli ventile. Če bi lokomotivi ostali brez vode, bi bila svinčena osišča dejansko uničena, zato so lokomotivam sicer dali vodo, toda povzročili so 12 minut zamude. V podrejenem progovnem odpravnistvu v Gradacu so »pokvarili« električni signal, potem pa so na progo navali kamenja. Ta zamuda se je zavlekla na 9 minut. Skupno so transportu plavih prizadejali več kot pol ure zamude.

Te sabotažne akcije železničarjev niso bile v načrtu enot splošnega ljudskega odpora in so bile izvedene še pred začetkom sovražnosti, torej proti pravilom: »Toda« je rekel Bojan Vovk, »morali smo izvesti te sabotaže, ker je bil to zadnji transport plavih...«

Nedelja, 3. oktobra:

Ves dan sem preživel z enotami Belokrajinskega odreda, ki so se zbrale v Stranski vasi pri Semiču. »Ta naš Belokrajinski odred« je povedal komisar odreda inženir Janez Gačnik, »je bil mobiliziran nekako v dvotretjinski sestavi. Šteje nekaj nad 500 moč, nekaj pa je tudi tovarišic. Če računamo, da je zanimanje za splošni ljudski odpor med mladino zelo veliko in je prijavljenih veliko prostovoljcev, ki niso vojaški obvezniki, bi naš odred v primeru

V ulici Heroja Starihe so pionirji izvedli napisno akcijo — z odpadlo opeko so pisali na asfalt gesla »Živel Tito!« in »Rdeči!«.

vojne štel več kot tisoč ljudi. Vsi vpoklicani so se zbrali ob točno določenem času, enota pa je bila formirana, opremljena in oborožena v dveh urah. Moram reči, da so naši partizani moralnopolitično pa tudi fizično pripravljeni, da nekaj noči vzdržijo brez spanja ter izvedejo najtežje naloge. Priprave za te manevre so se začele že marca letos in smo poprej izvedli že tudi posamezne komandne in operativne vaje. Od 30. septembra dalje so se borci med seboj seznanili po vodih in četah, v bataljonih in odredih pa tudi poveljniški kader. Po sedanjem nepopolnem sestavu imamo dva bataljona s po dvema četama, komandno četo, vod za zvezo in vod netržavnih topov...«

Borci in poveljniki Belokrajinskega odreda so zelo postavní. Uniforme jim lepo pristajajo. Skupne vaje so pokazale, da so tudi vojaško dobro izurjeni, zmogni dolgih pohodov in nočnih akcij. Ti manevri so prinesli zmago praktičnim planinskim čepicam. Poleg »plavih«, ki so nosili te čepice kot razpoznavni znak nasproti »rdečim« v čeladah, so te čepice nosili tudi borci partizanskih enot, oziroma borci Belokrajinskega odreda, le da so imeli pod zvezdo pripet svilen rdeč trak.

Straže, patrolje in zasede Belokrajinskega odreda so ujele nekaj vohunov »plavih«. K temu so pripomogli tudi lažni smerokazi in spremenjeni napisi vasi in naselij, ki so jih čez noč izbrisali ali spremenili mladinci. Tekom dneva so sodelavci z vasi pripeljali sod »morale«, prišlo je tudi nekaj mladih mamic, da bi se poslovile pred odhodom na vojsko.

Po 15. uri se je začela zbirati godba, pevci, predstavniki tajnih odborov za splošni ljudski odpor. Deset minut pred 16. so na dvorišče pred gasilskim domom v Stranski vasi prikorakale enote Belokrajinskega odreda, se razvrstile in poravnale. Sledil je raport komandantu Dolenjske operativne cone Juriju Levičniku, pozdravni govor obeh predsednikov skupščin Črnomlja in

Metlike, ob tem pa je komandant Belokrajinskega odreda prevzel bojno zastavo, darilo obeh skupščin. Nato je partizanom Belokrajinskega odreda sprgovoril komisar štaba za splošni ljudski odpor SRS tovariš Albert Jakopič-Kajtimir, ki je štabu Dolenjske cone, štabu Belokrajinskega odreda in štaboma obeh bataljonov podelil plakete Državnega sekretariata za narodno obrambo za udeležbo na manevrih. Ob tem je poudaril svoje prepričanje, da bodo napori in pokazano znanje na teh manevrih predvsem odvrnili marsikoga od napadalnih namenov proti naši domovini.

Povedali so mi, kako odlično deluje obveščevalna služba. Pokazali so mi poročila pionirjev, mladink in mladincev, ki so polna najnovejših podatkov o premikih »plavih«. Povedali so celo za primere vohunov plavih, ki so jih uspeli odkriti. Neka mladinka vseskozi zasleduje svojega očeta, ki je obveščevalec plavih.

Po večerji so se enote Belokrajinskega odreda razšle na svoje bojne položaje. Po 21. uri je bilo dotedanje taborišče prazno. Belokrajinski partizani so se dobesedno pogreznili v zemljo.

Ponedeljek, 4. oktobra:

Ves Črnomelj je popisan. Gesla so na steklenih izložbah, po steklih na oknih, po zidovih in po asfaltu. Najti je mogoče tudi taka izvirna gesla kot: »Rdeči v finale, plavi v kanale!«, »Plavi na smetišče, rdeči na bojišče!«, pa množico znakov OF in napisov Titu. Kaže, da je pojem Osvobodilne fronte trajno navzoč v zavesti našega ljudstva. Če do česar pride proti naši volji, jo bomo takoj imeli. Ulice in trgi so bili prekriti z listki vsemogočih izdelav. Bili so iz starih koledarjev, popisani z rokami nižješolcev. Vsi znaki ulic in ustanov so bili izbrisani. Izvršni odbor občinske skupščine, izvršni odbor OF in vojni komite ZKS Črnomelj so izdali ciklostirani razglas »Obvestilo občanom!«, ki občane poziva na splošni odpor in jih opozarja na budnost. Vsi organi so šli v ilegalo. Tudi z najbolj zaupnimi pri-

poročili ni mogoče priti do skrivnih organov ljudske oblasti.

Ob 8. uri začne oddajati ilegalna radijska postaja Bela krajina. Oddaja po nekaj minut vsako polno uro na UKW frekvencah 100,4, 101,8, 102,5 in 103,5 megaherca. Očitno se oddajniki premikajo ali pa deluje več oddajnih postaj, da jih plavi ne bi mogli odkriti z gonometrijskimi napravami. Čuti jo se tudi motnje, ki jih povzročajo plavi.

Med 12. in 14. uro mi je uspelo prodreti k plavim. Obiskal sem enoto polkovnika Miheliča. Noč so tudi plavi izkoristili za premikanje k obrambnim položajem »rdečih«. Tanki, vlačilci in druga oklepna vozila so dobro zamaskirani. Vojaki pripravljajo municijo za odločilni spopad.

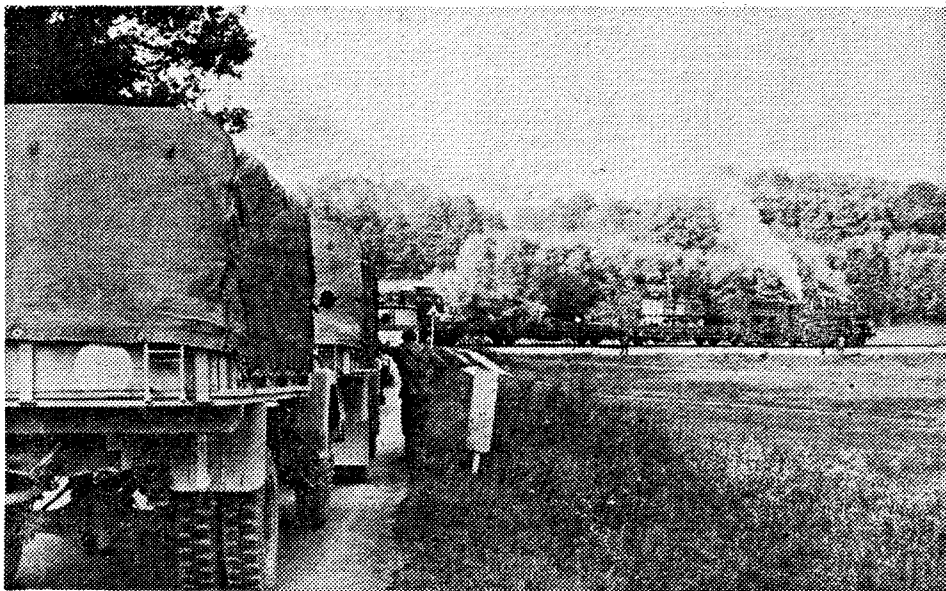
Na položajih pri Vinici sem opazil patrolje »rdečih«, ki so potikali mine na vseh možnih prehodih. Sicer pa je zatišje pred viharjem.

Ob 15. uri sem v Metliki zvedel, da je bataljon »plavih« planincev »hajkal« po Gorjancih, a mu ni uspelo izsiliti stika z našimi partizani. Očitno so se prilopili tako blizu plavih in se tako dobro prikrili, da še niso bili zapaženi. Drugače je vsa Metlika popisana z rdečimi gesli. Naletel sem na skupino mladincev obveščevalcev, ki pa so takoj poskrili poročila. Na Suhorju sem skušal prek odbora za splošni ljudski odpor dobiti stik s štabom belokrajinskega odreda, kakor mi je naročil komisar, toda naletel sem na gluha ušesa. Vsi se mi odgovarjali: »Ne vem nič!« Po dveh urah sem moral žalosten opustiti vsako upanje, da ga bom našel.

Prek noči se začne odločilni spopadi. Očitno oba sovražnika računata na noč kot svojo zaveznico. Enote Belokrajinskega partizanskega odreda so zelo mobilne, imajo odlično obveščevalno službo in oskrbo. Čakajo prihuljeno. Njihovi napadi bodo iznenadni.

FRANCI STRLE

(Konec prihodnjic)

Sabotaža članov sindikata belokranjskih železničarjev, ki so jo povzročili vojaškemu transportu »plavih« pri vasi Primostek. Vidimo, da je zaustavljen vojaški transport popolnoma zakrčil cestni prehod in so bila tako prizadeta tudi cestna vozila plavih.

DOPISNIKI NAM POROČAJO

KOČEVJE

»SOVRAŽNIK« JE BOMBARDIRAL MESTO

Reševanje ranjencev

V nedeljo, 26. septembra, je bila v Kočevju velika vaja enot civilne zaščite, partizanskih enot in gasilcev — v počastitev 500-letnice mesta Kočevje in 30-letnici vstaje.

Partizanske enote so odbijale »so. vražnik« letalski napad; gasilci so gasili »požare«, saj so bombe »zažgale« tretjo stolpnico, staro osnovno šolo in več oddelkov; enote civilne zaščite pa so reševale ljudi.

V vajah so sodelovale tudi gasilske in reševalne enote kočevskih podjetij, poklicna gasilska enota iz Ljubljane in gasilska društva iz občin Ribnica in Grosuplje.

Po vaji je bila velika parada vseh enot, ki so sodelovale na vaji in tudi drugih, so si prišle vajo le ogledat. Nato pa je bilo na trgu še zborovanje, na katerem sta govorila predsednik občinske skupščine Miho Hegler in predsednik občinske gasilske zveze Tone Kovačič.

Vaje in parado so si ogledali tudi predstavniki republiškega štaba za civilno zaščito in republiške gasilske zveze.

Posebno doživetje za kočevsko mladino pa je bil ogled helikopterja, s katerim so pristali pri domu telesne kulture ljubljanski miličniki.

J. PRIMC

STARŠE PRI MARIBORU

KRAJEVNI PRAZNIK IN PARADA KMETIJSKE MEHANIZACIJE

Starše so prijazna vas ob cesti med Ptujem in Mariborom. V nedeljo, 15. septembra, so slavnostno okrašene praznovali svoj krajevni praznik, ki jih spominja na 15. oktober 1944 leta. Tedaj so partizani napadli tamkajšnjo dokaj močno orožniško postajo ter tako dali vedeti sovražniku, da tudi v močno utrjenih postojankah niso več varni pred tistimi, ki so šli v gozdove in ki se borijo za osvoboditev svoje domovine.

Osrednja proslava se je pričela z napadom teritorialnih enot na poslopje tamkajšnje zadrage, ki so jim pomagala letala. Na kraju napada so se takoj nato pojavili ga-

silci in drugi reševalci, ki so pokazali, da so vedno in ob vsakem času kos svojim nalogam.

Slavnostni govor je imel Franc Kacijan, predsednik krajevnih skupnosti Starše; sledil je kulturni spored, v katerem so sodelovali pevski zbor kulturnega društva Starše. Nastopili pa so tudi učenci šole v Staršah, mladinci z recitacijami ter godba na pihala, ki je sem prihitela iz Maribora.

Po kulturnem programu je bila parada kmetijske mehanizacije, ki je prikazala razvoj kmetijstva od osvoboditve do danes.

FRANJO HOVNIK

LJUBLJANA-MOSTE-POLJE

OBČINA PREMALO SKRBI...

Dne 29. septembra se je na svoji redni seji zbral občinski odbor Zveze rezervnih vojaških starešin občine Ljubljana-Moste-Polje. Na dnevnem redu so bile štiri točke; podpis samoupravnega dogovora o delitvi osebnih dohodkov, izvajanje strokovnega programa, izvedba letnih skupščin v posameznih združenjih, predlogi za napredovanje rezervnih oficirjev in podoficirjev in predlogi za odlikovanja, na koncu pa je bila majhna zakuska s podelitvijo odlikovanj nekaterim zaslužnim rezervnim starešinam.

Pri prvi točki so pooblastili predsednika in tajnika, naj sporazum podpišeta. V drugi točki je bilo bolj živahno. Strokovni izobraževalni program za rezervne starešine za leto 1971 se ni bil izpolnjen, pričakujejo pa, da ga bodo izvedli do konca oktobra letos. Težave pa so tudi s finančnimi sredstvi, saj so si morali za plačilo predavateljev celo sposoditi štiri tisoč dinarjev od občinskega odbora ZZB NOV. Poudarili so, da so občinski činitelji zagotovili premalo sredstev, da bi organizacija lahko dosegla tiste uspehe, ki jih je želela. Nasploh je bilo reče-

no, da občina premalo skrbi za priprave za letja za primer izbruha vojnega stanja. Na koncu te točke so pooblastili predsednika in tajnika, naj sestavita pismeno poročilo z dokazi in ga zastopata pred občinsko skupščino.

Glede letnih skupščin posameznih združenj so se dogovorili, naj bi bile decembra, a najkasneje do konca letošnjega leta. Predlagali so 23 rezervnih kapetanov za čine majorja; to so večidel stari partizani, ki take čine zaslužijo, a jih doslej še ni nihče predlagal za napredovanje. Za napredovanje so predlagali tudi večje število rezervnih podoficirjev, 19 članov pa so predlagali za odlikovanja, od tega 6 tovarišev za širše zasluge na področju našega mesta. Ti predlogi so bili podani v zvezi s 30-letnico vstaje slovenskega naroda.

Na koncu so podelili še odlikovanja: red za vojne zasluge s srebrnimi meči so prejeli: Ciril Potočnik, Ivan Zobjek, Ljubo Alič, Zdravko Markič, Jože Vehovec, Stefan Pajnič in Janez Demšar. Medaljo za vojne zasluge pa je prejel Albert Šibli.

ALOJZ KASTELIC

BUKOVICA PRI NOVI GORICI
HVALA VAM, AVSENIKI!

V nedeljo, 26. septembra, je bil v kulturnem domu v Bukovici pri Gorici koncert ansambla bratov Avsenik in potem ples. Izkupiček obeh prireditelj je bil namenjen gradnji nove šole — spomenika NOB v Cerknem. Prireditelj sta organizirala Zveza združenj borcev občine Nova Gorica in krajevna skupnost Bukovica.

Prireditve se je udeležil tudi predsednik odbora za gradnjo šole v Cerknem dr. Jo-

ža Vilfan, ki je v krajšem nagovoru pozdravil ansambel in se mu zahvalil kot pobudniku prireditve. Avseniki so s to prireditvijo proslavili tudi svoj poseben jubilej: pravkar so namreč prejeli že šesto zlato ploščo.

Koncert in ples sta bila dobro obiskana in izkupiček za gradnjo nove šole v Cerknem je znašal 1.095.000 Sdin!

CIRIL ZUPANC

IZOLA

K SPOMENIKU NA URHU

Dne 19. septembra sta pripeljala k spomeniku na Urhu dva nabito polna avtobusa. Izstopilo je sto žena in deklet iz Izole. To so bile delavke, uslužbenke, gospodinje... Sodelujejo v konferenci za družbeno aktivnost žensk v Izoli. Sklenile so, da bodo

obiskovale več krajev, znamenitih iz NOB v Sloveniji. Tako bodo proslavile 30-letnico vstaje. Med temi kraji je tudi Urh.

Izletnice so bile veselo presenečene, ker jih je na Urhu pričakala domačinka, ena izmed preživelih trpink, ki je ušla smrti v

belogardičnem morišču — Slavka Kastelic, roj. Dežman. Izolčanke so položile na grobnico lep venec. Kastelčeva jih je povedla v cerkvico in jim pokazala v kleti mučilnico, potem pa jih je še opozorila na lipo, ki je bila nena priča strašnih belogardičinskih zločinov.

Izolčanke so si pretresene ogledale muzej o belogardičinskih zločinih. Ob lipi pa so nekatere drhtele spričo vsega tega, kar so

zvedele. Lipa še hrani sledove strelcev, v njej zarjaveli žebelji in pritrjen je železni obroč...

Ko so izletnice potem nadaljevale potovanje na Gorenjsko, da so se čez Vršič vračale v soško dolino in dalje proti domu, so bile še zmeraj pod globokim vtisom tega, kar so videli in slišali na Urhu.

ALOJZ KASTELIC

BUKOVICA — ŠENKOV TURN

NISO POZABILI NA PADLE PARTIZANE RAŠIŠKE ČETE

Potem ko so 19. septembra praznovali slavne in težke dogodke okrog Rašice, so se šli člani Združenja borcev NOV iz Črnuč pri Ljubljani — kraja, ki je leta 1941 v prvem trenutku dal največ borcev v Rašiško četo — pokloniti spominu ubitih in padlih revolucionarjev te čete.

Spomenik, velika skala, v katero so vklesana imena treh narodnih herojev: Reke Dragarjeve in Maksa Pečarja iz Črnuč, Staneta Kosca iz Gamelj ter še sedmih partizanov iz Rašice, Tacna, Pirič, Črnuč in Gamelj, stoji ob robu vasi Selo, za Šmarno goro, pod hribi Rašice in Dobeno. Na tem mestu je pred 30 leti izdajalec pokazal na skupino počivajočih rašiških partizanov.

Nekaj 10 km je Selo. Od Črnuč so se Črnučani tja pripeljali z avtobusi podjetja ELMA. Črnuške člane ZB NOV, pionirje osnovne šole Maksa Pečarja iz Črnuč ter harmonikaški zbor črnuškega oddelka Glasbene šole Franca Šturma so ob spomeniku pričakali domačini in člani Združenja borcev NOV Bukovica-Šenkov turn, predstavniki borčevske organizacije s praporom iz Gamelj in učenci obeh razredov podružnične osnovne šole Franca Marna iz Utiča.

DRAVOGRAD

ZBOR BORCEV ZA SEVERNO MEJO

V Dravogradu so nedavno zborovali še redki živeči borci za severno mejo. Prispeli so iz več koroških krajev, pa tudi iz Velenja in Šoštanja. Zborovalcem je spregovoril Franjo Stanovšek iz Šoštanja.

Sivolasi veterani so ugotovili, da se njihove hitro redčijo, medtem ko njihove zadeve še zmeraj niso urejene. Mnogi med njimi so kljub starosti še precej delavni, zlasti v družbenopolitičnih organizacijah.

Zborovalci so se spomnili tudi svojih soborcev, ki so v tistih usodnih dneh pred pol stoletjem v boju za našo severno mejo izkpravili. Odposlanstvo zborovalcev je položilo venec k spomeniku sedemnajstih padlih borcev.

Po zborovanju so koroški borci še v tovariških kramljanjih obujali spomine in pretresali svoje vsakdanje težave, ki bi jih radi vsaj kakšen dan pozabili.

FRANJO HOVNIK

Imeli smo ljudi

Anton Godec —
Tomaž

Karel Kuk

Doma je bil iz Jevnice pri Krenicah, pripadal pa je pokolenju tistih fantov in deklet, ki so že pred vojno pripravljali ljudi na usodni spopad. Šest bratov in tri sestre je imel, živeli so razmeroma dobro. Toda to ga ni oviralo, da se ne bi priključil gibanju za večje pravice delovnih ljudi.

Ze zgodaj spomladi 1942 ga najdemo med sodelovci osvobodilnega gibanja v domačem kraju. Dne 6. januarja 1943 pa je z več drugimi fanti vstopil v NOV, Zasavski bataljon. Ko se je ta bataljon vključil v Slandrovo brigado, je tudi Tomaž postal borec te brigade. Kaneje so ga poslali v 13. brigado »Mirka Bračiča« za komandanta bataljona, nato pa je postal komandant brigade. Ob koncu vojne, med zadnjimi boji na Štajerskem in Koroškem pa je bil komandant Tomšičeve brigade.

Po vojni je bil aktivni oficir vse do upokojitve, ki jo je dočakal kot podpolkovnik. Začasno se je nastanil v Jevnici. V tem razdobju njegovega življenja ga srečamo kot družbenopolitičnega delavca v številnih organizacijah, predvsem pa v ZZB NOV. Kasneje, ko se je preselil v Ljubljano, je še vedno deloval v svojem domačem kraju in v litijski občini. Postal je tudi član republiškega odbora ZZB NOV.

Umrli je mnogo prezgodaj, na višku umskih sposobnosti, kot žal lahko ugotovimo tudi za mnoge druge nekdanje borce NOV.

Rodil se je leta 1909 v Strmcu pri Bovcu v rudarski družini. Preživel je hudo mladost. — Po osnovni šoli je začel delati v rudniku v Rablju. Kot zaveden Slovenec je v obdobju fašizma delil usodo z našimi zatiranimi rojaki. Med vojno se je med prvimi pridružil borcev NOB. Bojeval se je v Gradnikovi brigadi. Na njenih pohodih je prekrizal Dolenjsko in Primorsko ter se vselej odlikoval z zgledno hrabrostjo in požrtvovalnostjo. Napredoval je do komandanta bataljona. Njegovo rojstno vas so Nemci požgali ter razdejali do tal. Pobili so vse moške prebivalce, ki so jih zalotili v vasi. — Karel Kuk je bil tudi ranjen. Kot zgleđen borec je bil večkrat odlikovan. — Član KPJ je postal že leta 1943. — Po vojni je leta 1945 postal komandir industrijske milice v idrijskem rudniku. Upokojen je bil leta 1958. Nato je delal honorarno v idrijski občinski upravi.

Pridobil si je splošno spoštovanje; poznali smo ga kot najboljšega tovariša, vestnega sodelavca in marljivega člana delovne skupnosti. Bil je zgled človeka naše nove družbe. Slava njegovemu spominu!

Franc Babnik

Rodil se je leta 1913 v delavski družini v Ljubljani. Izučil se je za kovača. Ni pa mogel dobiti de-

GABER

Stari trg

KUHINJA
VEGA 55

UTRINKI IN ODMEVI

ODGOVOR TOVARIŠU JANU

V 36. št. TV-15 sem prebral sestavek tov. Jana kot odmev na moj prispevek »Gorjanska revolucionarja« (objavljen v 33. št. TV-15).

Hočem povedati le to, kar sem pisal, da je bil Andrej Prešeren prvi partizan iz Gorij in da je tudi prvi padel na gorjanskem območju. Alojz Zvon in Andrej Komar sta res padla kot partizana prej kot pa Prešeren, a ne na gorjanskem območju, marveč na Jelovici. Pavle in Ferdo Koren sta prav tako padla poprej in tudi na gorjanskem območju (na Mežakliji), bila pa sta Jeseničana. Anton Hudovernik in Lovro Soklič sta bila ubita kot gozdna delavca in ne kot aktivna borca, čeprav sta bila simpatizerja partizanov.

Sicer vse tako ni najpomembnejše. Skoda je bilo slehernega našega človeka, ki je izgubil življenje med osvobodilnim bojem. — Podatkov o revolucionarjih, ki sem o njih pisal, nisem črpal iz knjige »Boj pod Triglavom«, marveč iz pripovedovanja Alojzijeve žene Nežke in brata Alojzija o Prešernu, o Jakobu Vodnjavu pa iz pričevanja vdove Cilke, Jakobove žene V knjigi »Boj pod Triglavom« je res precej napačnih podatkov in zato ne kaže črpati podatkov iz nje. Za vse prispevke, ki jih pišem o NOB za TV-15, se obračam pri zbiranju podatkov na več ljudi, ki so bili sami priče dogodkov v hudih dneh okupacije in osvobodilnega boja, precej pa sem doživel tudi sam, kakor brata partizana in moji starši.

JOŽE AMBROŽIČ

KJE DOBITI DEVIZE ZA KEGLJAŠKO AVTOMATIKO?

Dolgoletna želja invalidov športnikov iz Ljubljane je bila, da bi klub »Invalida« dogradil še eno avtomatsko kegljaško stezo. Ob dobri volji kluba, predvsem predsednika Petra Šterka, se je želja po dolgih letih le uresničila. Denarno pomoč smo prejeli od občinske zveze za telesno kulturo občine Center, priredili smo ve-

selice, pomagala pa so nam tudi nekatero podjetja, katerih delavci se udeležujejo kot športniki na našem kegljišču.

Graditi smo začeli v začetku julija in v dobrih dveh mesecih so gradbena dela končana. Pri tem delu sta se posebno izkazala naša člana Karel Štrumbelj in Stane Jakša, ki sta od zore do mraka sodelovala z izvajalcem gradnje. Za usposobitev dvosteznega kegljišča nam marjaka »Invalida« pa takih izdatkov ne zmore, zato mora iskati pomoč pri tistih ustanovah, ki bi nam bile pripravljene pomagati z denarjem.

Prepričani smo, da bomo potrebni denarja dobili, da bodo naši športniki invalidi, pa tudi sindikalna »portna društva«, predvsem kegljači, pričeli redno vaditi.

VINKO

KDO JE VODIL ZAŠČITNO ČETO?

Glede na nejasnosti, ki so se pojavile v dnevnem časopisu, RTV in TV 15, o tem, kdo je bil komandir zaščitne čete, ki je spremljala slovenske delegate na II. zasedanje AVNOJ v Jajce in nazaj, pa tudi v zvezi z vprašanjem, ki ga je v prejšnji številki postavil Franci Strle, predvsem pa zato, da ne bi pačili zgodovine in delali krivice pokojnemu narodnemu heroju Albinu Grajzerju, bi rad pojasnil sledeče:

Albin Grajzer, komandant 1. bataljona VOS, je 11. novembra 1943 zgodaj zjutraj iz celega bataljona in iz 1. čete (samostojne) sestavil izbrano četo kakšnih 40 moških (iz 1. samostojne čete smo bili trije). V to izbrano četo je prišel tudi Tone Krulj, ki je bil komandir ene izmed čet v 1. bataljonu VOS. To je bilo v kraju Cerovec pri Dolenjskih Toplicah. Še isti dan smo prišli peš do Črnomlja, nato pa z vprežnimi vozovi do vasi Damelj, kjer smo se zvečer sešli z delegati in delom zaščitne čete baze 20. Kolpo smo prešli po 22. uri. V Otočcu je komandant Albin Grajzer 17. novembra iz naše zaščitne čete (1. bataljon in 1. samostojna četa VOS) izdvojil patruljo (še naprej imenovano zaščitna četa), ki je skupaj z Albinom Grajzerjem štela 18 tovarišev. V tej sestavi

Zaščitna četa na povratku iz Jajca v požganem Ključu. Od leve so: prvi komandant Albin Grajzer, tretji komandir Tone Kralj, peti Janko Gregorič, osmi Miran Petric, enajsti Janko Stariha, petnajsti Janez Kreč, sedemnajsti Kopač s partizanskim imenom Tomo. Prosimo še živeče tovariše, posebno pa Toneta Kralja, da nam sporočijo imena, priimke in partizanska imena preostalih tovarišev.

vi je četa spremljala slovenske delegate od Otočca dalje prek Livna v Jajce in nazaj v Slovenijo, drugi pa so čakali na povratek v Otočcu. Zaradi ofenzive smo morali nazaj grede po drugi poti, tako da se s tovariši, ki so čakali v Otočcu, nismo sešli in sta se naši zaščitni skupini ločeno vrnili v Slovenijo.

Tovariš Tone Kralj je ves čas pohoda v Jajce in nazaj nosil oznake komandirja čete in pomagal komandantu Albinu Grajzerju postavljati zasede, straže in odrediti patru-

lje, pa smo ga tudi klicali za komandirja, medtem ko smo Grajzerja imenovali komandant. Delegati teh razločkov med komandantom Albinom Grajzerjem in komandirjem Tonejem Kraljem verjetno niso poznali in so si kot komandirja zapomnili le Albina. Dodal bi samo še to, da je pred povratkom iz Jajca v zaščitni četi nastala manjša sprememba. V Jajcu je ostal tovariš Tone, četi pa sta se priključili tovariša Tomo in Jože.

JANEZ KREC

PРАВNA POSVETOVALNICA

ŽENA ZAHTEVA VZDRŽEVALNINO

A. P. Srpénica

Vprašanje: Leta 1965 ste se razvezali zaradi nevdržnosti skupnega življenja. Krivda ni bila ugotovljena. Zdaj pa žena zahteva od vas preživnino v znesku 400 din mesečno. Vi ste upokojenec z mesečno pokojnino 1122 din. Žena je zdaj v Nemčiji. Prej je imela štiri do pet podnajemnikov in zaslužila 1500 din mesečno. Ob razvezi je prodala sobno in kuhinjsko pohištvo, ki je bilo skupna last, vi pa od tega niste dobili ničesar. Žena je lastnica dela hiše, ki je naproday in verjetno dobila cca 20.000 din, s čimer bi bila za nekaj let preskrbljena. Koliko bi znašala maksimalna preživnina?

Odgovor: Kot pišete je že razpisana obravnava pred sodiščem. Odločilo bo torej sodišče. O tem ali ima žena pravico do preživnine in pa o višini. Po našem mnenju je žena upravičena do pokojnine, če nima rednih dohodkov in premoženja. Vprašanje je, če bi mogla živeti od hiše, katere je lastnica do ene tretjine. Če ji vi niste plačevali preživnine, se je pač od nečesa morala preživljati. Torej nič slabega ni v tem, če je oddajala sobe podnajemnikom in jim kuhala. Glede višine preživnine bi se težko izjavili: vsekakor ni pretirana in ne dosegajo življenjskega minimuma. Seveda pa vse zavisi od starosti vas in bivše žene, od zdravja. Sodišče bo moralo skrbno presojati vse okoliščine, kajti kakšnega preciznejšega določila glede določanja preživnin v naši zakonodaji ne poznamo. Obnove postopka za razvezo pa ne morete predlagati, če hočete doseči razvezo po ženinini krivdi, zakonska zveza pa je bila sicer razvezana brez krivde.

PRAVICA DO STAROSTNE POKOJNINE

T. J. Pišec

Vprašanje: Priznane imate 25 let redne in posebne delovne dobe. Od 1. 6. 1944 pa do konca vojne imate dvojno štetje let zaradi udeležbe v NOV. Redno delovno razmerje ste prekinili pred štirinajstimi leti zaradi bolehnosti in oddaljenosti od delovnega mesta. Zdaj ste stari 59 let. Spomniti ste na Komunalni zavod za socialno zavarovanje v Celju vložili zahtevek za priznanje pokojnine. Pokojnino vam odklanjajo češ da je poteklo preveč časa odkar ste prekinili redno delovno razmerje. Ali res nimate pravice uveljavljati starostne pokojnine?

Odgovor: Res še ne izpolnjujete pogojev za starostno pokojnino. Ker niste v rednem delovnem razmerju veljajo za pridobitev starostne pokojnine še toliko strožji pogoji. Izpolnjeni morajo biti namreč pogoji glede starosti, glede pokojninske dobe in glede gostote zaposlitve. Tako se zahteva dopolnitev 60. leta starosti in najmanj 35 let pokojninske dobe, dopolnjene kadarkoli. Za tiste, ki imajo manj kot 35 let pokojninske dobe pa mora prosilec izpolniti starost 65 let. Za vas, ki imate 25 let pokojninske dobe veljajo poleg pogoja 65. leta starosti še posebni pogoji glede vstevanja zavarovalne dobe. Za tiste, ki imajo 20 let pokojninske dobe pa velja še pogoj glede gostote zaposlitve — najmanj pet let dejanske delovne dobe v zadnjih desetih letih pred začetkom veljavnosti sedanjega pokojninskega zakona (1965).

la v svojem poklicu, zato se je posvečal priložnostnemu delu. Z vnebo se je začel ukvarjati kot amater s slikarstvom in kiparstvom. — V letih 1939 do 1941 je bil trikrat na orožnih vajah, kakor je to tedaj doletelo naše ljudi, ki so jih tedanji oblastniki imeli posebej zapisane. — Po polomu stare Jugoslavije je jeseni 1941 v Ljubljano začel sodelovati v OF. Italijani so ga kmalu zaprli in ga oktobra ter novembra mučili v preiskovalnem zaporu. Niso ga mogli zlomiti. Po izpustitvi je še z večjo vnebo sodeloval kot obveščevalec. Februarja 1942 so ga spet zaprli in ga internirali v Italijo.

Napravil je pot skozi več taborišč, v Reniciju pa je dočakal italijansko kapitulacijo in po begnil iz taborišča. Pridružil se je primorskim partizanom. Kmalu je postal vojaški funkcionar. Oktobra 1943 je bil ranjen. Ko je okrevljal, je postal intendat na toliminskem področju. Leta 1944 je končal višji intendantski tečaj, nakar so ga poslali v IV. operativno cono na Štajersko. Po vojni je bil v intendantskih enotah JLA do pomladi 1949, ko je bil kot kapetan demobiliziran. — Po upokojitvi se je spet posvetil slikarstvu, a zahrbtna bolezen mu prekrizala nadaljnjo življenjsko pot.

Franc Manfredo

Umril je v 77. letu. Doma je bil iz Mlinskega. Trajno nam bo ostal v spominu kot odločen politični borec, ki je že pred dvainpetdesetimi leti ustanovil prvo celico KP za Idsko-Mlinsko. Pred sedemindvajsetimi leti pa je bil obsojen na smrt.

Rodil se je v revni družini v Idskem. V Beljaku se je izučil za krojača. Tam je že 17-leten postal član mladinske sekcije socialistične stranke. Kot pomočnik je potem delal v Meranu in leta 1914 je bil že med ustanovitelji delavske stranke. Leta 1915 so ga poslali na rusko bojišče, kjer je bil ranjen. Po vojni je doma z največjo vnebo širil ideje oktorske revolucije. V njegovi delavnici v Idskem so se zbirali njegovi somišljeniki. Tako je leta 1919 tam nastala prva celica KP. Potem so ustanovili še društvo »Ljudski oder«. Pozneje je fašizem nasilno zadušil vse naše društveno življenje. Manfred se je priženil v Mlinsko. Med obema vojnoma je tam njegova številna družina živela v hudi revščini. Leta 1943 se je vsa njegova družina pridružila osvobodilnemu boju. Sinovi, čeprav so šele doraščali, so drug za drugim odhajali med borbe v gozdove, on z ženo, hčerko in najmlajšima sinovoma pa je požrtvovalno delal na terenu. Dvanajsetletnega sina Danila je sovražnik odkril, ko je z mladinci pripravljaj peklenški stroj, da bi minirali domobranske barake v Kobardu. Franca s sinom Danilom so odgnali v goriške zapore, ženi pa se je s sinom Jankom še posrečilo pobegniti. Franca so februarja 1945 z nekaterimi našimi ljudmi obsodili na smrt. Zadnji čas pred ustrelitvijo pa so mu kazem spremenili na 15 let ječe. Vrnil se je v izropan dom. Družina je preživela vojno, a 15-leten Janko je kot kurirček, ko je 2. maja 1945 na kolesu hitel s partizansko pištolo iz že osvojenega Kobarida v Čedad, med potjo brez sledu izginil.

POPRAVEK

V 38. številki »TV 15«, 16. septembra 1971, je bila v rubriki »Imeli smo ljudi« pri osmrtnici Ivana Dobrinja pomotoma objavljena fotografija Franca Manfreda, za kar se opravičujemo.

Zavod

BOREC

LJUBLJANA, Tehnično-komercialni odd., Beethovnova 10-II

razpisuje

NATEČAJ

za izbor barvnih diapozitivov formata 6x9 cm (ležeči) s slovenskimi motivi (pokrajina, folklor, etnografske zanimivosti v naravi).

Prioriteto imajo predvsem pokrajinski motivi. Uporabili jih bomo za natisk stenskega koledarja za leto 1973. Rok za oddajo del je najkasneje do 15. oktobra 1971, na gornji naslov ali javite po telefonu št. 23-425. ZAVOD »BOREC«

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Povedala je Nežka Kramberger

V Novi vasi pri Ptujju živi Nežka Kramberger, ki se je zanjeto takoj ob vdoru okupatorja začelo obdobje gorja. Njen dom je bil že od začetka vojne zbirališče najzavrednejših domoljubov. Zato sem nedavno opiskal Nežko na njenem domu, da bi kaj povedala, česar se pomnjam iz vojnih let. Nežka Kramberger vsekakor zasluži vse spoštovanje, kar pričata tudi njena partijska spomenica in medalja za zasluge za narod.

Pri Krambergerjevih so se shajali Miloš Zidanšek, Slavko Slander, Rudi Ileč, Stefan Kovač, Jože Kerencič, Rudi Finžgar, Zvonko Sagadin in drugi. Vseh imen se Nežka ne spominja več. V hiši so tudi imeli

šteto žensk. Nežki seveda niso prizanašali tudi v mariborskih zaporih. Vrstila so se zasiljevanja brez konca in kraja, mučili in izsiljevali so jo, da bi kaj izdala, vendar je vzdržala, čeprav je bila telesno šibka.

V taborišču je bila sprva med kriminalkami. Pozneje so jo uvrstili v šiviljski oddelke. Čeprav se ji je delo za okupatorja upiralo, je delala marljivo, ker se je zavedala, da si bo le tako mogla rešiti golo življenje in dočakati vrnitev v domovino. Baraka je bila blizu krematorija, ki je dan za dnem požiral nesrečne žrtve. Večkrat so peljali mimo na kamion nametana gola trupla. Najhujše pa je bilo tedaj, ko je v taborišču začel razsajati tifus. Ženske so cepale kot muhe. Tedaj mrličev niso slali. Trupla so vlačili z železnimi kavli na dolgih ročajih na zbirališče, da so jih potem noč in dan sežigali v krematoriju.

Ženske so zlasti trpele zaradi gladi. Kuhali so jim večinoma redkev z listjem vred pa kolerabo in peso. Krompir je bil že priboljšek in zato redko na jedilniku. Kruh je bil iz moke, ki ji je bila primešana žagovina. Včasih je bila primes menda iz moke divjega kostanja, ker je bil kruh grenek kot pelin.

V taborišču so bili tudi otroci, ki so še bolj trpeli zaradi lakote kot odrasli. Nekateri so bili tako oslabei, da jih niso več držale noge. Ti otroci se niso znali smejeti. Vlačili so se po tleh kot neboljene živalce in brskali za hrano kot kure. Nihče ne more povedati, koliko teh revčkov je požrl krematorij. Nemci so zlasti vneto pokončali židovske otroke. Z njimi so delali razne laboratorijske poskuse, kakor da so poskusne živali.

Ženske so morale včasih ob najhujšem mrazu stati na »apelu«, na zbornem kraju. Prav tako so jih mučili med vročino poletja. Mnoge niso mogle vsega tega pretrpeti. Zjutraj ni bilo mogoče nikdar reči, ali boš doživela večer, zvečer pa ne, ali boš zjutraj še vstala. Zadnje mesece so gledale dan in noč smrti v oči. Večinoma so bile otopele, na pol mrtve in malodušne. Eseevci (»smrtoglavci«) so popolnoma pobesneli, ko so čedalje bolj čutili, da se bliža konec njihove krvave oblasti; s pištoli v rokah so hodili med ženskami in streljali kar tako mimogrede, brez vsakega vzroka iz same hudobije. Starejšim ženicam so nastavliali cev pištole med oči in že je počilo. Zrtev je padla, ne da bi se krvnik še zmenil zanjo, nakar je začel iskati naslednjo...

Konec aprila 1945 so morale zapustiti taborišče in se umikati pred fronto. Pešale so se več sto kilometrov daleč. Tiste, ki so omagale, so bile obsojene že s tem na smrt. Hodile so skoraj ves čas brez hrane. spale pa so kar na prostem...

Ko se je Nežka vrnila domov, je zvedela, da je njen mož padel med bojem slovenske četne v Mostju 8. avgusta 1942...

FRANJO HOVNIK

radijski sprejemnik; z njim je sprejemal poročila tujih postaj Jože Marn, doma iz zasavskih rudarskih revirjev. To se je dogajalo tako rekoč pred nosom okupatorja: skoraj v neposredni bližini je bila gestapovska postojanka v sedanji Lackovi ulici v Ptujju.

Izdajalec je opozoril gestapovce na Krambergerjevo domačijo; 7. decembra 1941 so obkolili hišo. Mislili so, da bodo v nji zalotili ilegalce. Toda tedaj ni bila doma niti vsa družina; tako niso mogli prijeti Nežkinega moža Franca. Odgnali so Nežko in hčer Stefko — najprej v ptujske zapore, pozneje pa na Borl in od tam v Maribor. Nežko so že določili za ustrelitev. Rešilo jo je to, ker je bil izdan nov predpis, da niso več streljali žensk kot talk.

Nežka je bila v Mariboru zaprta do 6. junija 1942. Tedaj so jo skupaj še z nekaterimi jetnicami odpotali v taborišče v Ravensbrücku, kjer je trpelo in umiralo ne-

Fotografija enote, v kateri je bil Ivan Poženel-Blaž. Vidimo ga v beli bluzi na desni.

Noge so mi odpovedale od groze

Zadrževali smo se v Zadlogu nad Črnim vrhom. Visok sneg je ležal vse naokoli. Z rokami v žepu sem postopal okoli poslopja, ki je bil naš »doma« — komande mesta Črni vrh. Znano nam je bilo, da v bližnji Idriji gnezdiijo sovražniki. Poznali smo njihovo taktiko: s pomočjo izdajalcev so izpadali in pobijali partizane. Zato je bila budnost nadvse važna, da bi se izognili nevarnostim.

Bili smo dokaj pisan kolektiv: Notranjci, Primorci, Gorenjci. Med nami tovarišica iz Istre in tovariš iz Dalmacije ter trije Rusi.

Omenil sem, da sem tistega dne (6. decembra 1943) pohajkoval. Uzl sem bližajočo se kolono postav. Bili so še daleč, tam na Mali gori. Sprva človek pomisli vse najslabše, no, kmalu je bil dvom odveč, ker so bili naši, gradnikovci. Pohod je moral biti dolg. To je bilo opaziti iz korakov. Streljaj od nas je kolona nadaljevala pot proti Trebčam in dalje. Rad bi bil stisnil roko znancu ali soborcu, pa so šli molče naprej, mimo nas. Čutil sem se zelo majhnega nasproti njim. Bila je kolona oreh konca. Zaželel sem jim srečno pot in uspeha v bojih. Kje bodo spali, kdaj večerjati, kam so namenjeni, se mi je mešalo v mislih, toda nisem vedel odgovora. Odgovora ni vedel nihče. Vso noč, do ranega jutra me je preganjala ta misel.

Druga dne sem bil že zgodaj na nogah. Dan pa se ni začel kot vsak drug. Votlo pokanje v smeri Črnega vrha je vznemirilo trenutno stanje. Ni bilo časa za uganjanje. Treba je bilo ukrepati. Zdrznil me je glas našega komandanta. »Pubi« (takrat so me tako imenovali) »pojdi v tej smeri in pogledaj kaj se dogaja! Pridi poročat in pazi!« Brez ugovora sem si oprtal orožje in pri zadnji hiši v Zadlogu zagazil v sneg. Vzpenjal sem se, ugrezajoč se do kolen, proti vrhu. V beli bluzi, pravi vojaški, sem bil skoraj neviden. Postajalo mi je vroče od napreznja, a sem vseeno rinit naprej. Tam zadaj pa je ropotalo, tako je pokalo, kot bi mlatili. Sneg je glušil ves hrup, ki bi v drugih letnih razmerah drugače odzvanjal.

Končno... Moral sem se oddahnuti. Naslonjen na smreko, sem se razgledoval po dolini pod seboj. Kot igračke so bile videti hiše v Trebčah. In tam dalje Črni vrh. Še so pokali posamezni strelji in mi dali misliti — pa saj so gradnikovci tam doli... Nikjer človeka. Ko bi imel daljnogled! Moral sem naprej. Spustil sem se po hribu navzdol proti Trebčam. Medtem mi je misli spreletalo, kaj pa, če jih naši ne gonijo proti Idriji. Le po njih! To bo veselo, ko se snidem z nasmejanimi obrazi naših. Belina snega mi je slepila oči, pot mi je kapljala z obraza, s puško v roki sem rinit naprej. Kot bi odrezal, je streljanje orenehalo. Nastala je tišina, tišina in mir. Tedaj pa... kaj je to? Pred menoj rdeča sled... Gaz je križala druga in malo dalje še več gazi. Stopil sem po sledi in po nekaj korakih obstal pred neznanim obrazom. Človek, ki je bil samo še mrlič, je nemo zrl vame. O groza, v vratu mu je tičal bajonet, s katerim je bil prikovan v tla!

Kaj je to?

Odstopil sem in se obrnil v drugo smer; malo dalje drugi, ustreljen v glavo... Saj to sta bila partizana, sem sklepal po uniformi. To mi je dalo misliti, brnelo mi je v glavi, tembolj, ker je bila okoli mene grozljiva tišina, težka kakor oklep. Beseda mi ni šla iz grla, tudi če bi hotel klicati, ne bi izdaval iz sebe ničesar.

Nemo sem začel po gazez iskati še druge. Morda so kje ljudje, ki bi jim bila pomoč potrebna. Moram jim pomagati, sem si zatrjeval. In še dalje — tu mrlič, tam mrlič, več kot trideset... Kako malo časa je preteklo, odkar so ti tovariši še korakali v koloni, sedaj pa leže tu v snegu,

nemočni... Sovrag jih je pokončal in se znesel nad njimi še s hladnim orožjem. Nalotel sem na mitraljeza, ki je bil istrellil vse naboje in ostal tam, pri mitraljezu. Še enkrat so ga ubili.

Ljudje so kasneje vedeli povedati, da je bila izdaja, da je sovražnika pripeljal mož ali ženska, morda oba, in da sta le ta dva kriva za pokol med gradnikovci. Širile so se govorice, da je bilo tudi v brigadi nekaj gnilega. V to se ne bi spuščal, ker so mi stvari premalo znane. To naj povedo tisti, ki kaj vedo.

Vračam se na svoje doživljaje. Pretresen spričo dejstev, sem krenil proti cesti. Iskal sem žive. Iz tal je zrasla pred menoj mladinka Slavica iz Zadloga. Hotela se je prepričati, kaj se dogaja.

»Beži,« je rekla, »ker bodo tudi tebe ubili!«

Kam bežati? Noge so mi odpovedale... Ni mi bilo mar ničesar, niti na smrt nisem mislil. Zbledela mi je misel na poročanje, zdaj je šlo za to, da dobim ljudi, ki bi prišli po padle. Odsila sva k hišam. Tudi v Trčkovih gostilni je bil pokol. V izbi so jih dobili speče in jih z bombami pokončali. Po dolgem času se je zbralo nekaj domačinov, ki so bili med bojem poiskali zavetje v kletih.

Na črnovrškem pokopališču smo padle položili v skupen grob in jim izkazali poslednjo čast.

Toliko časa je že preteklo od takrat, a v meni še vedno živi spomin na grozotni dogodek.

Za gradnikovce je bil to hud udarec, a ne prvi ne zadnji. Malo kasneje jih je doletela žalost na Javorniku, kjer je sovražnik nekaj desetih tovarišev ponovno presenetil in pobil. Morda se bo našel kdo, ki bi ta dogodek znal opisati.

IVAN POŽENEL-BLAŽ

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Danes je na vrsti »partizanska parada« — fotografija, ki bo marsikoga razveselila. Kdaj je bila ta parada, pozno jeseni ali zgodaj spomladi? Okolje kaže na podeželje. Torej prosimo vas, sporočite, kdaj in kje je to bilo, katere enote so sodelovale v »paradi«, ter imena tovarišev, ki jih boste spoznali!

PRISPEVKI ZA ŠOLO V CERKNEM

Stefan Srebrnič, N. Gorica, Cesta IX. korpusa — 100; Gorenjska kreditna banka Kranj — 5000; Poslovno združenje DES Ljubljana — 10.000; Krajevni odbor SZDL Zakriž (prispevki članov) — 310; »Krk« Brežice — 500; Stanka Krivec, Simončičeva 1, Celje — 1000; VIS »Puntarje« iz Tolmina (dohodek od plesne prireditve v Cerknem) — 665,50; Marija Eržen, Cerkno — 100; Sklad skupne porabe stanov, podjetja Zagorje — 500; Tobacna tovarna Ljubljana 2500; Občinski sindikalni svet Nova Gorica — 1000; Tekstilna tovarna Prebold — 2000; »Metka« tekstilna tovarna in konfekcija Celje — 1250; Občinska konferenca ZMS Idrija (1 odstotek od OD za avgust) — 40,90; Tovarna žitnih izdelkov »Žitna« Celje — 2500; Alojz Cerar, Sentvid, Stanežiče — 100; ZB NOV Medvode (namesto venca umrlih članicami Mariji Peternel in Angeli Kuralt) — 200; Jožef Strukelj, N. Gorica (skupno vplačil 1000) — 50; Mestna organizacija ZB NOV Nova Gorica 2553,10 (od članov sta večji znesek vplačali: Tončka Kavčič 200 in Fani Vižentini 100); ZB NOV Divača, Materija, Storje Stijak, Vrabče, Sežana Lovek — 1504,50; Ciril Bevk, Cerkno — 250; Anton Oselt, Nova Gorica — 100; Emilija Kustrle, Zakojca — 150; Gozdno gospodarstvo Postojna — 500; Doris Stanley, Kentucky, ZDA — 20 \$; Prispevki članov ANPI Udine ob obisku bolnice Franje (zbral Mario-Maks Caris) 42.000 lit; ZB NOV Ljubljana-Bežigrad — 1915; ZB NOV Braslovce — 140; ZB NOV Tolmin — 690; ZB NOV Lenart — 292; ZB NOV Sempeter v Savinjski dolini — 150; ZB NOV Izola — 562 dinarjev.

Odbor za gradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem se zahvaljuje za prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tek. račun št. 5202-652-66 SDK Idrija — Sklad za ugradnjo šole v Cerknem.

Kupujte denarne bone po 10, 50 in 100 din, razglednice Bolnice »Franja« v trgovinah Zavoda »Borec« Ljubljana, Titova c. 17 in srečajo blagovno denarne loterije. — Pomagajte graditi spomenik NOB — osnovno šolo v Cerknem.

KULTURNI OBZORNIK

Borec
8-9-1971

Iz španske državljanske vojne: izobraževalni tečaj v republikanski vojski nekaj kilometrov za fronto.

Alojz Ravbar:

Zakaj je padla španska republika

Več kot trideset let je že minilo od konca strašne in tragične državljanske vojne v Španiji in padca njene republike. V zavesti ljudi še danes živi spomin na boje v Španiji, kjer sta se, tik pred začetkom druge svetovne vojne, spopadla dva svetova, napredni, socialistični in republikanski svet s temnin, osvajalskim svetom fašizma. Vendar je, žal, na španskih tleh napredni svet doživel tragičen poraz — kljub prizadevanju naprednih ljudi po svetu, kljub junastvu španskih republikancev in neštevilnih naprednih ljudi z vsega sveta, ki so se prišli prostovoljno boriti v Španijo proti fašizmu.

O bojih v Španiji obstaja danes cela gora literature, od številnih spominov udeležencev vojne na tej in oni strani, preko zgodovinskih študij, pričevanj pa tja do izjemnih literarnih del kot je Hemingwayev roman »Komu zvonik«.

Vendar pa se zdi, da še ni v tej veliki literaturi o Španiji doslej izšlo takšno sintetično, objektivno in zgodovinsko delo, kot ga je napisal Alojz Ravbar pod dokaj simboličnim naslovom »Zakaj je padla španska republika«.

Pozornemu bralcu Ravbarjevega dela ne bo ušlo spoznanje, da se je naš avtor za svoje delo zares temeljito pripravljal: pregrizel se je skozi celo goro knjig, spominov, časnikov in pričevanj iz tiste dobe ter potem na podlagi tega, zares zanimivega, bolj ali manj fragmentarnega gradiva skušal narediti sintezo — vojaško, politično in zgodovinsko — o Španiji v času državljanske vojne ter si prizadeval odgovoriti na vprašanje, ki si ga je zastavil že v na-

slovu dela: zakaj je padla španska republika?

Odgovor na to vprašanje se zdaleč ni preprost. To ni bila samo zmaga organiziranega vojaškega opremljenega sovražnika, temveč je bil to tudi poraz samih republikanskih sil in strank znotraj španske republike. Ravbar nam je z vso objektivno neprizanesljivostjo dejstev predstavil tudi vse slabosti španske republike, ki so prav tako usodno vplivale na stanje na bojiščih. Anarhizem, včasih tudi skrita želja, da bi republika ne zmagala med samimi republikanskimi vrhovi, strankarska nestrpnost, dezorganizacija in še številne notranje, organizacijske in politične slabosti so prav tako slabile špansko republiko, da si kljub nekaterim blestečim zmagam na bojišču in solidarnosti celotnega naprednega svetovnega javnega mnenja tudi zato ni mogla izbojevati dokončne zmage in je republika morala pasti. O vseh teh notranjih problemih, ki so prav tako botro-

O revoluciji

V počastitev tridesete obletnice vstaje in revolucije jugoslovanskih narodov je bil 25. in 26. septembra na Zlatiboru znanstveni simpozij s tematiko »Narodnoosvobodilna vojna in revolucija v Srbiji 1941-1945«. Organizirala sta ga Institut za zgodovino delavskega gibanja Srbije in Muzej vstaje 1941 iz Titovega Užica, prisostvovalo pa mu je več kot sto znanstvenikov, publicistov, politikov ter drugih javnih in kulturnih delavcev.

vali porazu republike, slovenski bralec doslej ni mnogo vedel, kot tudi ni veliko vedel o zakulisnih manevrih proti republiki v takratni evropski in svetovni politiki.

Ravbarjevo delo, takšno, kot je pred nami, pa ima tudi zelo zanimive strani in poglavja, ki nam statistično natančno kažejo razmerje vojaških sil na frontah, pomoč fašistične Italije in Nemčije frankistom, pomoč Sovjetske zveze republiki dalje so tu pregledna in zanimiva poglavja o samih bojih, številni opisi političnih dogodkov v Španiji na obeh straneh fronte, pa tudi zgodovina frankističnega upora — skratka — zares strokovno, objektivno, dokumentirano in sintetično delo o španski državljanski vojni, kakršnega verjetno ne najdemo tudi v svetovni literaturi o tem vprašanju. Zato tudi ni nič čudnega, če je Alojz Ravbar za svoje prizadevanje, vestnost, natančnost, pa tudi za pomembne zgodovinske sklepe, do katerih je prišel, prejel 1. Kajuhoovo nagrado za leto 1970.

Knjigo »Zakaj je padla španska republika«, je izdal zavod Borec v Ljubljani.

DUŠAN ŽELJEZNOV

BELEŽKE

TELEFONSKI PROTEST

V eni zadnjih številčk beograjskega časopisa NIN je bilo objavljeno: — Da je vedno bolj zaupati lastnemu poročevalstvu kot desetim drugim, se je pokazalo prejšnji teden. Tekstu našega moskovskega dopisnika o pogrebu Nikite Hruščova smo iz poročil raznih agencij in tujih časopisov dodali samo to, da je pogrebu prisostvoval tudi znani pesnik Jevgenij Jevtušenko. Mislili smo, da v množici nekaj sto ljudi morda naš poročevalec ni videl popularnega pesnika. Pred kratkim smo dobili iz Moskve telefonski protest: »Lahko pomečete iz mojih tekstov kar hočete, toda prosim vas, da ničesar ne dodajate. Trditev, da je Jevtušenko prisostvoval pogrebu Hruščova, je navadna neumnost in izmišljotina!«

RADOST EVROPE

V tednu otroka, od 4. do 10. oktobra, bo v Beogradu letos že tretjič srečanje evropskih otrok na prireditvi »Radost Evrope«. V Beograd pride več kot deset skupin otrok iz raznih evropskih držav. Vsaka skupina bo imela v Beogradu samostojen nastop, potem pa sodeluje še na skupni prireditvi vseh skupin. Jugoslavijo je prvo leto zastopala pionirska folklorna skupina iz Beograda, lani pionirji iz Hrvatske, prav tako folklorna skupina, letos pa je to posebna čast doletela Slovenija. Nastopila bosta tridesetletni pionirski pevski zbor glasbene šole Franceta Šturma iz Ljubljane pod vodstvom Janeza Kuharja in štiridesetletni instrumentalni orkester glasbenih šol Ljubljane pod vodstvom dirigenta prof. Cvetka Budkovića.

»NEMCI« PRIHAJAJO

Po skoraj desetdnevem in ne predvidenem zastoju zaradi slabega vremena ekipa režiserja Stipe Delića nadaljuje snemanje »Sutjeske« na terenih okoli Tjentišta. Na vrsto je prišla »nemška stran« z generalom, čigar lik bo predstavil znani nemški filmski in gledališki igralec Günther Meisner (na sliki).

O ODNOSIH SZ-KITAJSKA

Tanjug poroča, da je v Sovjetski zvezi pred kratkim izšla še ena knjiga, v kateri krivijo Mao Ce Tunga in njegove najozke sodelavce za vse krize v sovjetsko-kitajskih odnosih. »Neprijateljstvo do Sovjetske zveze je sedanje vodstvo proglasilo za splošno smer svoje politike!« ugotavljata avtorja knjige Borisov in Koloskov.

ZAVOD

»B O R E C«

VAS VABI K SODELOVANJU

Potrebujemo

POVERJENIKE

za prodajo knjig na obroke.

Zelimo, da bi nam v domačem kraju pomagali razširjati dobro knjigo, mi pa bi vam zagotovili primeren zaslužek.

Zavod »BOREC«, Ljubljana, Beethovnova 10, telefon knjigotrškega oddelka 22-289.

LETOS SO IZŠLE NASLEDNJE KNJIGE:

Tone Svetina: UKANA, cena 310.— dinarjev

Tone Šifrer: MLADOST NA VASI, 125.— din

Alojz Ravbar: ZAKAJ JE PADLA ŠPANSKA REPUBLIKA, 162.— din

Roberto Battaglia: ODPORNIŠKO GIBANJE V ITALIJI, 146.— din

Alfonz Bednar: URE IN MNUTE, 116.— din

Cornelius Ryan: NAJDAJŠ DAN, 80.— din

Jože Vidic: BEG Z MORISČA, 92.— din

Russell Braddon: GOLI V DŽUNGLI, 70.— din

Accoce — Quet: VOJNA JE BILA DOBLJENA V ŠVICI, 65.— din

ZANIMIVOSTI

LAIRD DOV PRITISK

Ameriški obrambni minister Malvin Laird je nedavno izjavil, da je Sovjetska zveza močno izboljšala svojo jedrsko oborožitev. Poudaril je, da se utegnejo ZDA znajti na drugem mestu, če bo kongres vztrajal pri zmanjšanju ameriškega vojaškega proračuna. Laird je dejal, da bi po njegovem predlogu v naslednjem proračunskem letu, ki se začne 1. julija 1972, v voške namene porabili približno 80 milijard dolarjev. Zatrnil je, da bodo ZDA vsaj do leta 1975 še vedno pred Sovjetsko zvezo, če bo njegov predlog v celoti sprejet.

Laird je priznal, da se Rusi glede izstrelkov in jedrskih podmornic oborožujejo hitreje, kot so bili Američani pričakovali. Sovjetska zveza naj bi imela že več kot 1.550 medcelinskih balističnih izstrelkov, kar je za 50 odstotkov več, kot jih imajo Američani (1.054 izstrelkov). Kar zadeva jedrske podmornice, jih je petindvajset že v uporabi, v izgradnji pa petnajst. Američani imajo sicer 41 jedrskih podmornic, toda nekateri strokovnjaki ameriške vojne mornarice menijo, da utegne Sovjetska zveza načrtovati kar 60 podmornic te vrste.

MIG-23 V EGIPTU

Z ameriške strani je sedaj prvič uradno potrjeno, da egiptovski vojni letalstvo uporablja tudi najnovejše sovjetske lovce mig-23, ki so boljši od ameriških letal tipa fantom — 4, s kakršnimi je oboroženo izraelsko letalstvo. Omenjena ameriška letala dosežejo hitrost 2.400 km na uro, najnovejša sovjetska letala mig-23 pa so ne le hitrejša od njih, ampak lahko dosežejo tudi večjo višino — 24.000 metrov. Letala mig-23 so oborožena z raketnimi izstrelki, namenjena pa so za boj s sovražnimi letali.

Uporabljati so jih začeli pred mesecem dni, ko je izraelsko protiletalsko topništvo na območju Sueškega prekopa sestrelilo egiptovski bombnik tipa suhoj.

NOVI IZRAELSKI LOVEC

Po ameriških virih so Izraelci projektirali in uspešno preskusili svoj novi reakcijski lovec z delastimi krili, ki je zasnovan na francoskih načrtih za letala mirage-3 in mirage-5. Vanje so vgrajeni enaki motorji, kot jih imajo ameriški lovci tipa fantom. Novo letalo naj bi bilo »najboljše lovsko letalo, ki Izraelu omogoča popolno premoč v zraku«, namenjeno pa je predvsem za napade na kopenske cilje.

Ni pa še znano, če bodo to letalo začeli serijsko proizvajati. To je namreč odvisno od dokončnega ameriškega sklepa o prodaji letal tipa fantom in skyhawk Izraelu.

VEČJE »PLAČE« ITALIJANSKIH VOJAKOV

Odbor za obrambo pri italijanskem parlamentu je sprejel vladni predlog, po katerem naj bi italijanskim vojakom več kot petkratno povečali »plače«. Doslej so vojaki prejeli le po 90 lir dnevno, sedaj pa po njihovi plači znaša po 500 lir na dan. Z dosedanjimi plačili si niso mogli kupiti niti osvežujoče pijače in so zato bili vojaki zelo nezadovoljni. Odslej bodo nekoliko na boljšem in si bodo lahko privoščili tudi kavo.

SOVJETSE LADJE V CIPRSKIH PRISTANIŠČIH?

Ciprski predsednik Makarios je izjavil, da bo razmislil o tem, ali naj bi sovjetskim vojnim ladjam, ki so v Sredozemlju, dovolili uporabljati tudi ciprski pristanišča. Na londonski televiziji je izjavil, da upa v sovjetsko pomoč v primeru, če bi Grčija in Turčija skušali doseči rešitev ciprskega vprašanja brez soglasja nikozijske vlade.

Na drugi strani pa sovjetski časopis Krasnaja zvezda ostro napada pritisk poveljstva NATO na ciprsko vlado, češ da »žele generali NATO spremeniti ves Ciper v svoje oporišče, iz katerega bi lahko ogrožali južne meje Sovjetske zveze in ljudstvo arabskih dežel«.

Na poti v partizanski odred

Iz naše skojevske skupine smo istega dne (11. oktobra) kar trije odšli v partizanski odred. Nalog za to sem dobil od Blažeta Spirkovskega. Naročil mi je, naj bom še istega dne (bila je sobota) ob štirih ali petih (ure se več ne spominjam) nad Trizlo ob seniku pri Markovih kulah, da se nas bo tam precej ljudi zbralo in da bomo nato skupaj krenili v odred.

Ko sem prišel na dogovorjen kraj, sem tam našel Draganu Spirkovskega in Dušana Ristovskega, oba iz naše skojevske skupine. V bližini pa smo videli še neke ljudi, kako gredo proti Zeleniku. Dohiteli smo jih in kmalu skupno z njimi prispeli do straže. V taborišču nas je pričakal naš sekretar Blaže Spirkovski in nas takoj povprašal, če nismo morda na poti srečali Metodija Jovanovskega-Pišmana. Povedal nam je, da je Pišman pobegnil iz odreda in zato so takoj poslali dva tovariša v Prilep, da bi ugotovila, če ni morda akcija izdana.

V taborišču sem naletel na nekatere ljudi, ki sem jih bil poznal že od poprej. Videl sem tudi nekaj tovarišic. Obklečene so bile kot mi v hlače, suknjice in gojzerice. Ko smo počivali, se nam je približal Trajko Boškovski in nas povprašal, če znamo ravnanje s puško. Ko smo mu odgovorili pritrdilno, je nam trem dal vsakemu svojo puško in torbo.

Napadli bomo bolgarske zapore

Kmalu zatem nam je spet pristopil Trajko Boškovski in nam sporočil načrt akcije: »Nocoj moramo napasti prilepske zapore in iz njih rešiti naše tovariše. Take akcije bomo razširili po vsej Makedoniji. Zveze s tovariši, ki so bili že poprej odšli v hribe, sicer nismo uspeli vzpostaviti, toda z akcijo ne moremo odlašati in jo bomo izvedli kar s temi ljudmi, ki jih imamo sedaj tukaj. Sestavili bomo tri udarne skupine: prva bo napadla zapore, druga policijsko postajo, tretja pa bo potrgala telefonske žice.«

Tudi mi trije smo se želeli udeležiti akcije, čeprav smo prispeli v odred šele pred eno uro. V naši skupini, ki naj bi napadla policijsko postajo, nas je bilo pet, vsakdo od nas pa je dobil natančno nalogo, kaj naj dela. Dušan Naumovski je imel pištolo in zato naj bi se tiho približal stražarju in ga ubil. Blaže Spirkovski in Asparuh Josifovski sta bila oborožena z ročnimi bombami, ki naj bi jih zmetala skozi okna postaje. Dragan Spirkovski in jaz pa sva imela puške in sva zato dobila nalogo, da nikogar ne pustiva iz postaje proti zaporom, ki jih bo napadala druga naša skupina z namenom, da osvobodijo tam zaprte tovariše.

S Crvenih sten smo mimo Markovih kul krenili proti mestu. Ker sem Prilep ločilo poznal, sem bil odredu za vodilca. Pri začetku vode pod Markovimi kulami smo se ustavili. Preden smo se ločili, so nam dali še zadnja navodila: napadli bomo vsi hkrati ob desetihi ponoči, spet se bomo zbrali tik nad zajetjem, znak razpoznavanja pa bo pesem o Volgi.

Proti mestu so se spustile le vse tri udarne skupine. V Prilepu je bilo vse tiho, le tu pa tam je bilo opaziti svetlobo elek-

DRUGO SREČANJE PRIJATELJEV KOROŠKE

Ze prvo srečanje pred dvema letoma je pokazalo, kako so takšne prireditve pomembne ter potrebne. Drugo srečanje je bilo 25. septembra. Znova je potrdilo, kako nujno je, da se prijatelji koroških Slovencev pogostejše shajajo in da prireditve pritegne kar največ udeležencev.

Večer prijateljev koroških Slovencev so pripravili: občinska konferenca SZDL, občinski odbor ZZB NOV, zveza kulturnih društev in umetniški klub »Tone Čufar«. Uspeh je bil nad vse pričakovanje lep. Srečanja so se udeležili koroški partizani, prostovoljni borci za severno mejo leta 1918/19 in mnogi drugi prijatelji zamejskih Slovencev. Navzoči so bili tudi zastopniki slovenskih organizacij na Koroškem, Zveze koroških partizanov in slovenskih glasil na Koroškem ter koroški literati.

Na prireditvi so nastopili: pevski moški zbor z Jesenice, pevski oktet iz Podjune (v narodnih nošah) in recitatorji pesmi in proze koroških pesnikov ter pisateljev. Jeseniški »Železari« je za to priložnost izdal svojo peto literarno prilogo »Listi« s prispevki koroških rojakov — Gustava Januscha, Andreja Kokota, Valentina Polanška, Janka Messnerja, Florjana Lipuscha in Tončija Schlapperja. Objavljene so bile tudi reprodukcije likovnih ustvarjalcev: Ernsta Arbeitsteina, Gustava Januscha, Valentina Omara in Zorke Weiss.

Koroški Slovenci, ki so se udeležili srečanja, so bili nedvomno zadovoljni, saj so spoznali, da je mnogo dobre volje za krepitev sodelovanja med rojaki na tej in drugi strani Karavank.

8. SORLI

Obrambna vzgoja

OB DNEVU VSTAJE MAKEDONSKEGA LJUDSTVA

Kako smo napadli policijsko postajo

tričnih žarnic in petrolejk. Potem ko smo naravnali ure, se je skupina, ki naj bi prekinila telefonske zveze, ločila od nas, mi pa smo zavili proti mestnim ulicam. Na čelu naše kolonice je bil Dušan Naumovski, sledila sta mu bombaša, zadnja pa sva bila midva z Draganom, ki sva imela puško. Z njima sva imela precejšnje težave zato, ker ju skoraj ni bilo moč skriti. Srečavali smo ljudi in bali smo se, da nas ne bi kdo spoznal. Skrbelo nas je tudi to, da ne bi spotoma naleteli na kako bolgarsko patroljo. Ko smo prispeli do Dabničke reke, smo zavili vzdolž nje proti mostu Čemerliji in kmalu prišli pred občino.

Bližali so se odločilni trenutki. Do začetka akcije nam je preostalo le še nekaj minut. Pred nami se je dvigala razsvetljena stavba, pred njo pa je stal bolgarski stražar. Medtem ko se mu je Duško počasi bližal, sva midva z Draganom pohitela čez most, ki je bil tik pred postajo, in se prikrila izza nekega drevesa, bombaša pa sta še vedno bila na drugi strani reke.

Sekunde so se nam zdele dolge kot ure. Duško se je nekaj pogovarjal s stražarjem, nato pa zavil proti pošti. Midva z Draga-

vorila sva, da smo v naši skupini vsi ostali celi.

Nato smo čakali, da bi se iz Prilepa vrnili še drugi tovariši. Ni jih bilo. Od tam, kjer smo bili, smo imeli lep pregled nad vsem mestom. V vojašnicah je bilo vse živo, patrolje na konjih pa so s svetilkami krožile okrog njih. Medtem je iz odreda prispel neki tovariš in nam sporočil, da so se vsi tovariši, ki so se udeležili akcije, že vrnili in zato nam jih ni treba več čakati. Takoj zatem smo tudi mi štirje krenili prek sedla proti Zadrugu. Tik pred sedlom pa se nekdo oglasi: »Stoj!« Nato so začeli streljati na nas. To nas je zelo iznenadilo. Trajko Boškovski je vzkliknil: »Na tla! Morda gre za kak nesporezum z našimi!« Nato smo skrivajoč se za skalami obšli rasedo in naleteli na skupino naših tovarišev.

Nekateri tovariši so še vedno mislili, da je prišlo do kakšnega nesporezuma med odredom in nami, toda jaz mislim, da so to bili Bolgari, ki so nam presekali pot. Ne vem pa, če so Bolgari to storili zato, ker so vedeli, kam se umikamo, ali pa so sklenili tu postaviti zasedo pač zato, ker je bilo sedlo tako blizu mesta.

Skupina makedonskih partizanov na Šar planini

nom sva se čudila, zakaj ne strelja. Morda je še prehitro? Stražar se je sprehajal nekaj metrov pred nama, ne da bi vedel, kaj ga čaka. Tedaj pa sva zagledala Duška, kako se od pošte približuje stražarju. Nekaj mu je rekel, nato pa sva zaslišala strel. Stražar se je zvil v dve gubi in začel stokati. Takoj zatem sva ustrelila še midva in stražar se je mrtev zgrudil na tla.

Nato sva streljala v vrata in okna in tako prisilila policiste, da so ostali notri. Bombaša sta skozi okna zalučala v notranjost postaje svoje bombe. odjeknile so močne eksplozije. Tedaj sva zagledala nekega policista, kako teče iz smeri kavarne proti postaji, da bi videl, kaj se tam dogaja. To pa sta mu preprečili najini puški in policist je mrtev obležal na tleh.

Streljanje je bilo slišati tudi okrog zaporov, ki niso bili daleč od policijske postaje. Ker sva z Draganom medtem potrosila že skoraj vse strelivo, sva se umaknila proti mostu Čemerliji. Streljanje pri zapori je postajalo čedalje močnejše, slišati je bilo tudi rafale iz avtomatskega orožja. Videti je bilo, ko da streljajo po vsem mestu. Pušk nisva več skrivala in sva ju imela pripravljeni za strel. Radovedni meščani so odpirali vrata, nekateri od njih pa so naju spraševali, kaj se dogaja. Midva pa sva hitela na zborna mesto. Ko sva bila že tam blizu, nekdo zavpije: »Stoj! Kdo se bliža?« Povedala sva geslo. Bila sta Borko Talevski in Trajko Boškovski.

»Če nas najdejo, se bomo borili do zadnjega!«

Odred se je za vsak primer umaknil prek sedla na Markovih kulah proti Zadrugu. Ko sva tovarišema, ki sta naju tu pričakovala, povedala, da smo ubili stražarja in še nekega policista, da smo v notranjost policijske postaje nametali bomb in da je bilo nato od znotraj slišati ječanje, sta naju začela objemati in spraševati, če smo morda imeli pri tem tudi kakšne žrtve. Odgo-

Nato smo se začeli dogovarjati, kaj naj storimo. Odreda nismo mogli najti, streljanje pa je bilo slišati čedalje bliže. Boškovski je predlagal, da se prek polja umaknemo v hribe na drugi strani. Tako smo tudi storili. Hodili smo čez polja in njive, ne da bi počivali. Ko smo povsem izčrpani prispeli v bližino Belopolja, so nekateri predlagali, naj bi se skрили v gozdiček blizu vasi, zakaj Ropotovska planina je še daleč in tja ne i nikoli prispeli. Borko Talevski in Trajko Boškovski pa se s tem nista strinjala, ker bi nas tu Bolgari kaj hitro odkrili. Obšli smo vas Sarandinovo in z zadnjimi močmi že ob dnevnih svetlobi prispeli na Ropotovsko planino.

Bilo je hladno, mi pa nismo imeli ne hrane in ne odej, ker smo bili vso opremo pustili v odredu. Vzpostavili smo zvezo s tovariši iz Ropotova, Dimo Narednik pa je odšel v Prilep, da bi tam dobil zvezo tudi z odredom. Tam smo ostali tri dni. Ko pa nas je opazil neki kmet, ki je bil prišel v gozd po drva, smo se zvečer premaknili v kolibo v bližnjem vinogradu. Naslednjega dne smo tam, kjer smo bili taborili še prejšnjega dne, že opazili Bolgare. Bili smo se, da nas bodo našli. Ker smo imeli zelo malo streliva, se nismo smeli spuščati v kak boj. Ko je Trajko Boškovski videl, kako Bolgari preiskujejo vsak grm, nam je dejal:

»Če nas bodo odkrili, se bomo borili do zadnjega naboja. Nato pa bom bombi, ki ju imam, aktiviral in legel nanje. Tudi vi boste legli poleg mene in tako bomo vsi mrtvi.«

Vendar Bolgarom ni prišlo na misel, da bi se v kolibi sredi polja utegnili skrivati partizani in so odšli naprej preiskovat planino. Brž ko se je zmrčilo, smo krenili proti Seleški planini. Najprej smo prešli kičevsko, nato pa še kruševsko in bitoljsko cesto. Pot je bila silno naporna.

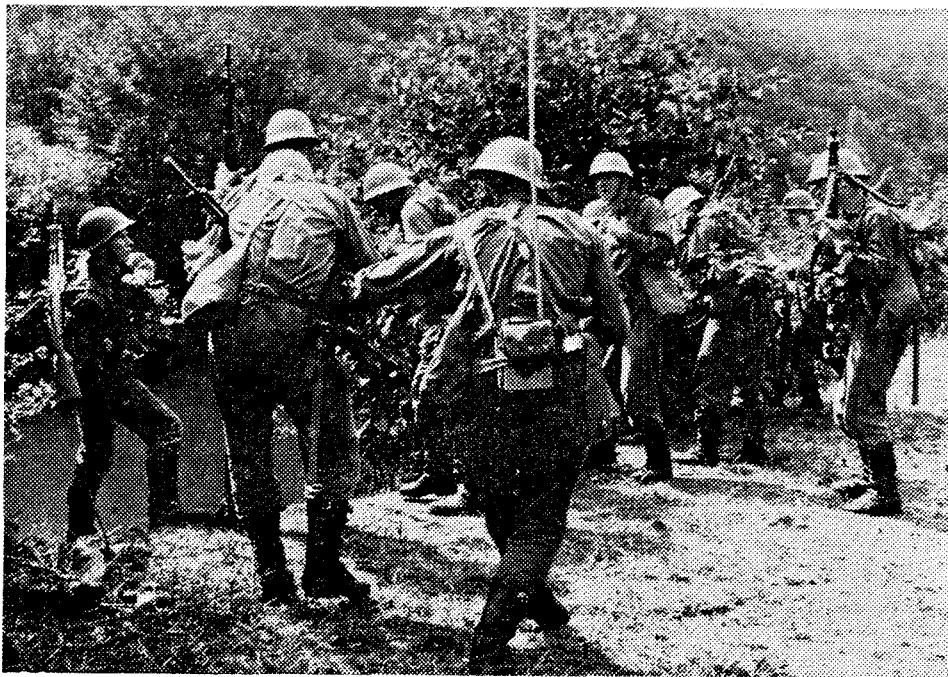
Medtem so tovariši v Prilepu vzpostavili zvezo z odredom in zvečer, šesti ali sedmi dan po napadu na Prilep, smo bili spet vsi skupaj.

MILAN DIMOVSKI-KOKI

in ljudska zaščita

ZAPIS V ENOTI POLKOVNIKA CVELBARJA

Priprava na bitko

Prehod s položaja na položaj je bil hiter in učinkovit

Na pobočju gozdnatih Polhograjskih Dolomitov taborijo vojaki. Nedaleč stran vranci in serci smukajo trdoživno planinsko travo. Že deset dni, spremljajoč vojake, nabirajo kilometre. Težko orožje jim je upognilo hrbtišča. Ne imenujejo jih zaman »težaki«. Vedno so pri fantih, vedno nared, da pomagajo. Tam kjer odpove motor, zacija, tam kjer pridejo v poštev samo še noge, je zdržljivi kopitar nepogrešljiv. Često pomaga presenetiti sovražnika, saj lahko prinese minomet ali dele težkega topa na najbolj nedostopne višine, daleč v nasprotnikovo zaledje.

Ob treh zjutraj so bili »rdeči« pripravljeni za premik. Do zore naj bi enota premagala deset kilometrov hribovite poti ter v prvem svitu zasedla vnaprej določene položaje. Ljudem, nevarnim planin, takšna razdalja vzame najmanj tri ali štiri ure časa, vojaki pa so jo prepešali v pičlih šestdesetih minutah. Vmes je sicer marsikdo klecnil in celo padel, toda že hip zatem sta nogi spet vztrajno grabili naprej. Prav kakor v minuli vojni. Izvidnica »rdečih« je daleč spredaj motrila okolico in prisluškovala sumljivim šumom v gostem grmičevju. »Plavi« niso mogli biti daleč.

Z rastočo svetlobo, prav kot je predvidela komanda, se je začel napad. »Plavčki« so odprli ogenj. Raz nasekanih sten so, kot sestradani volkovi pozimi, gomazeli »rdeči«. Serija močnih eksplozij in nepretrgano regljanje mitraljezov je razblinilo jutranji mir idiličnega gorskega zaselka. Mož, ki se je pripravljaj, da začne ometavati pravkar sezidano hišo, je zlezal z zidarskega odra in odhitel na varno.

»Bitka« je bila čedalje bolj ogorčena. Vsi so delovali po že ustaljenih pravih taktike.

BEOGRAJSKI BORCI NA OBISKU V MOSKVI

Na povabilo Sovjetskega komiteja vojnih veteranov iz Moskve bo delegacija petih borcev iz Beograda te dni obiskala Moskvo in Volgograd.

DELEGACIJA ZZB NOV OBIŠČE ZSSR

Delegacija ZZB NOV Jugoslavije pod vodstvom generalnega sekretarja zveznega odbora Dušana Sekića bo v novembru obiskala ZSSR in s tem vrnila obisk Sovjetske mu komiteju vojnih veteranov. Predstavniki sovjetskih borcev so obiskali našo deželo letos v prvi polovici leta.

LEP USPEH SLOVENSKE PARAPLEGIKOV ŠPORTNIKOV

Invalidski šport se v zadnjih letih vse bolj uveljavlja širom po vsem svetu. Zato j bilo doslej prirejenih že mnogo mednarodnih invalidskih tekmovanj. Tako je bilo pred kratkim na Dunaju tretje evropsko prvenstvo paraplegikov. Tega prvenstva se je udeležila tudi jugoslovanska državna reprezentanca, sestavljena iz petnajst članov sekcije paraplegikov in tetraplegikov Slovenije. V tekmovanju s predstavniki sebi enakih invalidov iz drugih evropskih držav so dosegli tretje mesto.

Viktor Jeriha:

Fantje z vseh koncev sveta

Se zmeraj je pršlo in že tako preznojen obлека odredovcev se je napojila še mrazče vlage. V jarku za okopi so se nabirale mlakuže in širili se je neprijeten vonj. Veter je otresal mokre veje in bril čez megleno dobrovo.

Dan je začel ugašati, vendar je bilo še dovolj svetlo, da je poročnik Miro z opazovalnice zagledal sovražno kolono. Tokrat niso bili tanki, marveč oklepna vozila (»blindek«).

»Ko je čelna »blinda« pripeljala na strelni doseg pred cestno pregrado, je obstala in zalajala strojnica ter obsula s celo rešeto krogel oviro. Nato se je stisnila ob čelni »blindi« še ena in iz nje so začeli besno streljati na pregrado.

»Ogenj!« se je glasilo odsekano povelje na okopih.

Salva je bruhnala, takoj za njo pa so se vrstile naslednje. Sovražne »blindke« so se začele zadenjsko umikati, nakar so se skrile za ovinkom.

Med vojno spoznaš različne vrste strahu. Tako se pehotne čete do blaznosti vznemirijo, ko topovski izstrelki preračunano treskajo po njihovih okopih. Topničar je pa vrže iz ravnotežja strojnični ogenj, kar je znamenje, da se lomí prva črta. Letalci se zelo radi ogibljejo goste letalske obrambe. Tankisti, zaprti v jeklenih oklepih, se kaj malo zmenijo za šklopotajoče krogle, vendar pa so neznansko previdni na cesti. Nenehno jih bega strah, da cesta utegne biti minirana...

Ko se je znočilo, je odred zapustil okope in odrinil po mokri cesti na severozahod. Zapihal je močan zahodnik. Hladen dež pa je nenehno bičal kolono.

Nekako čez polnoč je odred prispel v Geronu. Že v predmestju so naleteli na polne ceste beguncev. Vse mesto je bilo zatlačeno z raznimi vozili, od avtomobilov do kmečkih dvokolnic. Prispeli so med hudim nalivom, gmrjenjem in treskanjem. Med bliskanjem so videli prestrašene obraze ljudi. Zdeli so na vozovih in drhteli, zaviti v premočenih kocih. Odredovci so si stežka utirali pot skozi zabasane ulice v upanju, da bodo kje našli zasilno zavetje. Po glavni cesti so prihajali v mesto tudi vojaki domačih pehotnih čet. Vsi so bili premočeni do kože. Sledili so jim oddelki »Washingtonove brigade«.

Rozman je pustil svoje ljudi v praznem hlevu. Priporočil jim je, naj si ožamejo

ounje in izlijejo vodo iz čevljev. Odšel je v mesto, da bi poiskal poveljstvo mednarodnih brigad. Končno se mu je po dolgem tavanju posrečilo najti osrednje poveljstvo. Zelo se je razveselil, ko je v štabu naletel na svojega poveljnika majorja Wacka.

»Iz Llagostere se umikamo.«

»Kje imaš ljudi?«

»Pustil sem jih v nekem zavetju.«

»Če hočemo ukreniti kaj pametnega v tem Babilonu, moramo umakniti z vseh cest vojaški pratež, da bodo civilni begunci nemoteno odrinili.«

Dolge kače begunskih vozil so se že ob prvem svitu premaknile in zdrvele po glavni cesti na sever. Vojaške enote so se na povelje štaba začele umikati uro pozneje. Ko se je daniilo, je tudi pojemal dež. Bledikasta megla se je razblinila in pokazalo se je umito nebo. Le daleč visoko za pirenjskim gorovjem je obvisel velik belkast oblak, obsijan med vzhajajočim soncem.

Nekaj kilometrov severno od Sarrie de Ter in od Cervie de Ter so se stekale na glavno cesto številne reke begunskih vozil. Na glavni cesti ni več utihnulo škripanje vozov, prhanje vprežene živine in bučanje motorjev.

Številni hudourniki so med nalivom napolnili peska in kamenja; zlivali so se v reko Fluvio. Ta si utira pot skozi castelli fulitsko sotesko, pri mestecu Besalu pa doseže bascaško ravnino in se vijuga v zaliv de Rosas. Republikanske čete so ponoči na več krajih prebredle Fluio in zasedle njen levi breg. Tako se je raztegnila nad sedemdeset kilometrov dolga republikanska bojna črta; od magdalenskega gorovja na zahodu, do morske obale na vzhodu.

Rozmanov odred je prebredel reko blizu glavne ceste. Odredovci so se začeli brž utrjevati, kopati strelne jarkke, pripravljati opazovalnice in strojnična gnezda. Za prsbran so nanosili od reke travno rušo.

Kalna voda, ki je pridrla po hudournikih in je še malo prej naraščala, nosila naplavine in razjedala obrežje, se je kmalu unesla in upadla. Na dnu struge je zableskal spran prodec, na nabrežju pa se je sedlo mnogo blata.

Rozmana je nenažno prevzel občutek negotovosti. Nobene rešine misli ni bilo več, kakor da se bliža neogiben konec. Pristopil je k poročniku Mirku, ki je z daljnogledom opazoval ravnino onkraj reke, in vprašal:

»Ali se vidi kakšno premikanje?«

»Zdaj še nič. Sovražno poveljstvo zagotovo sluti, da smo se ugnedili na tej sirani reke.«

»Verjetno.« je menil Rozman. »Morda pa sovražni štab domneva, da smo v popolnem razsulu. Počakati moramo njihove izvidnice in jih sprejeti z močnim ognjem, potem pa se bomo začeli umikati. Na resno obrambo ni mogoče misliti. Sovražnik bi nas zmls s svojim sodobnim orožjem.«

Ko je Rozman stopil v dohodni jarek, mu je pogled obvisel na visokih vrhovih, ki so belj sijali v modrini neba. Ob tem letnem času brije čez Pireneje leden veter; poigrava se s puhastim snegom, ga vrtnči, odnaša in kopiči v zamete. Sneg tam čaka tudi čez poletje, dokler posivelega ne pokrijeje nove snežinke. Ob sončnem vzhodu se s snežno odejo pokriti vrhovi bleščiijo v vsem svojem čistem sijaju, zvečer pa jih zarja rožnato ožarja. Ko pomladna odjuga sprostí snežne gmote, se sprožajo siloviti plazovi, ki ne poznajo nobene ovire, tako da drobijo celo skalovje, in nobeno drevo se jim ne more upreti.

Tistega dne popoldne so opazili sovražne izvidnice ob železnici. To so bili pehotni oddelki. Kmalu potem so se približala oklepna vozila po glavni cesti.

Republikanska bojna črta je pustila, da so se sovražne konice približale na strelno razdaljo. Potem pa je sovražnika sprejela s silovitim ognjem. Ko se je streljanje uneslo, je Rozman zapovedal umik dalje na sever.

Do koledarske pomladi je bilo še daleč, vendar je sonce že močno gredo. Na južnih gorskih pobočjih ni bilo snega, le po zajeadah je obležal. Po nižinski ravnini so že začele zeleneti prve travne bilke. Božajoča sapica je vzbujala upanje na prihajočo pomlad. Vsa pokrajina je bila kar zalita s soncem, ko je Rozmanov odred prispel v gorsko vasico Barnius. Rozman je pregledal vas, nakar je sklical vodnike na kratek posvet.

Spregovoril je: »Po napornem pohodu smo seveda vsi potrebni počitka. Nečesa pa ne smemo pozabiti, dokler smo še vojaška enota. Postaviti moramo stražo in dobiti stik z našimi silami, ki so zahodno od tu pri mestu Massanet. Odrejam poročnika Ivana Jakšiča za komandirja straže in poročnika Mirka Kovačevića za vodjo izvidnice!«

(Nadaljevanje prihodnjic)

ČE PRIDE DO VELIKE NARAVNE
NESREČE . . .

ČE PRIDE DO VOJNE . . .

vam bo prvi pomagal naš priročni

OSEBNI ZAŠČITNI KOMPLET!

sestavljajo pa ga: zavitek vate, zavitek papirnatih robcev za čiščenje in brisanje, zavitek pralnega praška za pranje telesa in obleke, zavitek sode bikarbone za degazacijo oči in sluznic, steklenička iz PVC s 200 ml alkohola, prvi pomoči tipa 3.

... kot bistvena prednost v kompletu GUMIJASTA MASKA RESPIRATOR (namesto primitivne platnene kapuce), ki zadrži 98 % finega (npr. radioaktivnega) prahu ter 97 % oljnih par (bojni strupi).

**KEMOFARMACIJA
LJUBLJANA, Metelkova 7**

OBČANI!

komplet najnujnejših osebnih zaščitnih sredstev,

ki vam bo morda nekoč rešil življenje — vam in vaši družini!

Po predpisih zveznega izvršnega sveta si morajo vsi državljani nabaviti minimum osebnih zaščitnih sredstev. Vendar tu ne gre le za predpis — gre lahko za življenje!

Podjetje KEMOFARMACIJA in PARTIZANSKA KNJIGA iz Ljubljane sta vam pripravili komplet osebnih zaščitnih sredstev ki danes predstavlja najcenejši možni, a obenem še vedno učinkovit komplet. Pregledali, odobrili in priporočili so ga pristojni vojaški in zdravstveni organi. Pri sestavljanju pa nismo težili le za tem, da bi zadostili predpisom — dali smo vam več! Izognili smo se improviziranim rešitvam in vključili v komplet samo sodobna zares učinkovita sredstva.

Ker menimo, da bo zanimanje kupcev veliko, smo organizirali svojo proizvodnjo mask — respiratorjev tako da nismo več odvisni od uvoza. In ker gre tu za velike količine sestavnih delov kompleta, nam jih je uspelo nabaviti po izredno nizkih cenah. PREPRIČAJTE SE — PRIMERJAJTE NAŠE CENE S CENAMI V TRGOVINSKI MREŽI!

V kompletu so prvi pomoči tipa III, zavitek papirnatih robcev za čiščenje in brisanje, zavitek vate za degazacijo zavitek pralnega praška za pranje telesa in obleke, zavitek sode bikarbone za degazacijo oči in sluznic, steklenička s 200 ml alkohola, zaščitno ogrinjalo iz PVC folije za zaščito telesa in oči pred strupi in radioaktivnim prahom, ter gumijasta maska — respirator ki zadrži 98 odstotkov finega (radioaktivnega) prahu in 97 odstotkov oljnih par (bojni strupi).

Komplet je pakiran v lično PVC skatlo, težak je samo 980 gramov! Na vašo željo vam dodatno pošljemo še OČALA, KI DO OČI NE PREPUŠČAJO NE PLINOV NE PRAHU, TER OPRTNIK ZA NOŠENJE KOMPLETA.

OPOZARJAMO DA POSAMEZNIM NAROČNIKOM KOMPLETOV NE BOMO POSILJALI, KER BI TO ZAHTEVALO PREOBRIRNO POSLOVANJE. TER S TEM POVEČALO STROŠKE IN CENE KOMPLETOV.

Prepričani smo, da ne boste za nekaj tisočakov tvegali življenja svojih dragih in sebi! A da bi vam nakup kompleta res ne bil v breme, vam priporočamo:

— naročite komplete prek svoje delovne organizacije, krajevne skupnosti itd.; kjer boste lahko odplačevali tudi na obroke!

— naročite čimprej, kajti ko bo potekel po zakonu predpisani rok za nabavo, ne bomo nikakor mogli naenkrat zadovoljiti vseh — in tudi enkratni izdelek bo tedaj za mnoge prebuda ohromitve!

— naročite skupinsko, s potrjenimi naročilnicami, ker boste tako oproščeni maloprodajnega prometa davka — kot posamezniki ob nakupu te ugodnosti nimate!

Komplete odpošiljamo v kartonih po 12 kosov franko pošta kupca.

CENE:
komplet zaščitnih sred. 65 din
oprtnik 7 din
očala 18,50 din

Krajevne skupnosti, delovne
in druge organizacije!

Naročila sprejema izključno

PARTIZANSKA KNJIGA

61000 LJUBLJANA, Vodnikova c. 43. telefon 56-750 in 56-498.

Plačate vnaprej po profakturi, ki vam jo pošljemo na podlagi vaše naročilnice. Dobavni rok je do 30 dni.

Druga vstaja v Vietnamu

Delo, ki ga je napisal avstralski novinar Wilfred Burchet, je izšlo pri Zavodu »Borec« leta 1968. Kljub preteku časa ni še prav nič izgubilo na svoji aktualnosti.

Objavljamo odlomek, ki opisuje, kako je prišlo do ponovnega upora v Južnem Vietnamu.

Knjiga obsega 366 strani in stane 40.— dinarjev. Opremljena je s slikami.

...Trdnjava Tua Hai je rabila za oporišče 32. diemističnemu polku. »Dosti smo se prejezili in nič kolikokrat smo razpravljali, preden smo začeli to akcijo,« mi je dejal Quyet Thang. Do konca 1959. leta je namreč veljala »linija«, da se je treba boriti samo legalno, brez uporabe sile. Ker pa nam je sovražnik načrtno uničil kadre iz prve vstaje, so morali to »linijo« popraviti: dovolili so nam uporabo orožja, toda samo za obrambo. ...

...Imeli smo Vietminh, organizacijo, ki je vodila prvo vstajo. V ženevskih sporazumih ni nobenega člena, ki bi določal, da je treba to organizacijo po razglasitvi premirja razpustiti in da se morajo pripadniki Vietminha umakniti z redno vojsko on stran 17. vzporednika. To bi pomenilo za večino prebivalstva, da mora zapustiti svoja ognjišča, izprazniti vasi. Diemisti so na vse načine preganjali in pobijali vse tiste, ki so bili v vrstah Vietminha. Polagoma so sedli na vrat vsem, ki so v prvi vstaji odigrali kakšno vlogo, pa če je bila še tako neznatna. Pa vendar nas je v teh krajih še nič koliko. Uspelo nam je, da smo obdržali medsebojno povezavo kljub nevarnosti in vsem mogočim težavam. »Linijo« pa je začrtalo naše vodstvo za ves Vietnam ob podpisu ženevskih sporazumov. Ob premirju nam je bilo ukazano, da moramo sporazume spoštovati dosledno, v vseh podrobnostih, da ne smemo prekoračiti legalnega in političnega okvira boja. Čut revolucionarne discipline nam ni dovoljeval, da bi kršili ta ukaz. To smo morali v letih 1954 do 1959 plačati z življenji mnogih najboljših tovarišev. Bili smo navajeni na »linijo«, ki velja dolgo časa. Med prvo vstajo (tj. proti Francozom) je bilo včasih potrebno celo leto, da so se vsi kraji seznanili z raznimi odloki. Odposlanec z juga je potoval celih šest mesecev na kakšno važno konferenco. Nato je odpotoval nazaj z novo »linijo«. Vse do konca leta 1959 smo se držali načela nenasilnega boja. Nato nam je bila dovoljena uporaba sile za obrambo. ...

Ko sem Quyet Thanga vprašal, kdo je spremenil »linijo« leta 1959, me je spet porogljivo ošinil z očmi in nadaljeval:

»Se zmeraj je dovolj starih borcev v državi, da lahko sklenejo kaj takega. Dovolj je bivših vietmincev, patriotov, komunistov, borcev prve vstaje pa novih borcev iz vrst mladine, ki se je zatekla v gozdove in se tako izognila diemistični mobilizaciji, da začne tako odločitev tudi uresničevati. Najbolj pa smo si belili glave z vprašanjem, ali ne bomo z napadom na trdnjavo Tua Hai prekršili načelo, da je dovoljena uporaba sile izključno le za obrambo. »Naposled smo se po dolgih razpravah dokopali do sklepa, da bi pomenil ta napad pravzaprav »samooobrambo«, ker pač nismo oboroženi in je naš namen zgolj priti do orožja za obrambo. Torej ne bomo kršili »linije«. Sklenili smo, da bomo izvedli akcijo dan pred luninim novim letom 1960 (konec februarja). V tednih pred tem dnevom je sovržnikova teroristična gonja dosegla vrhunec. Polk iz Tua Haja se je vračal z velike akcije v okolici Tua Ninha, v kateri je izgubilo življenje več sto kmetov. Oficirji so posneli na filmski trak prizore pokolov in mučenj ter gonili ljudi v kinematografe, da bi to gledali in se ustrašili. Zasedala so posebna sodišča, ustanovljena po zakonu št. 10 iz leta 1959, in giljotina je pela. Tako so obglavili v upravnem središču Cheu Thanha bivšega voditelja odporniškega gibanja Ut Lepa, njegova žena pa je morala razstaviti njegovo glavo na živilskem trgu, pred kamernimi diemistov. Največjo akcijo so izvedli konec januarja. Njen cilj je bil prijeti vse bivše borce, ki bi jih odkrili in dosegli, hkrati pa pokovati tudi vse krepke fantke, ki naj bi povečali moč vojske. Na »isoče« upornikov je tedaj izginilo v gozd. Nato je sovražnik izropal vasi ter zasedel tudi vse jestvine in darila, ki so jih bili ljudje pripravili za novo leto. Kot nalašč so diemisti poslali v to akcijo najbolj podivjane kadre. Ti plačanci so za zabavo kopali ljudem oči. Rezali nosove in ušesa, pili kri »vojnih žrtev« sredi živilskega trga. To barbarsko početje je ljudi silno potrla, hkrati pa jih je navdalo z nezadržanim besom. V »naših očeh« je bila nova »linija« pravilna in edina možna. Znašli smo se namreč pred izbiro: ali naj si poiščemo orožje in se postavimo v bran ali pa naj se pustimo podaviti kakor piščanci. Torej se je treba upreti ali umreti.

Dne 18. maja 1960 je skupina diemistovskih oficirjev, ki so jih spremljali njihovi telesni stražarji, vstopila zvečer v neko kitajsko restavracijo v glavnem mestu okrožja Mo Duc, ki leži na obrežju ravnine v provinci Quang Ngai. Šli so skozi pro-

stor, kjer so gostje obedovali juho z rezanci, in se napotili k stanovanju na koncu poslopja. Potem ko so tiho izmenjali nekaj besed z natakarjem in mu pokazali neko listino, jih je le-ta odpeljal v prostorno pisarno, kar je bilo na tem mestu precej ne navadno. Za mizo je sedel zajeten Vietnamec, ki so mu na zgornji ustnici čepeli tanki brki s povešenimi konci. Oficirji so ga spoštljivo pozdravili. V odgovor je nejasno zagodrnjal.

»Smo iz novega polka,« je naznanil vodja skupine, mož s polnim obrazom in odločnim nastopom, ki je govoril kratko in odrezano. »Prinašamo vam važne novice. Dobre novice.«

Debeluh je znova nejasno zakrutil in njegov ostro pogled se je srečal s sogovornikovim.

»Jutri,« je nadaljeval le-ta, »bo rojstni dan voditelja vietkongovcev, Ho Si Minha. Iz zaupnih obveščevalnih virov smo opozorjeni (zdaj je oficir ošinil Vietnamca s strupenim pogledom), da so vietkongovci pripravili akcijo v tem mestu, ki naj bi jo izvršili še pred zoro.«

»Mene ni o tem nihče obvestil.«

To so bile prve besede, ki jih je izgovoril mož za pisalno mizo.

»Sporočilo je točno,« je hladno nadaljeval oficir, »zato smo ga upoštevali. Manj kot tri kilometre od tod so moji ljudje obkolili skupino kakih trideset tipov.«

»Kdo vas je poslal sem? Zakaj ste prišli prav pome?«

Oficir je stopil korak naprej in zamrmral neko ime. V debeluhovih očeh se je nekaj zasvetilo. Nato je hitro zastavil vprašanja, na katera je oficir prav tako naglo odgovarjal — vse skupaj je spominjalo na regljanje dveh mitraljezov. Kje natanko so bili ti vietkongovci, od kod so prišli, kako dolgo so jim bili oficir in njegovi ljudje za petami, kako ve, da so še vedno tam, zakaj je potrebno, da je on sam navzoč? Debeli Vietnamec se je upiral, da bi šel z njimi, in prekanje se je nadaljevalo. Nazadnje je oficir pogledal na uro in rekel:

»Čez deset minut odidemo. Ne morem prevzeti odgovornosti za to, da se še bolj zavleče akcija in po vaši krivdi tudi likvidacija važnih vietkongovskih voditeljev. Lahko se nam izmuznejo zelo važni podatki. Jaz osebno bom poročal njegovi ekselenci Ngo Dinh Canu o izidu zadeve. Povedal mu bom tudi, da niste hoteli sodelovati.«

Znova je pogledal na uro. Ko je slišal omeniti ime Ngo Dinh Cana, se je zajeti mož je razmislil. Nazadnje je s hripavim glasom poklical služabnika.

»Moji pomočniki in moji telesni stražarji bodo šli z mano ...«

»Kakor hočete,« je privolil oficir. »Toda mi vas zagotovo lahko varujemo ...«

»Raje imam svoje ljudi ...«

Ni minilo deset minut, ko je skupina že izginila skozi stranska vrata. Zavili so po cesti, ki je vodila ven iz mesta. Potem ko so brez besed prehodili malo več kot kilometer, je oficir nenadoma izvel kot revolver in ga nameril na »gostilničarjevo« poskakujoči trebuh, njegovi spremljevalci pa so ga posnemali in vzeli na muho njegove pajdase.

V imenu domoljubnih oficirjev vladnih oboroženih sil,« je s kovinskim glasom dejal poveljnik, »ste bil vi, Chau, obsojeni na smrt zaradi zločinov proti vietnamskemu ljudstvu. Sodbo lahko izvršimo takoj.«

In preden je kdo lahko kaj rekel, je oficir debeluhu pognal kroglo v glavo. Grupa so odvikle s poti in nekdo je nanj pripel listek. Člane spremstva so zvezali in jih pustili same v tem. Nato so oficir in njegovi tovariši znova planili na cesto proti restavraciji ter vstopili skozi majhna vrata.

S ključji, ki so jih bili našli pri truplu, so odprli veliko železno blagajno, natrpano z dokumenti. Ko so jih na kratko pregledali, so jih stlačili v najlonsko vrečo. Za hip so otrdili od groze, ko so odprli neki predal in ugotovili, da je poln človeških ušes. Bili so samo levi uhlji, na vsakega pa je bil pritrjen listek z imenom in pooblastnico za 5000 piastrov.

»To so bili uhlji naših 432 tovarišev,« mi je rekel Sao Nam, oficir, ki je vodil akcijo. »Chau tiran, ki smo ga bili usmrtili, je bil poseben Ngo Dinh Canov agent. Bil je vodja tajne policije za province Quang Ngai, Quang Nam in Binh Dinh. Restavracija mu je bila za kamuflačo. Za vsakega našega ubitega tovariša je dobil 5000 piastrov. Žrtvino uho je rabilo za dokaz.

Nekaj dni pred tem se nam je bilo posrečilo ujeti nekega posebnega agenta. Nič zlega mu nismo hoteli storiti, saj nismo niti vedeli, kaj počne. A bilo ga je tako strah, da je izdal Chauov naslov ...

La Pasionaria je govorila res iz srca

Med letošnjim kongresom bivših španskih borcev v Ljubljani nas je obiskala slavna revolucionarka, katere ime je postalo legendarno med špansko državljansko vojno v letih pred drugo svetovno vojno. To je Dolores Ibarruri Gomez. Njeno revolucionarno ime pa je Pasionaria. To ime dobro poznajo vsi predvojni revolucionarji po vsem svetu. Pasionaria se je uvrstila v zgodovini boja proti fašizmu med najslavnejša imena. Ob tej priložnosti naj omenimo vsaj nekaj poglobitnih življenjskih podatkov.

Dolores Ibarruri se je rodila leta 1895. Leta 1917 je postala članica tedanje španske socialistične stranke. Bila je v vrsti pomembnih organizatorjev KP Španije, ki je bila ustanovljena leta 1920. Kot izredno delavna in vneto politična delavka je bila urednica komunističnih listov in partijska funkcionarka. Zato je že leta 1930 postala član CK, čez dve leti pa član politbiroja CK KP Španije. Med vojno, leta 1942, je postala generalna sekretarka KP Španije. Proslavila se je zlasti kot ustanoviteljica španske protifašistične ljudske fronte v letih 1935-36. Ljudska fronta je leta 1936 zmagala pri parlamentarnih volitvah in Dolores Ibarruri je postala podpredsednica v novem španskem parlamentu, (ki ga imenujejo cortes). Nastopilo je kratko obdobje republikanske Španije; kaj kmalu je fašistična soldateska ob vsestranski podpori mednarodne reakcije zanesla državljansko vojno proti republikancem. Tedaj je postalo ime La Pasionaria legendarno, simbol boja proti fašizmu. Pasionaria je bila ognjevit govorica in organizatorica osvobodilnega boja. Napredna svetovna javnost je ni pozabila. Odkar La Pasionaria živi od leta 1939 v emigraciji, nam je še zmeraj zgled velike revolucionarke, kar se je pred dnevi potrdilo tudi, ko je bila med nami. Njen govor v pozdrav bivšim španskim borcev je prežemal tisti ogenj, ki je med vojno v Španiji podžigal borce, da jim je postala podoba Pasionarie po desetletjih živa kot simbol neklonljive revolucionarnosti.

Dolores Ibarruri je pozdravila španske borce kot predsednica CK KP Španije, a jim je govorila kot tovarišica, kot nekdanja Pasionaria, zares iz srca. Med drugim je dejala:

»Ko vas ginjena in z veseljem, ki ga čutijo stari soborci, ko se po dolgih letih spet snidejo, pristrčno in bratsko pozdravljam, mi dovolite, da v imenu KP Španije še s posebno ljubeznijo in spoštovanjem pozdravim vse narode Jugoslavije in zlasti še predsednika, tovariša Tita. To pa ni le vladnostna fraza, zakaj tovariš Tito, prvi borec in organizator vstaje jugoslovanskih narodov, je nenehno branil interes republikanske Španije, ki so bili in so še stvar demokracije in socializma proti fašistični reakciji in imperializmu; tovariš Tito je bil zmeraj s španskim ljudstvom v njegovem boju za demokracijo.«

Potem je govorica posvetila tople besede v pozdrav še živim španskim borcev iz vrst nekdanjih mednarodnih brigad, ki so se bojevale na republikanski strani; počastila pa je tudi spomin padlih za svo-

Dolores Ibarruri-La Pasionaria govori med državljansko vojno v Španiji

bodno Španijo. Nato je na kratko spregovorila o zgodovini Španije. Izrekla je priznanje španskim borcev: V najhujših trenutkih zgodovine Španije med vojno od leta 1936 do 1939, ko so branili mir na svetu in obstoj demokracije Španije — Španije velikih humanističnih in revolucionarnih tradicij, so bili prav borci mednarodnih brigad živ izraz pravega internacionalizma in solidarnosti.

Potem je ponovila besede slavnega francoskega pisatelja Viktorja Hugoja, da je bil španski narod tisoč let — od šestega do šestnajstega stoletja — prvi narod v Evropi, po svoji epopeji enak Grčiji, po ametnosti pa Italiji, po filozofiji pa Franciji. Ta narod je leta 1307 razglasil pravico do upora. V Aragonu je vzgojil človeka, ki mu je bilo ime Pravica in ki je bil nad človekom, imenovanim — kralj. Ta narod je pred prestolom izrekel svoj strah vzbujajoči: Če ne — NE!... ta narod je ob svojem rojstvu strmoglavil Karla Velikega, med vojo agonijo pa Napoleona... Ima Alhambro, kakor imajo Atene svoj Partenon, in Cervantesa, kakor ima Francija svojega Voltairea... Ta narod se znova rojeva. Ali bo majhen? Velik? Če se bo rodila monarhistična Španija — bo majhen. Če se bo rodila republika — bo velika.

Te besede, ki so bile izrečene pred sto leti, veljajo tudi dandanes. Španija se znova poraja iz boja delavskega razreda in naraščajočega nasprotovanja demokraciji sil diktature. Rodi se med bojem novih narodov, med bojem mladine, ki noče živeti pod jarmom, marveč hoče napredovati v šir in narodni nove dobe — k socializmu... Dandanes včerajšnji premaganci zmagujejo v bitki za demokracijo in svobodo.

Po treh desetletjih fašizma, vladavine nasilja, je demokracijo, protifašistično gibanje širše in globlje, kot pa je bilo pred strmoglavljenjem španske monarhije. Fašizma, izrazita fašistična organizacija, ki je bila politično podlaga frankizma v prvem obdobju, je zdaj le še klavrn ostanek zasovražene preteklosti. — Vendar boj nikakor ni lahek. Španska reakcija se krčevito okle-

pa oblasti ter brani svoje postojanke tako rekoč z zobmi in nohti. S podporo verske ločine »Opus Dei«, ki je v službi monopolističnega kapitala, si najbolj reakcionarne sile ob pomoči ameriškega imperializma prizadevajo, da bi se dosednji režim nadaljeval in da bi Španiji vsilile monarhijo, ki jo je ljudstvo zavrglo že aprila 1931. Za Španijo je zdaj značilna neustaljenost zaradi nenehnega trenja med franco-opusdeisko vlado in večino. Čedalje bolj se pogloblja prepada med uradno opusdeisko Španijo, ki je bila vmešana v korupcijo in plenitev narodnega imetja, ter med tisto pravo Španijo, ki živi v tovarnah, rudnikih, delavnicah, na podeželju, na šolah... Izkušnje v šestih mesecih med obsednim stanjem, razglašanim ob procesu v Burgosu, potrjujejo, da represalije in nasilje ne morejo več ustaviti Španije v prizadevanjih po svobodi; ne morejo preprečiti naraščanja ljudskega odpora proti diktaturi. Po zelo nemirnem letošnjem poletju je nastopila jesen z velikimi delavskimi boji. Se prejšnji teden je v Madridu staklo več tisoč gradbenih delavcev. Njihov boj je imel velik odmev. V Barceloni, mestu z bogatimi proletarskimi tradicijami, je tudi močno stavkovno gibanje, ki je med drugim zajelo avtomobilsko tovarno, podružnico Fiata, kjer je zaposlenih nad 20.000 delavcev. — Na nedavnih sindikalnih volitvah so z veliko večino zmagali nad uradnimi kandidati — kandidati delavskih odborov, torej tovarniški delavci nad fašističnimi sindikati. Delavci pa ni-

so osamljeni. Tako so stavkali tudi zdravniki — po vseh bolnišnicah, kar je nekaj edinstvenega v Španiji. Zmaga zdravnikov je bila popolna. Nadalje nenehno vre na univerzah. Študente pri njihovih akcijah podpirajo tudi profesorji. Večkrat se med študenti in policijo razvnamejo prave bitke. Med kmeti prav tako narašča nezadovoljstvo.

Govorica je pregledno razčlenila sedanji politični položaj v Španiji in opozorila na vse značilnosti, ki kažejo, da se tudi v tej deželi: »... in vendar se vrta«. Razkroj fašistične diktature je očiten, demokracijske sile povezujejo skupno hotenje — odprava diktature, boj za demokracijo. KP Španije predlaga program za skupni boj demokracijskih sil. To je tako imenovani pakt za svobodo z naslednjim programsko vsebino: sestava široke začasne koalicijske vlade; popolna amnestija političnih zapornikov in izgnancev; politične svoboščine brez kakršnegakoli razlikovanja svobodne ustavodajne volitve, da bo parlament odločil, kakšna naj bo prihodnja politična ureditev.

Končno je govorica poudarila, da se dandanes internacionalizem imenuje — solidarnost z vsemi socialističnimi državami in z vsemi revolucionarnimi ter protimperialističnimi silami. Izrazila je upanje, da bodo bivše španske borce v bližnji prihodnosti lahko sprejeli v svobodni, demokratični Španiji ter jim dokazali hvaležnost za njihovo junaško sodelovanje v boju za svobodo Španije.

Osrednji spomenik NOB v Velenju

Letošnje jubilejno leto, ko proslavljam 30-letnico začetkov obožene vstaje naših narodov proti okupatorju, bodo v občini Velenje proslavili izredno lepo. Na Titovem trgu sredi Velenja bodo ob praznovanju občinskega praznika odkrili Osrednji spomenik NOB v Velenju. Stal bo na prostoru med Delavsko univerzo in poslovalnico Mladinske knjige, odkril pa ga bodo to soboto, 9. oktobra.

Titov trg sredi Velenja dobiva te dni povsem novo podobo. Dela pri postavitvi Osrednjega spomenika NOB prehajajo v zaključno fazo. Podstavki za spomenik so že zabetonirani, tudi ploščad po kmalu urena. Osrednji spomenik NOB v Velenju bo svojevrsten: sestavljen bo iz 6 metrov visoke plastike, »Onemele puške«, odlite v bron, ki je delo akademskega kiparja Stojana Batiča, in pa iz treh fontan, ki jih urejajo po zamisli dipl. arhitekta Braca Mušiča. V ploščad, na kateri bo stala Batičeva skulptura »Onemele puške«, bodo vzdiali svinčeno folijo z imeni vseh žrtev fašizma iz Šaleške doline.

Osrednji spomenik NOB v Velenju bodo postavili kot trajen spomenik 653 žrtvam — borcev, talcem in taboriščnikom iz Šaleške doline. Postavitev spomenika bo veljala okrog 1.000.000 dinarjev. Denar bodo zbrali, kot je povedal predsednik občinskega odbora ZZB NOV Velenje Filip Lesnjak, med občani, delovnimi organizacijami, družbeno političnimi organizacijami in drugimi uporabniki družbenih sredstev. Občani bodo zbrali okrog 240.000 dinarjev, zasebni obrt-

niki okrog 25.000 dinarjev, drugo pa bodo znašali prispevki občinske skupščine, občinskih vodstev družbeno političnih organizacij, delovnih kolektivov, samoupravnih skupnosti itd.

Ob letošnjem občinskem prazniku Velenja — 8. oktobra se bo zvrstilo v Šaleški dolini še več drugih prireditev, slavje pa bodo povezali s pomembnimi delovnimi zmagami. Tako bodo v sredo, 6. oktobra, odprli novo cesto na Paški Kozjak, v četrtek, 7. oktobra, pa v Velenju novo vzgojno varstveno ustanovo in III. osnovno šolo. V petek, 8. oktobra, bo dopoldan v Šoštanju pri spomeniku talcev komemoracija, zatem pa bodo izročili namenu moderniziran odsek ceste na šoštanski grad in cesto po šentflorjanskem grabnu. Popoldne pa bodo v Velenju odprli prostore nove knjižnice in podelili letošnje občinske Kajuhove nagrade. Zvečer bodo po vseh vrhovih zagoreli kresovi, godbi na pihala iz Velenja in Šoštanja bosta igrali v vseh večjih krajih.

Osrednja slovesnost ob občinskem prazniku Velenja in 30-letnici vstaje v Šaleški dolini bo v soboto, 9. oktobra, združena z odkritjem osrednjega spomenika NOV Slovesnosti na Titovem trgu v Velenju se bodo začele ob 10. uri dopoldne, pred tem pa bo po velenjskih ulicah sprevod društvene dejavnosti. Po preslavi oz. zborovanju na Titovem trgu pa bo ob letnem kopalšču tovariško srečanje borcev, delovnih ljudi in mladine iz Šaleške doline.

M. L.

MIRKO VUJAČIČ:

V ŠPANIJO BREZ POTNEGA LISTA

Toda mož si je vtepel v glavo, da ne bo odnehal. Začel je gledati v tla in sikati kletve. Takrat je bil zares grd in strog. Gotovo je ta izraz na obrazu dolgo časa uril pred ogledalom.

Se vedno sem mislil, da se bom nekako izmazal in da me bo pustil na miru. Nič ni pomagalo... »Ali vidiš tole puško?« me je vprašal graničar.

»Seveda jo vidim!«

»Ali veš, da je to najboljša puška na svetu? To je češka puška. To je pravo orožje, ne pa tisto, kar imajo Nemci in Avstrijci. Tisto so navadna polena. Ti ne veš, da je to najboljša puška na svetu, me slišiš?«

»Seveda, kako ne bi vedel!«

Bilo mu je všeč, da sem istega mnenja. Nekajkrat je tlesnil po kopitu. Potem je meril v neki predmet, a je toliko časa motovillil s konico cevi po zraku, da še medveda ne bi bil zadel. To je bilo dobro znamenje: lahko jo o prvi priliki porušim, ne da bi jo skupil.

Opisal mi je kaliber, cev in vse tehnične podrobnosti svojega orožja. Nisem več mogel poslušati tega hvalisanja. Mislil sem, da bo začel govoriti še o čem drugem. On pa je kar naprej klafaril o orožju. Municija za njegovo puško je bila najboljša na svetu. O njej si je izmislil še sto neverjetnih stvari, na primer, da se ne more nikjer ovlažiti.

71

Potem je iz toka potegnil samokres. Ni ga mogel prebrati. Zanj je imel toliko laskavih besed, da sem mislil, da ne bo več našel novih, pa si je še in še izmisljal.

»Vi imate torej radi orožje? Vsekakor ste zelo pogumni.«

»Rad ga imam, ampak samo češkega. To je najboljši.«

»Naše jugoslovanske puške ubijajo prav tako dobro kot vaše. Če te zadene v čelo, te že ni, kot da nikdar ne bi živel.«

»Ampak pogledaj ti tale merek, to preciznost in rise v puškini cevi!«

»Poglejte raje v svojo prazno bučo in žalujte nad samim seboj!«

Široko je razprl oči in napravil grd obraz:

»Kako!?« je vzklilnil.

Kot da ne verjame, da si mu upam reči kaj takega.

Moral sem to storiti, ker se drugače nisem mogel ubraniti njegovega čvakanja.

Oba sva molčala. Morda je premišljal, ali naj me udari. Če ne bi imel pisma policijskega sodišča, v katerem mi je bilo ukazano zapustiti Češkoslovaško, bi me bil najbrž udaril.

»Ti preziraš naše orožje! To je žalitev!«

»Ne preziram ga, toda ni moja dolžnost poslušati strokovna predavanja o tehničnih podrobnostih vašega orožja.«

Meril me je z očmi, ko da bi me bil šele zdaj gledal. Iz njih je odsevalo nekakšno nenadno začudenje. Ni mu šlo v glavo, da tak revež, pa še tujec povrh, govori tako ostre besede. Pogledal je na mojo obleko, ki je bila nekoč rdeče barve.

»Pa ne, da si komunist?« me je vprašal sumljivo, da bi se mi maščeval.

72

»Po čem to sklepate?«

»Po vaši obleki.«

»No ja, nekoč je bila zares rdečkasta, toda sedaj se ne bi moglo reči, kakšne barve je.«

»Saj je vseeno.«

»Potem ste tudi vi komunist. Pa še v državni službi ste!«

»Kaj!?« je zavpil.

»Imate rdeče čevlje.«

»Kar tiho bodite, ali pa bom ubral drugačne strune,« se je togotno nasrtil.

Bil je užaljen, kakor bi bil jaz, če bi mi kdo rekel, da sem zlikovec. Pomislil sem, da je vsa človeška neumnost zbrana v glavah policajev.

Bolje bo, da ga pustim pri miru. Saj bom srečal dosti takih tepcev v Španiji. Takrat mi bo odleglo, ker bom obračunal z ljudmi njegove baže. Sedaj pa sem nemočen in nima smisla, da se prepiram z njim. Sem ga že dovolj razjezil in me gotovo dolgo časa ne bo pozabil.

Obnašal se je vedno bolj uradno in kar naprej se je pačil, da bi bil čimbolj policijski. Jaz pa sem se sam pri sebi od vsega srca smejal in najbrž se mi je na obrazu zrcalilo blaženo zadovoljstvo. Ozračje okoli naju je bilo nekako napeto. Zdelo se mi je: če bi ga kak majhen ptič presekla s kljunom, bi takoj eksplodiral...

Hodil sem pred njim, možem postavim, on pa je s hojo oponašal patroljo, ki preganja nevarnega zločinca.

Zdelo se mi je smešno in zabavno, ker se je šele čez čas spomnil, da ima v torbi lisice. Velel je, naj stegnem roke. Ko me je uklepal, je iz tega naredil pravo ceremonijo, ki je imela priokus zakona, sile in »najboljšega orožja na svetu«.

»Nikar neategnite premočno! Veste, vročina je

MODA ELEGANCA KVALITETA

tri odlike
moških in ženskih
oblačil

ki Vam jih je za JESEN IN ZIMO
pripravila

nama

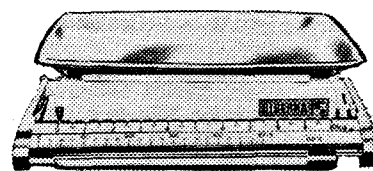
Ljubljana, Škofja Loka
Kočevje

Tudi modne dodatke.
POKRIVALA, ROKAVICE,
TORBICE, PASOVE
in ŠALE

boste lahko izbrali kot
ustrezni dopolnilo Vaši
garderobi iz izbire
modelov in desenov
za vsako priložnost

kuhinjska tehnika

LIBELA-CELJE

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia

ZASTIČENO

Novo na našem tržišču
glavnik, ki sam striže —
10-letna garancija

TRIMEROVA pošta... Dragi tovariši,

dobila sem vaš glavnik in lahko vam povem, da sem nadvse zadovoljna. Menim, da vsakdo, ki sumi, da Trimer ni praktičen za vroče poletje se moti, kajti Trimer je zelo koristen in ga po mojem mnenju ni treba še posebej hvaliti, ker se hvali sam in varčuje denar. Z velikim spoštovanjem vas pozdravlja vaša odjemalka Alesija Badjanac, Marija Gubca ul. 30, Kula.

Tak glavnik s katerim se lahko sami ostrižete in odstranjujete dlake z vseh delov telesa zahtevajte v trgovini, ker obstajajo še drugi — toda Trimer ima vse prednosti. Zato, če ne dobite Trimer, pošljite naslov in dobili boste navodilo. Trimer plačate po prejemu — samo 25 dinarjev. Poština je brezplačna.

TRIMER — 41000 Zagreb, Boškovičeva 40

Tovarna igel

KOBARID

IZDELUJEMO:

vse vrste ročnih in strojnih igel; izvijače navadne in križne ter garniture izvijačev. Podložke: JUS M. B 2011; JUS M. B 2013; JUS M. B 2110; JUS M. B 2136; JUS M. B 2150; DIN 6799.

Injekcijske igle za humano medicino in veterino; igle za utenzilije za tekstilno industrijo.

73

razen tega pa imam še pismo vašega policijskega uradnika!

Za trenutek je postal, da bi premislil. Videl sem, da premišlja o policijski odločbi, ki sem mu jo bil pokazal. Ker pa je hotel v pravi meri pokazati svojo moč, mi verige ni zrahljal niti za en člen. Potem je začel marširati za menoj, meni pa se je zazdelo, da se v tem njegovem koraku skriva strah.

Ko sem imel opraviti z jugoslovanskimi žandarji, sem vedno mislil, da so to najbolj butasti policaji na svetu. Toda po srečanju s tem nadutim češkim graničarjem, ki je tako užival ob uveljavljanju svoje uradne moči, sem videl, da so na svetu še večji tepci. Samo še tega se je manjkalo, da bi začel zapovedovati z »ena, dva, ena...«

Še opazil nisem, da je na puško nasadil bajonet, ki se je svetil v večernem soncu in puščal za sabo sabljaste sence. Kaj neki si bo še izmislil? Videl sem, da stoji na meji. Samo majhen povod bi potreboval, pa bi streljal varne.

V želodcu se mi je obračalo spricho tega bučmana in pomislil sem:

»Tudi v komunizmu me ne bi nihče mogel prisiliti, da bi opravljal službo policaja.«

Morala sva se ločiti od čudovite ceste, ker sva se približevala nekim hribom. Tam so se vile stezice in se razhajale v razne smeri.

Moj zabavni spremljevalec mi ni več mogel slediti tako, da bi po vojaško marširal. Bil je ves poten in zdelo se mi je, da zavida moji diogenski opravi in moji prazni roki, ki mi je pri izvirih rabila za kozarec.

Spotikala sva se ob kamenje in moj spremljevalec je na vsem lepem izgubil uradno ihto. Samo na obrazu mu je ostalo še malo narejene strogosti. Zlelel sem si fotografijo za spomin na to čudovito »pri-

74

jateljsko» potovanje. Nikogar se nisem mogel spomniti, da bi ga primerjal z njim. Ne vem, kako mi je padlo na um, da je zelo podoben Androklesu iz Showove drame.

»Laže hodiš v verigah, a?« me je nenadoma vprašal zasopli graničar.

Samo prezirljivo sem ga pogledal. Nisem se bal, da me bo udaril za ta moj pogled.

»Se nočeš pogovarjati z menoj?«

»Nimam vam kaj povedati!«

»A taaako! Verige se vam lepo podajo.«

»Jih bom že snel do meje!« sem dejal razkačeno.

»To bomo pa še videli!« je rekel graničar, kot da bi bila v njegovih rokah moja usoda. Morda mi bo še kaj naprtil.

Molk.

Večerni mrak se je zgrnil na zemljo. Zadišalo je po smrečju. Vsenakrog je bilo čutiti utrip majskega večera in veter je v blagih valovih pihal proti gozdu.

Nekje so se oglašale kukavice. Zavidal sem tem gozdnim živalim. Nič jim ne rožlja na krilih, z majhnimi skritimi kremplji se sučejo okrog vej, letajo po zraku, ki diši po gozdu in zemlji, iščejo hrano.

Ko bi le lahko sedel in poslušal to ptičje petje in ko bi lahko za trenutek ustavil pregrajo med menoj in resničnostjo!

Že od nekdaj vem, da narava lahko vpliva na člo. veka kakor mati. Človek je miren, dober in plemenit dokler posluša njen glas in dokler občuti njen dih, ko pa ga ločiš od nje in ga povedeš na pot stvarnosti, postane živalski, takoj hoče kaj vzeti ali podtakniti.

Nikdar se nisem mogel povsem predati uživanju v naravi.

75

Že pred vojno sem jo imel namesto sestre in matere. Čeprav me je sovražila in mi ni dajala pravega veselja, sem ji bil vedno hvaležen.

Če ne bi bilo tega zoprnega graničarja, ki je bil menda po očetu podedoval pruski korak, bi se sladko naužil vonja po smrečju, vonja, ki ga imam najraje. Poiskal bi mravljišče ob poti, legel na razpotje ozkih gozdnih stezic brez prometnih stražnikov in bi vsaj za eno noč pozabil na to plesnivo stvarnost verig in lakote, stvarnost, ki sem jo prostovoljno izbral in ki je ne bi dal za nič na svetu.

Sedel sem na kamen ob poti, graničar pa je debelo pogledal. Kako da si drznem storiti kaj takega brez njegovega dovoljenja? Rekel sem mu, da sem omagal in da ne morem niti koraka naprej, dokler si ne oddahnem. Dvakrat je zakričal name kakor surov kočijaž na slabotno kljuse, ki ne more izpeljati tovora. Potem je pa še sam sedel poleg mene in nekaj časa sem lahko počival.

»Hajdi, vstani, mudi se mi!«

»Ni bilo treba goniti me, vem, kje je meja!«

»Ne govori, vstani!« Kazal mi je sivi odsev bajoneta v zgoščenem mraku. Od onemoglosti in utrujenosti so pred mojimi očmi plesali krogi. Pričakoval sem, da me bo dregnil s kopitom v prsi in da bo ostal nem za moje prošnje. Potem pa je le odnehal in mi navrgel deset minut počitka pod pogojem, da jim bom nadoknadil. Pogledal je na uro, nato mi je ukazal, naj se dvignem. Tedaj sem pomislil, da tako smešnega butca ni v vsej Čehoslovaški.

Prisopil sem do prve graničarske karavle, v kateri so bili graničarji in vojaki. Moj oborožen spremljevalec je sporočil poveljniku, da je s seboj privedel neznanega tujca. Ko pa sem pokazal obsodbo policijskega uradnika, je poveljnik oštel mojega spremljevalca, ker me je gnal s seboj.

Partizanske in domače viže na Pokljuki

Cesta na Pokljuko je uradno zaprta, a v nedeljo, 3. oktobra, je po njej hitelo na to čudovito planoto nekaj desetih vozil, še več pa jih je prišlo po bohinjski strani.

Partizanski komandant polkovnik Milče, ki se nikakor ni mogel ločiti od svojih gozdov, je uredil sredi malih vzpetinic in dolin na Goreljiku gostišče. Pri tabornem ognju. Vsako leto se tam pomerijo harmonikarji, ki tekmujejo za prehodni pokal. Tako je bilo v nedeljo 3. oktobra že četrto tekmovalje te vrste.

Ob 11. uri se je zbralo okoli lepo okrašena gostišča vse polno ljudi. Soterja so svoje konjičke pustili na bližnjem travniku, tako da so v ograjen prostor prišli čisto tiho in je vse bilo nekam tajinstveno in svečano. Sredi ograje je že prijetno prasketal ogenj, dim pa se je dvigal proti jasnemu nebu. Otroci so kmalu našli svojo zabavo, ko so začeli brskati po žerjavici in prižigati suhe smrekove vejice.

Od vseh strani so prihajali harmonikarji in se med seboj tovariško pozdravljali, saj so se nekateri srečali že na vseh tekmovalnih. Lahko pa smo med rokovanjem opazili marsikateremu na čelu rahlo gubico zaskrbljenosti in trepete poleg globokih gub, ki jih je tem ljudem vrezalo življenje in trpljenje preteklosti. Tekmovali so namreč sami starejši godci, pa tudi njihove harmonike so kar precej stare.

Spomin na Valsesio

Ob priložnosti, ko smo se v nedeljo, 26. sept. srečali z garibaldinci, bi se rad kot edini med Slovenci še živeti pripadnik garibaldinskih enot iz Valsesie oddolžil svojim prijateljem soborcem, ki jih zaradi posledic vojne ni več med živimi.

Tedaj je bil po vsej dolini Valsesii (ki se imenuje po reki Sesiji) dobro znan »capitano Rado«. Pisal pa se je Franc Možina; bil je Ljubljčan. Vsa povojna leta je trpel zaradi oslabelosti srca. To je bila posledica naporega partizanskega življenja. — nočnih pohodov ob vsakem vremenu, bojov in vsega, česar je lahko deležen človek kot partizan med vojno. Zato zdaj »capitana« Rada ni več. Pokopali smo ga že pred dvema letoma na ljubljanskih Žalah.

Vselej ob srečanju s partizani iz Valsesie tovariši najprej povprašajo po partizanu »Janesu«, kakor ga imenujejo. To je bil moj prijatelj Lado Verlič, doma nekje pri Medvodah. Bila sva skupaj v internaciji v Oleggiu. Lado je bil dober, zmeraj vesel fant. Spominjam pa se ga tudi zamišljenega, ko mu je pogled uhajal na mogočne vrhove gora, kjer se je tedaj začela kovati prihodnost nove Italije. Julija 1944 je sodeloval svojemu notranjemu klicu: odšel je med garibaldince, slavne »Volanti azzurre«. Kmalu se je po vsej pokrajini razširila njegova slava; govorili so o junaku »Slavuu«, ki je imel partizansko ime »Janes«. Ko sem tudi jaz čez dva meseca postal garibaldinec, me je prvi ves nasmejan pozdravil Lado. Oblečen je bil v kroj nemškega oficirja. V partizanski red me je prav on uvažal in me dobro seznanjal z orožjem. Žal sva bila le kratek čas skupaj. Približal se je dan napada na Oleggio, ki ga je Lado tako težko pričakoval. Oleggio je bil namreč kraj, kjer nas je trideset Jugoslovancev pretrpelo toliko krivic in ponižanj od surove fašistične drhali, da tega ni bilo mogoče pozabiti.

Med najbolj vnetimi napadalci je bil prav Lado. Kljub komandantovemu ukazu, naj bi se umaknili, je Lado vztrajal na poročaju. Hotel je z bombami uničiti še eno gnezdo zagrizenih fašistov ter poravnati z njimi stare račune. Toda medtem ga je zadela krogla in mu prebila obe nogi skozi stegno. Naš napad je bil v obdobju, ko je že na smrt ranjena fašistična zver skušala z najhujšim divjanjem zatreti partizansko gibanje. Zato smo zelo težko reševali ranjenega Lada. Nosili smo ga na zasilnih nosilnicah iz kraja v kraj proti varnemu gorskemu področju.

Vsa skrb partizanskih zdravnikov je bila zaman. Nastopilo je zastrupljenje rane. Ni kazalo nič drugega, kakor da so Lada z nepravim imenom poslali v bolnišnico. Tam je prestal več hudih operacij. Zdravniki so se zelo zavzeli in Lado je ostal pri življenju. Tako je dočkal svobodo in še preden je dobro okrevaj, se je odpravil na pot proti Ljubljani, čeprav so mu zdravniki odsvetovali. Potem se je še dolgo zdravil v ljubljanskem invalidskem domu. Pozneje sem izgubil vsak stik z njim. Kljub prizadevanju nisem mogel zvedeti, kje je živel. Zdi se mi, da je bilo leta 1955, ko sem prejel nepotrjeno sporočilo, da je Lado mrtev. Skromen podatek ZB NOV Sezana pravi, da je Lado umrl 24. julija 1953 nekje v Ljubljani, njegova vdova pa menda živi v Izoli ali Piranu. Zato prosim, da bi ti, ki vedo kaj več zanesljivega o njem, to

Predsednik planinskega društva iz bohinjske Srednje vasi je lepo povedal, kako pomembna je ta prireditev, ki nekako obuja spomin na težke čase, saj slavni dnevi partizanstva vse prehitro tonejo v zgodovino. In vendar je na Pokljuki tolikokrat odmevala pesem naših borcev, tu so padli slavni junaki Prešernove brigade, a okupator v teh gozdovih ni nikoli vladal. Predsednik je zaključil svoj govor s starim pozdravom »Smrt fašizmu!«

Nato so se oglasile harmonike, poslušali smo polne štiri ure venčke partizanskih in starih domačih pesmi. Na pogled okorni in od dela ter starosti skrivenčeni prsti so urno prebirali gumbje, včasih je meh komaj lovil sapo, a lepa melodija se je s pomočjo zvočnika razlegala daleč naokoli. Po končanem tekmovalju so se plesa željni mladi in ne več mladi zavrteli ob zvokih, ki so vedno glasneje udarjali v uho. Jesensko sonce je z zadnjimi žarki poljubljalo prizorišče tovariškega srečanja, ko je na oder stopil pisatelj Tone Svetina in povedal, kako je iskreno vesel, da je slavje tako lepo uspelo.

Ni se nam zdelo važno, kdo je pri tekmovalju zmagal, saj so se vsi tekmovalci zares potrudili, da bi nam vzbudili najlepše spomine, in to jim je v največji meri uspelo. Organizatorjem gre vse priznanje in hvaležnost za čudovito doživetje.

M. S.

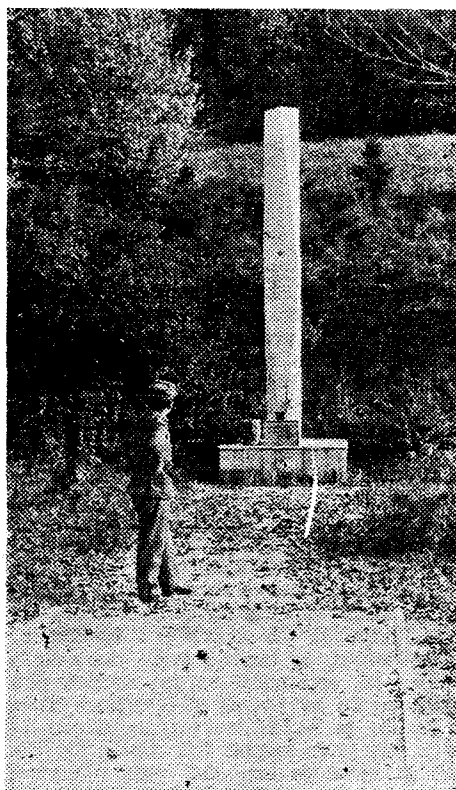
sporočili na naslov TV-15. Ta skromni zapis naj bo posvečen spominu na garibaldince Rada in Lada Verliča.

Vsako srečanje s tovariši iz Italije je novo potrdilo, da smo se bojevali za skupne ideale in da bo spomin na žrtve trajno živ.

MARJAN RUPNIK

Tovariši iz Novare poklonili 100.000 lir za šolo v Cerknem

Dne 24. in 25. septembra je bila v Slovemni na obisku skupina 134 bivših italijanskih partizanov in njihovih svojcev iz Novare in Valsesie. S tem je vrnila obisk skupini borcev iz Ljubljane in okolice, ki je bila pri njih lani v oktobru ob odkritju spomenika padlih partizanov v Borgosesii (o tem je »TV 15« poročal).

VOJAKI SO POMAGALI

Nedavno tega so vojaki garnizije v Škotijski Loki na poziv mestnega združenja borcev NOV priskočili na pomoč graditeljem steze od ceste za Kamnitnikom do spomenika petdesetim talcem. Prošnjo ZB je vojska sprejela z velikim navdušenjem. V dveh dneh, kolikor je trajalo delo, so napravili petdeset metrov poti.

Lepo dejanje garnizije in uspešno opravljeno delo so borci pozdravili z besedami zahvale, potem pa so za sivo zelene graditelje priredili kosilo.

BESEDILO IN SLIKA:
D. JANOLJIC

100.000 lire raccolte fra i partigiani, familiari e amici della provincia di Novara e della Valsesia in gita a Lokve - Bolnica Franjo - Ljubljana. Invece di portare corone ai monumenti e nelle tombe, vogliamo in questa modo esprimere la loro ammirazione per la Resistenza jugoslava e dare il loro modesto contributo all'azione della scuola destinata a perfezionare i valori e il mondo di quella lotta.

Capitano Bruno Mario Pahor

Skupino italijanskih tovarišev sta vodila Mario Pahor, ravnatelj instituta za zgodovino italijanskega odporniškega gibanja v Novari, in Albino Calletti, znan iz osvobodilnega boja kot »capitano Bruno«. Obiskali so bolnišnico Franjo ter si ogledali znamenitosti iz NOB na Lokvah, v Cerknem in v Ljubljani, kjer so bili tudi v muzeju revolucije. Ker se je prav takrat mudila v Ljubljani znana španska revolucionarka Dolores Ibarruri-La Passionaria, ki je prišla na kongres španskih borcev Jugoslavije, ji je eden izmed bivših španskih borcev — Italijanov izročil 20.000 lir kot prispevek za španske politične preganjance.

V Cerknem so jih 25. sept. sprejeli predstavniki združenja borcev NOV. V bolnišnico Franjo jih je spremljal bivši garibaldinski borec in politični delavec Mario Karis-Maks iz Cerknega, ki je v osebi »kapitana Bruna« prepoznal — po naključju — nekdanjega sojetnika iz zaporov v Castel-francu v Emiliji (skupaj sta bila zaprta kot antifašista od 1935. do 1940. leta). V Cerknem so si ogledali tudi spomenik padlim borcem NOV in gradbišče nove šole-spo-

meno. Namesto da bi položili vence na spomenike in grobnice, hočejo na ta način izraziti svoje občudovanje jugoslovanskega osvobodilnega boja in dati skromen prispevek za zgraditev šole, ki naj bi gojila prvi- ne tega boja in spomin nanj.

V Ljubljani so tovariše iz Novare pozdravili in spremljali predstavniki republiškega in mestnega odbora ZB NOV, zvečer pa se je z njimi srečalo na večerji v hotelu Turist tudi več drugih tovarišev, bivših borcev NOV iz ljubljanskih občin. S srečanja so poslali pozdravno brzojavko predsedniku SFRJ Titu. Na povratku jih je spremlil do Postojne in se od njih poslovil tovariš Marjan Rupnik, ki se je med vojno po prestani konfinaciji bojeval v vrstah garibaldincev v Valsesii.

Pozornost in velikodušnost italijanskih tovarišev, temelječa na mednarodni solidarnosti in v skupnem boju skovanem prijateljstvu, zasluži priznanje in toplo zahvalo. Njihov obisk je nov prispevek v utrjevanju prijateljskih vezi med italijanskim in jugoslovanskim ljudstvom.

DOBRO JE, ČE VESTE

NOVO VRSTO ELEKTRONSKE NAPRAVE ZA ZDRAVLJENJE RAKA uvažajo v Kanadi. Imenujejo jo mikroton. Z njo je mogoče mnogo uspešneje obsevat ter uničevati rakasto tkivo kakor pa s tako imenovanimi kobaltovimi »bombami«, ki jih uporabljamo tudi pri nas. Mikroton bodo leta 1973 uporabljali že v vseh zdravstvenih središčih v Panadi, kjer imajo oddelke za rak. Mikroton izžareva z veliko energijo (35 milijonov elektron. voltov) izredno kratke žarke (elektromagnetske valove). Njegova prednost je med drugim, da med obsevanjem bolnega tkiva ne uničujejo zdravih celic.

Z NOVO LEDENO DOBO NAS STRASIJO UČENJAKI IZ AMERIKE. Ta napoved dr. S. Rasoola in dr. S. Schnederja, ki delata v inštitutu za vesoljska raziskovanja v New Yorku, ni sicer kdo ve kako izvirna, saj so posamezni znanstveniki že poprej kdaj pa kdaj opozarjali na veliko nevarnost: če bo človeštvo onesnažilo ozračje tako, da Zemlja ne bo prejela več dovolj sončne toplote, se bo začela na Zemlji spet ledena doba... Če bi v prihodnjih petdesetih letih naraslo število prašnih delcev, saj itd. v ozračju za štirikrat, bi se povprečna temperatura na Zemlji zmanjšala za 3,5° C. To bi pa bilo že dovolj, da bi zemeljske celine kaj kmalu prekril debel led. Drugi učenci pa večkrat opozarjajo na drugo nevarnost: toplota utegne pogubno narasti, če bo ozračje vsebovalo preveč ogljikovega dvokisa (bruhajo ga z drugimi plini vred nešteti tovarniški dimniki, rafinerije, ognjeniki, na milijone motorjev...), se bo zemeljsko površje čedalje bolj ogrevalo kakor v rastlinjaku, ker bo plast ogljikovega dvokisa zadrževala zemeljsko izžarevanje... Kaže, da ima človeštvo na izbiro — ledeno dobo ali razbeljene puščave — brez rastlinstva in vode...

SVEČE IMAJO SE ZMERAJ PRIHODNOST CELO V AMERIKI, ne le pri nas, marveč po vsem svetu, kjer uporabljajo elektriko, kdaj pa kdaj doživijo električni mrk. V velikih mestih utegne nastati najhujša zmešnjava s pogubnimi posledicami, če zmanjka električnega toka. Pred leti so v Ameriki že doživeli nekaj takšnega, ko je nenačeno razpadel »sistem razdeljevanja električne energije«, ne da bi mogli ugotoviti, kaj je bil vzrok. Odtlej se toliko bolj bojijo podobnih nesreč. Zato so si marsikje priskrbeli manjše hišne generatorje, »hišne elektrarne«, kakršne morajo imeti predvsem bolnišnice, da jih poženejo, brž ko zmanjka toka iz javnega omrežja. Cveteti pa je začela tudi že stara stroka — svečarstvo. Dandanes izdelujejo v Ameriki velike količine sveč, ki nikakor niso namenjene le za grobove. Svečarji pa tudi skrbijo prav po ameriško za reklamo. Tako npr. v New Yorku eden izmed njih ponuja sveče v obliki kipa, ki prikazuje Nixonovo glavo...

NAOCNIKE ZA KURE so koristna iznajdba, kakor menijo nekateri perutinarji, ki so jo preskusili pri svojih kurah. V perutninskih jatah so ravsanja med živalmi kaj pogostna; posamezne živali so napadalne in preganjajo druge od piče, kar utegne zelo zmanjšati prirast. Zato so v Italiji začeli uvajati posebne naočnike za kure. Posebnost teh naočnikov je, da kuro zaslepijo, ko dvigne glavo, tako da ne more videti svojih sosed. Kura pa vidi pičo, ko spusti glavo k tlom. Te naočnike so začeli uvajati tudi nekateri naši perutinarji.

KOSTI VELIKANSKIH PLAZILCEV, ki so živeli pred sto milijoni let, so odkrili raziskovalci v Gran Tereru, v Sahari. Okamenelih okostij pradednih plazilcev je tam izredno veliko. Ohranila so se v vročem saharškem pesku, v podnebju, kjer nikdar ne dežuje. Nakopičena so v suhi strugi pradedne reke, dolgi skoraj 200 km. Toliko okostij predpotopnih živali doslej niso še odkrili nikjer drugje na svetu. Raziskovalno delo pa je zelo težavno v strahotni vročini in daleč od prometnih krajev.

Partizansko šolstvo na slovenskem (5)

Šola v Slavčevi kleti v Tacnu

Vstopil sem v sobo. Dan se je že močno nagibal k večeru. Visoke, s knjigami bogato zalozene omare so bile kot obrisi katedral. Na videz tako spokojen mir, v resnici pa globoko morje misli, spoznanj, resnic in obupa, kopica življenj, obdelanih v poglavjih, in cela vrsta dvomov.

Zdaj je v kopalnici odložila škornje, sem pomislil, in pod prho bo spravila s sebe sed rjavkaste prsti. Stopil sem k široko

ljudem povedala, kar ji je ležalo na duši. Znano je bilo, da se na pobočjih Šmarne gore že zbirajo prvi partizani. Zanje je tovarišica Iva-Zora nabirala in jim pošiljala hrano. Dne 28. avgusta 1941 se je ustavil pred hišo mrtvaško črn avtomobil; vanj so pahnili Zoro in jo odpeljali v zapore.

»Zakaj sploh zapirate ljudi?« je pridigala komandantu zaporov. »Zdi se mi, da ste tudi vi človek, da imate starše, morda družino in otroke. Kaj bi vi rekli, ko bi mi zasedli vašo domovino, ter bi z vašo materjo in otroki ravnali tako, kot ravna: te vi z nami? Mi vam vendar nismo ničesar storili. Ostali smo le na svojem domu. In tudi ljudje, ki jih zmerjate z banditi, so le poštenjaki, ki branijo svojo domovino!«

Dne 28. septembra so jo izpustili pod pogojem, da se preseli v Ljubljano. Toda v Ivi se je rodilo klubovanje. »Zakaj bi odšli, saj je to vendar naš dom!« Sin Dušan je odšel že leta 1941 med partizane, hčerka, ki ji je bilo šele šestnajst let, pa je pridno pisala po stenah uporniška gesla.

Po treh tednih so spet prihrumeli policisti in njihove besede so bile kot sikanje strupenjače. »Zda, je konec z njimi,« se je šušljalo med prebivalci, »peljejo jih pred puške!« Odpeljali so jih v Skofjo Loko. Za njenega moža se je zavzela univerza, kjer je služboval kot profesor, in izpustili so ga pod pogojem, da se v nekaj dneh oglasi na kvesturi v Ljubljani — v nasprotnem primeru bodo njegovo ženo in hčer ustrelili kot talke. »Mi vemo, da je vaš sin komandant pri banditih,« je govoril nemški oficir, »toda vi, njegova mati, ga morate rešiti iz njihovih krempljev, mi pa vas bomo, ker ste se rodili v Gorici, izpustili in vas izročili pod italijansko nadzorstvo.«

Hčerka je odšla k partizanom, tovarišica Zora pa se je po božiču preselila v Ljubljano v Knafljevo ulico, kjer je nadaljevala nesebično delo za OF. V njenem stanovanju so bili sestanki aktivistov OF na dnevnem redu. Stanovanje je bilo veliko in v njem so se skrivali številni ilegalci, med katerimi so bila tudi sama znana imena. Tako življenje pa seveda Italijanom ni ostalo dolgo skrito. Čeprav je bila tudi sama ves čas v neprestani pripravljenosti in pogosto ni spala doma, so jo 1. avgusta leta 1943 aretirali. Večer je bil in policijska ura je že prepodila ljudi s cest v zatemnjena stanovanja, ko se je pred hišo ustavilo šestnajst Italijanov. Obkolili so hišo in po vratih so zabobnele pesti. »Preiskali bomo vaše stanovanje,« je začel italijanski oficir. Ozrl se je na podboje vrat in zahteval ključ. »Vzemite sekiro,« mu je segla v besedo Zora, »tako boste hitreje in lažje opravili. Zanima me le, kdo bo gospodarju povrnil škodo, če ničesar ne najdete. Če pa boste dobili, kar želite imeti, ne lahko mirne duše ustrelite.« Spet je nekoga pretentala in spet ji je uspelo, da se je Italijan zapletel v pogovor, ki ga je znala izšolana učiteljica tako dobro voditi. »Naša zgodovina je kot kolo,« je govorila. »Zdaj mi plešemo skoraj tako, kot vi žvrgolite, toda prišel bo dan, ko se bodo vloge zamenjale — to je neizpodbitno!«

Ob koncu — minili sta skoraj dve uri — ji je Italijan povedal, da jo je nekdo naznanil in da je sicer ne bodo odpeljali, vendar naj nikar več ne počne teh komedij. Italijani so odšli, z njimi tudi obljuba, v hiši pa se je delalo naprej, kot bi se bilo prav nič ne zgodilo.

Toda septembra leta 1944 so jo zaprli domobranci. Samo nekaj dni in že je potovala v transportu proti taborišču v Avstrijo. Toda triinpetdesetletni ženski tudi ta pot ni ubila volje. Ze novembra istega leta je bila spet doma.

Soba se je pogreznila v pravo večerno temo in tudi svetloba, ki jo je srebrna gladina reke metala na desno polovico njene obraza, je postala le občasn utrinek, ki ga je bilo mogoče zaznati med obrisi vej.

»Glejte, zaklepetala sem se, da bi vam skoraj pozabila pripovedovati o tistem, zaradi česar ste me obiskali. Vidite, vam se zdi stvar, o kateri me sprašujete, najpomembnejša, tu notri pa,« roko je položila na srce, »je toliko še pomembnejših stvari. Ko sem se vrnila iz pregnanstva, so me matere ustavljale na cesti. Stiskale so mi roko in me spraševale: Bomo imeli tudi v naši vasi partizansko šolo? Iva, ali boš učila naše otroke? Glej, tri leta so že brez pouka in koliko jih je, ki bi morali že sestavke pisati, pa so neuki kot nepopisan list. Iva, ti ne poznaš strahu in tudi trmasta si dovolj, da ti bo uspelo!«

Morala sem se odločiti in ne bila bi prava učiteljica, ko bi tega ne storila. Kje je že bilo leto 1907, ko sem diplomirala na učiteljski v Gorici, in kje leto 1934, ko sem v Šmartnem pod Šmarno goro zadnjič stopila pred katedro! Še vedno sem čutila v sebi učiteljsko srce, še vedno mi je ob pogledu na svetle očke naivnih otrok kri v žilah tekla hitreje.

Najprej sem se odločila, da bom poučevala po hišah otroke, ki bi že morali hoditi

Naše naloge so vsak dan večje! Bodočnost naših otrok je prav gotovo največja skrb vsake izmed nas. Zato se moramo že zdaj resno zavzeti za vzgojo svojih otrok, za katere kot matere odgovarjamo, kakor tistih, ki so v naši borbi postali sirote in jih kot matere ne smemo pustiti brez pomoči. Vemo, da pred našim narodom stoje naloge, ki jih bo lahko izpolnil samo zdrav in sposoben rod, zato moramo že zdaj začeti vzgajati naše otroke v ljudi, ki bodo kot zavedni in poštene državljani vestno izpolnjevali svoje dolžnosti.

Naša žena, leto III., številka 9, marec 1945

sem poučevala na Primorskem, v Bovcu in v Tolminu, tudi pod Šmarno goro sem sledila svoji prosvetarski žilici, toda partizanska šola v Tacnu je bila čisto nekaj posebnega. Morda sem v obrazih šestletnih fantičev iskala življenjsko črto svojega sina in hčere, ki sta bila prav takrat nekje v koroških gozdovih, morda sem skušala odgovoriti na vprašanje, kdaj in kako se bo zavrtelo kolo zgodovine in kakšno vlogo bodo pri tem imeli ti moji mali partizanski učenci.

Otroci so zelo radi hodili k pouku. Prihajali so posamično in nemalo krat so želeli za leseno mizo že debelo uro pred napovedanim poukom. Poučevala sem v dveh izmenah in, kot se spominjam, z lepimi uspehi. Znanje, ki so si ga otroci pridobili v partizanski šoli, jim je predvsem koristilo naslednje leto, ko se je začel redni pouk v šmartnem in so lahko v enem letu naredili tudi dva ali tri razrede.

Učenci, ki jih je nekoč poučevala Iva Pirjevec-Zora, so danes že možje in žene, odrasli ljudje, od katerih jih je mnogo, ki ne zamudijo priložnosti, da bi se ne oglasili pri nekdanji partizanski učiteljici. Nič ko-

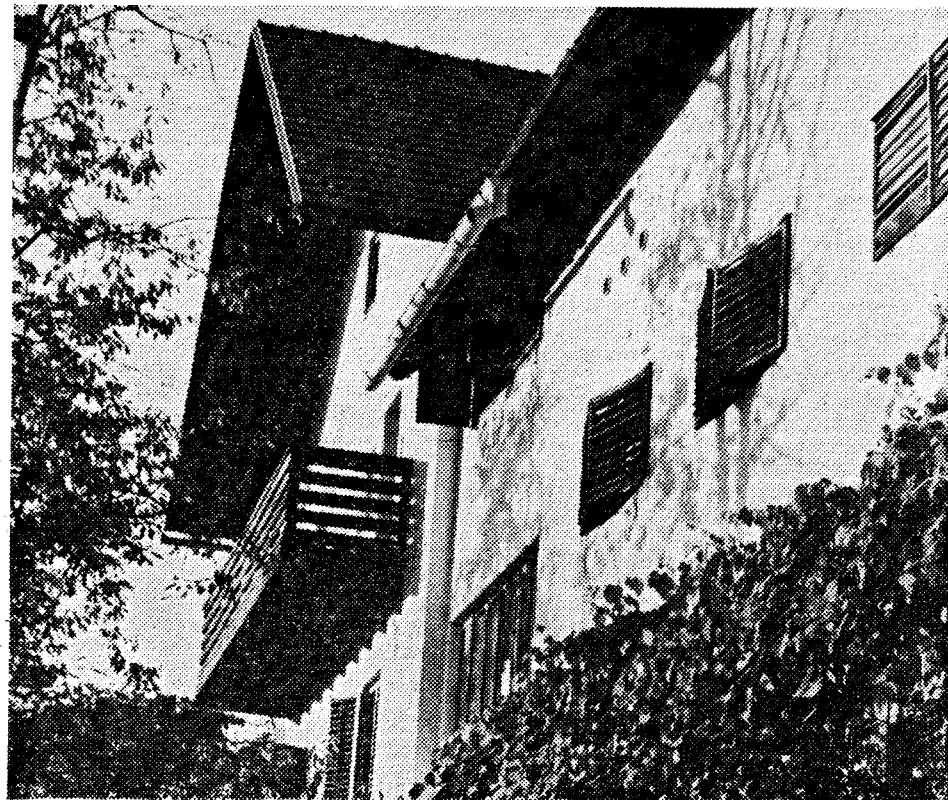
IVA PIRJEVEC — ZORA

odprtemu oknu. Vrt pod njim se mi je zdel kot majhen raj, in še malo se nisem čudil, da ves prosti čas preživi med gredicami. Vedno in povsod in ob vsakem trenutku si človek poišče svoj svet. Kadar iz trnovega zbeži med rožne grme, je pripravljen pozabiti na marsikaj.

Potem je prišla. Ob vratih se je za hip ozrla na masiven lesenec, na katerem so v mraku počivali trije rogati. »Ste morali dolgo čakati, kaj?« Smejala se je in opravičevala, medtem je že poiskala svoj prostor na stolu ob oknu. Lesketajoča se Sava nedaleč stran od hiše ji je razsvetljevala desno stran obraza, kjer je bilo opaziti raze življenja, ki se je začelo v Pulju, 16. februarja 1888. leta in se pri triinosemdesetih letih še vedno intenzivno nadaljuje.

»Ne vem natančno, kdaj smo začeli partizanski pouk v Slavčevi kleti v Tacnu,« začne pripovedovati Iva Pirjevec-Zora. »Spominjam se, da je bilo po tistem, ko mi je uspelo priti iz taborišča v Linzu, novembra leta 1944. Naj se spomnim...«

In začela se je spominjati. Spomnila se je tistega dne v letu 1941, ko so italijanske uniforme preplavile desni breg Save in je prvič spoznala, za kaj sta se njen mož in sin že toliko tednov pred tem pripravljala na nekaj velikega. Le kdo ni že takrat, leta 1941, poznal Očka pa Knapiča, Mihe Novaka in Pirjevčevih iz Tacna? Bile so to štiri komunistične družine, ki jih je okupator judi prve pregnal. Po trgovinah in na cesti so vaščani ustavljali Pirjevčeve Ivo in jo spraševali, kaj se bo zgodilo in kaj naj store. Iva pa tudi ni mogla molčati in je

Slavčeva hiša v Tacnu danes, kjer je bila med vojno partizanska šola.

v šolo in so bili zaradi izjemnih okoliščin žrtve neznanja. Vendar nisem bila več tako mlada in tudi zopori so mi postili posledice. Včasih so otroci prihajali v Zevnikovo vilo, kjer sem stanovala, in bilo jih je čedalje več. Mesec dni letočnega poučevanja je minilo in takrat sem se odločila. Stopila sem k Slavčevim. »Rada bi ustanovila partizansko šolo,« sem pripovedovala, »in prosim, da bi nam odstopili za razred vašo klet...«

Razred v kleti je bil kmalu pripravljen. Dolga lesena miza s parom klopi in črna razpokana šolska tabla so bile pravo bogastvo partizanske šole v Tacnu. Poiskala sem zvezo z Ljubljano in čez nekaj dni mi je uspelo, da so mi od tam poslali šolske knjige, zvezke, svinčnike in celo barvice, s katerimi so se moji ilegalni učenci najraje ubadali. Mislim, da se nas je zbralo v razredu okrog petindvajset — bilo je po novem letu. Kako ponosno so prihajali učenci k pouku in kako vestno so se držali mojih navodil, ko sem jih opozarjala, naj se izmikajo nemškimi vojakom in policistom! Zdelo se je, da se zavedajo, da se bojujejo na dveh bojiščih: proti nevednosti in proti sovražniku. Otroke sem imela vedno izredno rada. Kot bosopeto deklet sem pogosto zbiral domo na dvorišču sovražnika, da bi jim lahko pripovedovala zgodbe in pravljice, in mati je večkrat poudarjala: »Iva, ne bo drugače, da postaneš učiteljica. Vrsto let

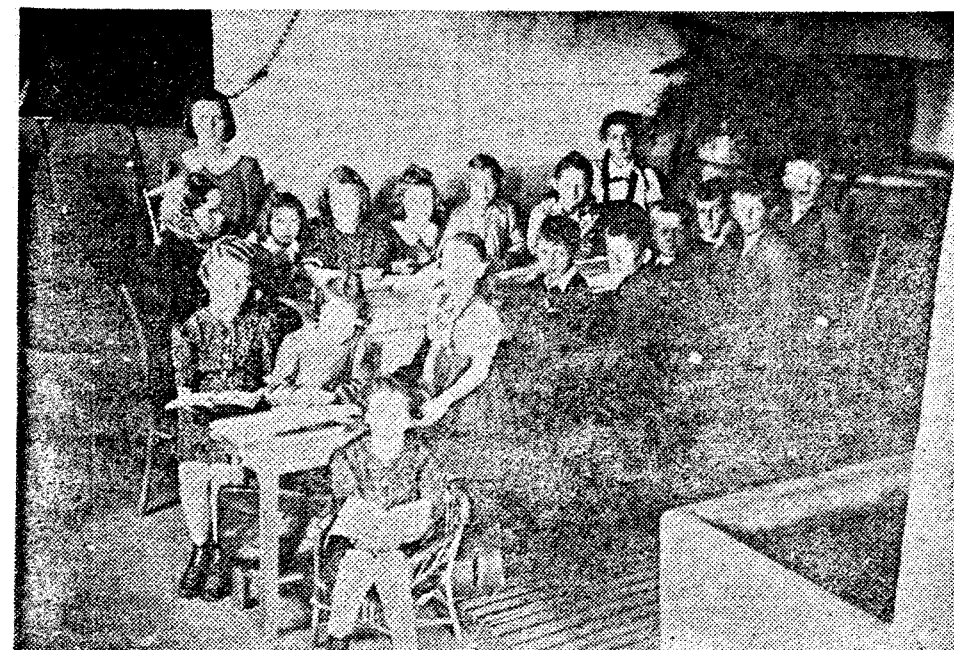
liko ur so porabili za razgovore o našem naprednem gibanju za osvoboditev, o organizaciji Osvobodilne fronte, o okupaciji in okupatorjih in o ljudeh, ki so jih dan za dnem srečavali z okovi na rokah ali v črnih limuzinah. »Zakaj, tovarišica učiteljica... koliko časa še, tovarišica učiteljica... kako bo potem, tovarišica...?«

Potem se je kolo zgodovine obrnilo in kdo ve, če se je italijanski oficir, če je bil še pri življenju, spomnil pogovora z neko tovarišico iz Knafljeve ulice, ki je tako prepričljivo zatrjevala, da bodo nekoč zamenjali vloge. Prišla je tudi poslednja nedelja velikega rajha. Učenci so se preselili v lepo šolo pod Šmarno goro, tovarišica Iva pa je v svojem stanovanju sedela ob odprtem oknu in je čakala. Nikoli se ni bala smrti in sama ni vedela natančno, ali jo prezira ali se je ne boji zaradi tega, ker je ne pozna. Končno so spodaj zaropotala vrata. Vstala je že in v boleznem pričakovanju razprla roke, ko je v sobo stopil njen sin. »Si sam?« je dahnila.

Obrnila se je proti Savi in sin je spregovoril. Mož je ostal v Mauthausnu, hči je ostala za vedno v koroških gozdovih, ona pa je... prezirala smrt.

Vedno in povsod in ob vsakem trenutku si človek poišče svoj svet. Kadar iz trnovega zbeži med rožne grme, je pripravljen pozabiti na marsikaj.

SILVO TERŠEK

Partizanska šola v Slavčevi kleti in Tacnu pod Šmarno goro (novembra 1944)

Mamina pripoved

Jeseni 1942 na Rabu

Prvič po 28. letih

Bilo je čudovito sobotno popoldne in še čudovitejši je bil odlično pripravljeni miting v Bojancih. Spet so prišli skupaj neandanjci borci in obujali spomine na dni, ko so jim Bojanci nudili varno zavetje in hrano. Sprva sem stala ob strani in lovila besede, potem pa me je časnikar »TV 15« tovariš Strle predstavil nekaterim borcem in njemu se imam zahvaliti, da sem izvedela mnogo več, kot sem pričakovala.

Odšli smo tudi k cerkvi nad vasjo, kjer je tovariš Edvard Podlogar obudil spomine na 4. julij 1943 in še marsikaj. »Ste po osemindvajsetih letih prvič tukaj?« sem ga vprašala, ko je ogledoval okolico in si skušal priklicati v spomin dogodke tistih dni. »Da, prvič po toliko letih sem spet tu v Bojancih!« mi je odgovoril in čez nekaj časa nadaljeval: »Zdaj šele vidim, kakšna je pravzaprav ta pokrajina. Ko smo se tukaj in ko je z vseh strani sikalo in si moral paziti, da te ni zadelo, res nisi mogel ogledovati lepih belo kranjskih gričev. Tole pokrajino sem si povsem drugače predstavljal. Gričevnat je ta belokranjski svet!«

Povedal je, da je bil takrat v dežurni četi Tomšičeve brigade. Zadrževali so se v cerkvi, ki je od vasice oddaljena kakih dvesto metrov. »Sicer ni bilo posebno prijetno, hrana pa je bila izjemno dobra!« se je nasmehnil. Jedli so celo pečenega janjca in lepo dišee tople žgance. »Potem je začelo nenadoma pokati. Spominjam se, kako je naš vrli mitraljezec tekel po tej rebrji, in videl sem, kako ga je zadelo!« je dejal in za hip umolknil. Nisem vpraševala dalje, saj se je na obraze mojih sogovornikov prikrdala žalost. »Na srečo takrat nismo imeli drugih izgub!« Zanimalo me je, kako so jo odnesli napadalci. »Mrtve so Italijani vedno odpeljali s seboj in takrat smo dobili v roke le enega ranjenega. Rekli so mu italijanski lepoteč. Bil je menda grof, zadelo pa ga je v vrat.« Zanimalo me je, kaj so med vojno počeli z ujetniki. Tovariš Strle mi je povedal, da so jim navadno pobrali obleko in orožje, ranjence obvezali in jih tudi izpustili, razen zločincev. »Italijani so radi govorili, da smo prave zveri in da režemo ujetnikom kožo s hrbtov, kar pa ni bilo res.« je povedal. Eden izmed domačinov je dodal, da so vaščani po nekaj dneh našli še dva mrtva italijanska vojaka in ju pokopali. Zvedela sem tudi, kako so pili na račun »novopečenega« komandanta Dakija in da so tu pogosto prirejali mitinge. »Kdo bi lahko pozabil na harmonikarja Jakšeta in viže, ki jih je znal tako mojstrsko izvajati iz harmonike!« je ob koncu dejal Edvard Podlogar.

Čas mineva in spomini bledijo. Zato so takšna srečanja, kot je bil partizanski miting v Bojancih, potrebna in vsakemu borcu draga. Vam, ki ste naju s prijateljico pospremili na ta belokranjski hriček, pa najlepša hvala!

ALENKA TRONTIČ

Bilo je jeseni leta 1942. Sonce je še vedno toplo sijalo. Njegovi žarki so bili pravzaprav edina prijetna stvar, ki sem jo občutila v taborišču na otoku Rabu. Kot bi mi pripovedovali o življenju v domači vasi, o partizanih in svobodi. Zvečer, ko je zatonilo za hribom, je nastala noč, ena tistih dolgih in žalostnih, ki jih bom pomnila vse življenje.

Lačne in premražene smo čepele v majhnih šotorih in čakale jutra. Pogovarjale smo se o trpljenju in ugibale, kako neki žive naši najbližji. Iz prsi nam je privrela pesem. Pele smo slovenske narodne pesmi, pa tiste o partizanih in svobodi, a najljubša nam je bila »Bilečanka«:

... čuje se odmev korakov,
po kamenju hercegovaškem.
Čeprav smo pele zelo tiho, se

je pesem v tišini slišala daleč naokoli. Nenadoma smo zaslišale trde korake. Nismo prenehale peti. Fašisti so nas pregnali iz šotorov. Ukazali so nam, da se sezujemo. Bose so nas nagnali po ostrem kamenju na cesti, ki so jo šele gradili. Zakaj? Zato, ker smo pele in ker je bila naša pesem polna ljubezni do domovine in svobode.

Ko so tovariši slišali, kaj se je zgodilo, so vstali, se postavili v vrsto obakraj ceste, po kateri smo morale hoditi, in nas vzpodbujali s klici:

»Ne odnehajte, saj gre za svo bodo!«
»Glave pokonci, dekleta, saj ne bomo več dolgo trpeli!«
»Bodite hrabre!«

Bila sem strašansko lačna, saj že dolgo nisem ničesar jedla.

Mrzla burja me je prepihala do kosti in ostri robovi kamenja so mi rezali stopala do krvi. Bila sem popolnoma izčrpana in večkrat je le malo manjkalo, da se nisem zgrudila. Vedno znova sem se zravnila. Ne vem, ali je temu pripomoglo bodrenje tovarišev ali misel na dom in tiste, ki so se s puško v roki bojevali tudi za nas.

Zvezde na nebu so že pričele ugašati, ko so nam dovolili, da se vrnemo v svoje šotore. Vesela sem bila, da sem imela toliko moči, da sem zdržala do jutra in nisem klonila pred fašisti. Sprva sem bila čisto onemogla od bolečin, ki so se kmalu spremenile v sovrašтво do fašističnih zločincev. »Ali so to sploh še ljudje?« sem se vprašala.

SONJA PRESERN

Nagrajeni prispevek

V soboto se je v Bistrici ob Sotli razširila vesela vest, da je prišel v Kumrovec tovariš Tito. Ugibali smo, koliko časa bo ostal v svojem rojstnem kraju in, ali bo šel kakor vedno tudi na obisk k sestrični Ani Kostanjšek, ki živi na Trebčah.

Dan kasneje, 12. septembra, smo nenadoma opazili kolono avtomobilov. »To je gotovo tovariš Tito, ki se verjetno pelje k sestrični Ani!« smo veselo vzklikali. Pohiteli smo k cesti in mu mahali v pozdrav. Videl nas je, se nam nasmehnil in pomahal z roko.

Se dolgo smo gledali za njim in mislili, zakaj tako rad in skoraj vsako leto zahaja k sestrični Ani. V šoli smo se učili, kako se je tovariš Tito že pred vojno skrivoma sestajal s Kardeljem, Leskškom in drugimi tovariši prav tu, v tej neopazni dolinici pod Skopecnim bregom. Na Anini hiši je v zidani plošči z napisom: »V tej hiši je tovariš Tito v letih 1936 do 1941 vodil več konferenc CK KPJ in več drugih partijskih posvetovanj.« Da, lepi spomini ga vežejo na ta kraj!

Stari ata se še dobro spominja, kako je pred vojno nekoč srečal Titovo teto s košarico v roki in jo vprašal: »Teta, komu pa nesete jesti?« »Ah, tam za štalico imam drvarje...«, je hitro in nekam skrivnostno odgovorila. Šele po vojni smo zvedeli, da so bili to Tito in njegovi tovariši, ki so v starem hlevu kovali velike načrte za upor. Da, Ana Kostanjšek je tovarišu Titu nudila varno zavetišče v tistih hudih časih, ko ga je preganjala žandarmerija stare Jugoslavije! Tega se on dobro spominja. Kadar obišče Kumrovec, nikoli ne pozabi na sestrično in vasico, v kateri živi.

Šele po njegovem odhodu smo zvedeli, kako je bilo pri sestrični, kjer sta obujala spomine. Ker Ana ne sme piti vina, sta si v kozarca natočila mleka in si nazdravila. Tovariš Tito si je v bližini Aninega doma ogledal tudi gradbišče novega odseka ceste čez Skopelni breg. To je bil zelo strm in težko prevozen klanec na cesti iz Bistrice proti Podsredi in Kozjemu. Poleti so prišli vojaki JLA in en mesec opravljali težka zemeljska dela za novo cesto. Njihovo delo zdaj nadaljujejo delavci cestnega podjetja. Ko bo prišel tovariš Tito prihodnje leto v Kumrovec, se bo k sestrični Ani že lahko peljal po lepši cesti.

JANA KUNST

Titov obisk pri sestrični Ani Kostanjšek

KRAMLJANJE

Draga Milena!

Prvič se oglašam, čeprav je moj očka že več let naročen na borčevsko glasilo »TV 15«, ki ga tudi jaz zelo rada berem. Oglašila se bom še — samo, če ne bo moje prvo pisemce r malo v koš.

Ko sem pred kratkim v »Pionirskem listu« prebrala ilustriran odlomek velikega Svetinovega dela »Ukana«, mi je očka obljubil, da bova skupaj obiskala pisatelja. »Na Bledu živi in prvokrat, ko jo bom mahnili tja, te bom vzel s seboj!« mi je rekel. Obljuba je izpolnil in tako smo nekega lepega dne odšli proti Bledu. Hudo mi je le, da sem še tako mlada in da nisem sposobna opisati sreče in veselja ob srečanju s pisateljem in umetnikom Toneom Svetino. Sredi ozke ulice smo našli njegov dom. Odprla nam je prijazna in lepa gospa. »Poklicala bom moža!« nam je rekla. Ni bilo težko čakati, saj je bilo že ob vhodu na ogled veliko umetnin, napravljenih iz delov oziroma ostankov starega orožja in streliva. Očka mi je pojasnil, da Tone Svetina ni le pisatelj, ampak tudi kipar.

Prišel je v sobo, kjer smo ga čakali. Predstavljala sem si ga povsem drugače, a bi vam ne vedela povedati, kako. Vem samo to, da ga je bilo sila prijetno poslušati, da sem zvedela marsikaj novega in da bi ga poslušala še in še. Posloviti smo se morali, saj tudi on nima časa na pretek. Piše resnico, ki jo je sam doživel kot človek in borec in piše v želji da bi ne pozabili, da je bila vse to resnica.

Veliko bi vam lahko še povedala o tem srečanju, a ne znam. Veste, sem šele učenka IV. razreda osnovne šole Tomaža Linhartarja v Begunjah na Gorenjskem. No, saj ti bom še pisala in vesela bom, če boš moje pisemce objavila in nanj tudi odgovorila. Iskreno te pozdravlja!

Nadja MAVRIČ

Poljčane 6
p. Begunje na Gorenjskem

Draga Nadja!

Pripovedovanje pisatelja Toneta Svetine je res bogato in tvoja naloga ni bila lahka. Zato si me s pisemcem razveselila, o srečanju z njim pa povedala celo več, kot bi človek pričakoval od devetletnega dekletca.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Ko sem zadnjič odpela »TV 15« na mladinski strani, sem bila prijetno presenečena, ko sem ugledala svoj prispevek. Sklenila sem, da ne bom odnehala, in danes vam pošiljam še en spis. Mamica mi večkrat pripoveduje, kako hudo je bilo med vojno. Že leta 1942 so jo zaprli in jo do konca vojne gonili iz zapore v zapor. Bila je tudi na Rabu, njene spomine iz tega koncentracijskega taborišča pa sem zapisala v poslanem prispevku. Prejmite lepe pozdrave!

Sonja PRESERN
Golnik 55
p. Golnik

Draga Sonja!

Oprosti mi to dolgo čakanje, saj prispevek »Jeseni 1942 na Rabu« tega res ni zasluzil.

Lepo pozdravljena!

MILENA

BESEDE IN DEJANJA

POPREČJE IN DEJANSKO STANJE

Naši statistiki trdijo, da nimamo preveč zdravnikov, pa tudi, da ne obstaja problem njihove zaposlitve. V Jugoslaviji imamo danes 20.368 zdravnikov. Če upoštevamo, da jih 5 odstotkov ni zaposlenih v zdravstvenih ustanovah, ugotovimo, da pride na enega zdravnika 1.010 prebivalcev. Toda to je povprečje za vsako državo. Po republikah je pa nekoliko drugače: v Sloveniji skrbi en zdravnik za zdravje 819 prebivalcev, v Hrvaški za 847, v Makedoniji za 1.417, v Bosni in Hercegovini za 1.734, a v Srbiji za 1.928 prebivalcev.

NIN. 3. X. 1971

V »TOLAŽBO«

Naši gospodarstveniki in statistiki pogosto navajajo primerjalne podatke, ki nas uvrščajo na rep najrazličnejših evropskih lestvic. Da bi naši občani ne imeli manjvrednostnih občutkov, naj navedemo tudi nekaj »vodilnih« mest, ki smo si jih uspeli priboriti: po številu in znesku potrošniških in drugih posojil na prebivalca smo na prvem mestu v Evropi, po številu sestankarskih ur med delovnim časom na zaposlenega na solidnem drugem mestu, po potrošnji alko. hola na tretjem mestu itd. Torej se lahko tudi mi s čim pohvalimo!

Delo — 29. IX. 1971

STANOVANJA V LJUBLJANI NAJDRAJŠA

V prvi polovici leta 1971 je bila sklenjena prodaja 12.609 stanovanj, katerih poprečna cena za kvadratni meter je znašala 2669 dinarjev (lani 2.212 dinarjev).

Po podatkih Zveznega zavoda za statistiko gradijo najdražja stanovanja v Sloveniji, kjer stane kvadratni meter 2851 dinarjev, v Ljubljani pa je še dražje, saj stane tu kvadratni meter 3355 dinarjev.

V Beogradu se je poprečna cena stanovanja dvignila najmanj od 2417 na 2764 dinarjev za kvadratni meter.

Politika ekspres — 30. IX. 1971

ISKANJE NOVIH ODNOSOV

Iskanje novih odnosov v družbi. Staro ravnanje smo porušili, novega ravnanja v družbenih, gospodarskih in nacionalnih odnosih pa še nismo uspeli uveljaviti. Preverjanje teh odnosov celo kaže, da smo ob nekaterih vprašanjih manj enotni, kot smo pričakovali, in da so tudi razlike v interesih večje. Prav priznavanje in razumevanje teh interesov postaja osnova za to, da bomo skupne interese ugotovili spo. razumno. In tako že prevladuje nad vsemi posebnimi spoznavanji skupno spoznanje, da je vsak bolj razviti razvit zato, ker obstaja manj razviti in da ima manj razviti možnosti za razvoj zato, ker obstaja bolj razviti. In končno, da smo v primerjavi s svetom — skupno in posamezno — še vedno nerazviti.

Delavska enotnost — 2. X. 1971

MORDA PO DRUGI KAZNI

Generalni direktor sarajevskega trgovskega podjetja »Centropromet« Ante Sutalo je obtožen za velik grabež. Ze leta 1955 je bil zaradi grabeža obsojen na 20 let strogega zapora.

Na svobodo naj bi torej prišel leta 1975. Morda se bo to res zgodilo, toda po drugi kazni.

Nedeljne novosti — 3. X. 1971

Bič rasizma

Bržkone nobena organizacija še ni imela tako lažnive »ustanovne listine« kot Ku-Klux-Klan, saj je bila posvečena »Viteštvu, Človečnosti, Usmiljenju in Rodoljubju«. Veliko so k podivjanju K-K-K pripomogle tudi razmere na jugu ZDA: zakoni niso veljali, južnjaki so se z jezo spominjali poraza v državljanski vojni in si hoteli drugače davi duška, v marsikaterem kraju so oblasti mirno trpele rasiste in tudi novo nenavadno organizacijo, žrtve so živele v smrtnem strahu in si niso upale ničesar storiti, tako da je bil plen K-K-K lahek. General Carlin, načelnik urada za begunce in osvobodjene sužnje, je že leta 1868 zapisal v svojem poročilu: »Organizacija Ku-Klux-Klan je tako razširjena ter tako dobro organizirana in oborožena, da sploh ni mogoče misliti, da bi jo mogli moralno ali pravno zavreči. Rečeno jo je mogoče naučiti edinole z vojsko...«

Če je bila bistvena sestavina nove organizacije rasizem, pa ne gre prezreti nasilja v volivnem boju takoj po koncu državljanske vojne. Tako imenovana apolitika obnove je bila prežeta z duhom severa in republikanstva, roditi se je skušala v pepelu secesije in suženjstva. Kongres je ustanovil urad za begunce in osvobodjene sužnje, ki je bil v bistvu podaljšek zvezne oblasti v gospodarskih, družbenih in zakonskih zadevah in naj bi bil tudi orodje nove politike.

S takšnim duhom sta bila prežeta tudi Zakon o državljskih pravicah in štiri najstari amandma iz leta 1866. Republikanci v južnih državah so se organizirali in skušali izvajati takšno politiko, vendar se jim je uprla nazadnjaška bela večina, katere interese je od nekdanjega zagovarjala demokratska stranka, ki je nadzorovala stotera krajevna upravná središča.

Prav zato člani K-K-K pravzaprav niso bili kaznovani za svoje kazenske pohode, grozodejstva in umore. V očeh navadnega človeka je K-K-K bil organizacija, ki je kaznovala zločinska dejanja črncev in zatirala njihovo rovarjenje zoper belo raso.

K-K-K je delal vse mogoče. Njegovi člani so kradli, pretepali črnce, če »niso sneli ključa pred belcem« ali če so »izzivalno pogledali belce«, vendar so se najbolj razvijali zaradi tega, ker so črnci dobili volilno pravico in ker so bili v velikanski večini naklonjeni republikanski stranki. Sto in sto črncev so prebičali, trpinčili ali pobili zato, »ker so volili ali hoteli voliti republikance«.

Ze proti koncu leta 1867 — prav gotovo zaradi prizadevanj generala Forresta ter njegovih zvez z oficirji iz konfederacijske vojske — se je Ku-Klux-Klan razširil v Alabami, Missisippiju in Severni Karolini. Grozljivi razglesi K-K-K, ki so imeli takšne naslove kot »Grozoten pogreb«, »Krvavi Mesec« ali »Zadnja ura«, so se čedalje pogostejše pojavljali na trgih, v časopisih, na javnih zgradbah. Organizacija je imela nekaj tisoč članov, ki so se zbirali v majhne samostojne skupine, nad katerimi voditelji niso imeli skoraj nikakršnega nadzora. V nekaterih območjih — kot na primer v Teksasu — je K-K-K popolnoma obvladal kakšnih dvajset grofij in poskrbel, da je bila v njih popolna anarhija skozi vse leto 1868. Po guvernerjevem poročilu je K-K-K v državi Arkansas zagrešil najmanj dvesto umorov v treh mesecih pred volitvami (3. novembra 1868).

Toda ravno v Arkansasu je nastal odbor, ki je skoraj popolnoma uničil prvi del zgodovine Ku-Klux-Klana. Takoj po volitvah je guverner Clayton uvedel izjemno stanje; državo je razdelil na štiri vojaška okrožja ter se z vojsko lotil čiščenja, aretacij ter neposrednih spopadov z različnimi tolparji K-K-K. Rasisti so se razkropili v nekaj mesecih. Niso bili namreč vajeni boja z močnim in organiziranim sovražnikom, marveč le nočnih pohodov, pri katerih so izrabili presenečenje in slabost žrtev. V Arkansasu so tudi izgubili podporo krajevnih oblasti, ki zaradi izjemnega stanja niso imele nikakršne zakonite moči. Vojsko so sicer obtoževali, da je mučila ujetnike, da jih je ubijala po naglem postopku in da je izvajala aretacije brez dokazov. Naj bo to res ali ne, drži pa, da je večina poglavarjev

Ku-Klux-Klana zbežala iz Arkansasa v druge države. Ku-Klux-Klan je bil v Arkansasu praktično uničen že prve mesece leta 1869. Toda tudi v drugih državah so se podobno lotili te organizacije, tako da je bil Ku-Klux-Klan v letu 1873 ob vse tisto, zaradi česar je dotlej veljal za organizirano gverilo in orodje političnega pritiska.

Za Ku-Klux-Klan je tedaj prišlo obdobje tišine in omotičnosti, vendar pa strasti, mračne sile in nasprotja v življenju Amerike niso bili mrtvi. Če je jug mahal z zastavo premoči in večrednosti belcev, se je pozneje to prepričanje preselilo tudi na sever. V dvajsetletju po letu 1890 so ameriški črnci živeli v največjem brezpravju, odkar se je začela politika emancipacije. Zgodovinar Trelease piše: »Kongres in vrhovno sodišče sta pravzaprav razveljavila večino zakonov, ki so nastali v obdobju obnove...«

Tako je bilo novo stoletje spet pravi čas za oživitve Ku-Klux-Klana. Prvo znamenje »preporoda« je bila knjiga, ki je izšla leta 1905 in ki se je imenovala »The Clansman« (»Klanovec«). Napisal jo je Thomas Dixon, ki je s prepletanjem romantičnih in fantastičnih elementov dosegel, da je bila krvava zgodovinska resničnost hitro pozabljena. Dixon je jezdece v belih haljah primerjal z vitezi kralja Arturja, imel jih je za velike

in brezmadežne junake, ki so se zbirali na hribih, prižigali križe in bili nasilni le tedaj, ko so jih k temu prisilili drugi. Časopisi, revije in celo zgodovinska dela so se strinjali s to razlago, vendar so jih seveda prilagodili občutkom in razmeram svojega časa. Leta 1915 je prva velikanska filmska epopeja v človeški zgodovini odpravila še tisto, kar je bilo treba za popoln preporod Ku-Klux-Klana. W.D. Griffith je posnel »Rojstvo naroda«.

V »Rojstvu naroda« so bili črnci prikazani kot pijani samovoljni mogotci in posiljevalci, ki skupaj s severnjaškimi zavezniki ogrožajo bele družine z juga in tudi obstoj držav. V vrhuncu filma na koncu je Griffith prikazal skupino belih konjenikov, ki osvobodijo belo junakinjo — ter tako osvobodijo tudi narod in raso.

Film, ki je združil veličastnost, napekost, ljubezen in vojno, je imel velikanski uspeh. Ves jug ZDA je ponorel od navdušenja. Časopisi so pisali o neznanskih množicah na premierji v Atlanti (Georgia). Tiste dni — 24. decembra 1915 — je na Stone Mountain v bližini mesta zagorel velik križ in William Joseph Simmons je opolnoči v visoko zvanečem govoru napovedal drugo rojstvo Ku-Klux-Klana.

Nadaljevanje prihodnjic

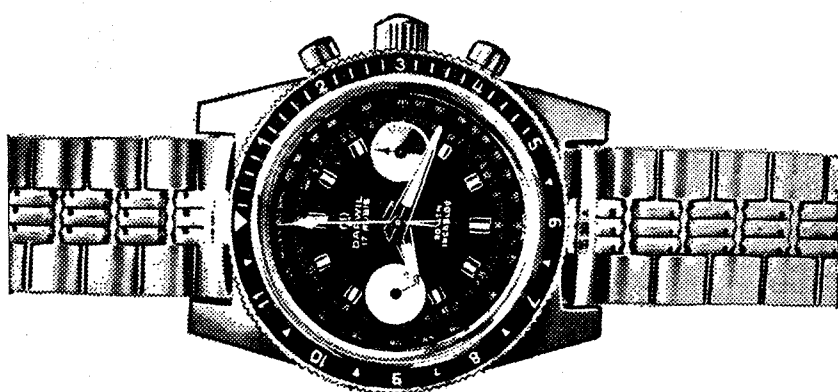

Goreč križ, beli jezdeci in drugi v belo oblečeni pripadniki Ku-Klux-Klana so spet zažigali v prvih letih našega stoletja

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK — ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO. IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1.50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.